

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

Kultura a její vývoj na Chebsku mezi lety

1945 – 1948

(Magisterská diplomová práce)

Ivana Rambousková

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury*

.....

Datum:

.....

Podpis autora práce:

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mag. phil. Adrianu Portmannovi, Ph.D. za jeho připomínky a rady při vedení diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu v Chebu a Národního archivu v Praze za ochotu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za jejich podporu, kterou mi projevovali během psaní této práce i po celou dobu mého studia.

Anotace

Předkládaná magisterská diplomová práce „Kultura a její vývoj na Chebsku mezi lety 1945–1948“ se zabývá především obnovením kulturního života a institucí v Chebu, městě těžce poškozeném válečnými událostmi. Zaměřena je na obnovu města, na možnosti kulturního vyžití, které mohlo město Cheb nabídnout svým obyvatelům. Práce je rozčleněna do tří částí. První část je zaměřena na historický vývoj Chebska jako regionu, kde na sebe narážely dvě kultury – německá a česká. Nastiňuje také historický význam města a jeho slávu. Druhá část práce se zabývá poválečnými dějinami chebského okresu, od osvobození města, přes vysídlení německých obyvatel až k ustanovení nové správy města a příchodu obyvatel nových. Třetí nejobjemnější část práce má za úkol představit kulturu, která byla pro běžný život chebských obyvatel nepostradatelná. Tato kapitola se zabývá nejdůležitějšími kulturními institucemi, jejich historií a znovuobnovením po 2. světové válce. Přibližuje, jakým způsobem bylo možné využít volný čas chebských obyvatel a jak brzy po válce se kromě oprav rozbitého města začalo obnovovat také kulturní vyžití.

Annotation

The present thesis " Culture and its development in the Cheb region between 1945-1948 " deals mainly with the renewal of cultural life and institutions in Cheb , a town heavily damaged by war events . It focuses on the reconstruction of the city, the cultural opportunities that the city Cheb could offer to its residents. The work is divided into three parts. The first part focuses on the historical evolution of the Cheb region as the region where two cultures German and Czech came across. It also outlines the historical significance of the city and its glory. The second part deals with the post-war history of the Cheb district , the liberation of the city , through the displacement of the German population to the provisions of the new city administration and the arrival of new residents . The third most voluminous part of the work is to introduce a culture that was the daily life of the population Cheb indispensable. This chapter describes the most important cultural institutions and their history . Approximates how to spent leisure time in Cheb and how soon after the war , in addition to repair the broken city began a renewed cultural life.

Obsah

1. Úvod.....	7
1.1 Literatura k tématu	10
1.2 Využité archivní prameny	11
2. Chebsko jako historický region	13
3. Cheb osvobozený.....	19
3.1 Osvobození a ustanovení správy města.....	19
3.2 Odsun německého obyvatelstva	27
3.3 Příchod prvních novoosídlenců 1945 - 1946	36
3.4 Druhá etapa osidlování do roku 1948	43
4. Kultura na Chebsku a její vývoj mezi lety 1945-1948	46
4.1 Kultura v pohraničí	46
4.2 Poválečné školství v Chebu	49
4.3 Periodika, vycházející na Chebsku	54
4.4 Místní knihovny	56
4.5 Spolky a organizace	58
4.6 Městské divadlo	61
4.7 Obnova města.....	65
4.8 Oslavy státních svátků a slavnosti.....	73
Závěr	80
Seznam pramenů a literatury	82
Seznam zkratk	85
Seznam příloh	86
Přílohy.....	87

1. Úvod

Jako téma své magisterské diplomové práce jsem si zvolila poválečnou situaci na Chebsku, zejména jsem se zaměřila na kulturní život, který se v této oblasti pomalu obnovoval a rozvíjel. Město Cheb leží na hranici s Německem a do konce druhé světové války nikdy nebyl vyloženě českým územím, ale tvořil spíše přechod mezi Bavorskem a západními Čechami. Naopak, žila zde početná německá většina, která ovšem v prvních poválečných měsících byla nucena Chebsko nedobrovolně opustit. Současně s odsunem německých obyvatel z Chebu a okolí, probíhalo také osidlování nově příchozími obyvateli z vnitrozemí republiky i ze zahraničí. To, jakým způsobem začali noví obyvatelé obnovovat kulturní život v kraji a jaké instituce byly nositelkami kultury, jsou stěžejními otázkami mé diplomové práce.

K výběru tohoto tématu diplomové práce mě inspirovala již má předešlá práce bakalářská, v níž jsem se zabývala česko-německými vztahy v tomtéž regionu. Zajímal mě pohled z druhé strany, ne těch, kteří Chebsko opouštěli, ale kteří zde naopak zapouštěli své kořeny a pracovali na obnově města a okolí. Kulturu je velmi těžké specifikovat. Vnímám ji jako život obyvatel, který přináší víc, než práce nutná k obživě či fungování města. Měla by rozšiřovat vzdělání, zkušenosti a probouzet fantazii. Tato má definice zahrnuje také místa či činy, kde se lidé dobrovolně sdružují ve smyslu zábavy. Na rozdíl od vnitrozemí se ale nejedná o kulturu „vysokou“, jejíž směr a vývoj byl v roce 1945 také velmi řešen a vzniklo o něm mnoho historických prací, nýbrž o kulturu „lidovou“, jejíž vývoj se oblast od oblasti liší. Inspirovalo mě také setkávání s místními pamětníky a jejich vyprávění, které bylo mnohdy velmi zajímavé.

Téma poválečných vztahů je nejen v západních Čechách dodnes velmi aktuální. Historie a kulturní dědictví, které ovlivňují občany bývalých Sudet, jsou postaveny na kořenech spolupráce a dlouhých let soužití Čechů s Němci. Po válce byla sice hledána vlastní cesta české kultury, ovšem některé zvyky, které byly obnoveny, se týkají i dob předválečných.¹

Cheb byl do roku 1945 německým ostrovem v českých zemích. Kultura, která zde existovala, byla ihned po druhé světové válce potlačena, jako ostatně vše německé. Byl to logický vývoj, který zažívala celá Československá republika. Kultura zde byla

---

¹ Obnovena byla např. tradice Valdštejnských slavností. Ty se v Chebu konaly naposledy v roce 1938, obnoveny byly v roce 2005.

vytvořena nově. Propojovaly se zde zvyky a tradice nových obyvatel, kteří si je přinášeli ze svých domovů. Proto, na rozdíl od předválečné kultury, nemůžeme mluvit o jednotné chebské kultuře. Je tedy velmi obtížné pojmout kulturu na Chebsku jako celek.

Ve své práci jsem se zaměřila na nositele kultury – instituce, jako byly školy, divadlo, knihovna, nebo oslavy, které museli být po válce nutně obnoveny. To, jakou rychlostí se tak dělo, bylo pro mě ukazatelem, že v Chebu byl kulturní život velmi důležitý. Dělo se tak i přesto, že se jednalo o sociálně velmi poničený region.

Svou diplomovou práci jsem mimo úvodní kapitolu rozdělila do tří hlavních částí. Po první úvodní části následuje část druhá, jež se týká vývoje Chebska jako historického regionu, od doby první zmínky v listině císaře Jindřicha IV. z roku 1061. Nastiňuje stručný přehled o historii a slávě města. V této druhé kapitole je také popsána tradiční chebská německá kultura Egerlandu, jak je Chebsko v historických pramenech nazýváno.

Třetí část se týká všeobecné poválečné situace v Chebu. První část je zaměřena na osvobození města americkou armádou 26. dubna 1945. Jsou zde popsány škody, které napáchaly nálety v posledních válečných měsících. Dále také ustanovení správy města, vývoje správních úřadů a vztahů Američanů s Čechy. Kdo byli první Češi, kteří do Chebu přišli a jak se podíleli na obnově města?

Druhá kapitola se zabývá odsunem Němců z Chebu a okolí. Je zde stručně vylíčeno, jak bylo s německými obyvateli na Chebsku zacházeno. Američané velmi dbali o to, aby se Němcům nestávala přehnaná příkoří, což zapříčinilo u některých obyvatel negativní pohled na americké vojáky. Jsou zde také popsána některá omezení, která se týkala právě Němců. Jak ovlivnilo osvobození města Američany odsun Němců z Chebu?

Třetí a čtvrtá kapitola třetí části se pak zabývají příchodem nových obyvatel. Je zde popsáno, za jakých krajů přicházeli novoosídlenci na Chebsko, v jakých oblastech nejčastěji pracovali a jaký byl profil běžných nově přichozích rodin či jednotlivců.

Čtvrtá a závěrečná část je hlavním jádrem předkládané diplomové práce. Zabývá se ustanovením kulturního života a obnovením některých institucí v Chebu. Podle mého názoru ovšem musí následovat až za třetí částí, aby byl zřetelně popsán vývoj chebského regionu. První kapitola se zabývá kulturou obecně. Je zde popsán trend ve vývoji poválečné kultury v Československu a trend poválečné kultury v jedné z oblastí

bývalých Sudet. Jaký byl hlavní rozdíl mezi těmito kulturami a jak se mohla kultura znovu utvářet?

Druhá kapitola je zaměřena na poválečné školství v Chebu. Jak vypadala situace na Chebsku? Kdy byla obnovena školní docházka a jakou možnost vzdělání měla chebská mládež?

Třetí kapitola se zabývá periodiky, která na Chebsku vycházela. Nejdůležitějším z nich, týdeníku Chebsko, je věnována podstatná část kapitoly. Zabývala jsem se otázkou, jaké rubriky noviny obsahovaly, kdy byly vydávány a hlavně, jaké informace svým čtenářům přinášely?

Čtvrtá kapitola čtvrté části je zaměřena na místní knihovny, jako nositelky rozšiřování vzdělanosti. Městská knihovna, fungující již v 19. století, byla po válce uzavřena a trpěla akutním nedostatkem česky psaných knih. Otevřeny byly také menší závodní knihovny, ovšem ty se specializovaly na tematickou literaturu a nebyli dostupné všem obyvatelům. Kdy byla otevřena Městská knihovna a co mohla svým čtenářům nabídnout?

Pátá kapitola se zabývá spolky a organizacemi, které v Chebu a okolí po druhé světové válce nově vznikly nebo byly obnoveny. Do jakých skupin se podle zájmů se lidé sdružovali? Jak se spolky podílely na kulturním životě města? Samozřejmě jsou v této kapitole vyjmenovány jen některé spolky a organizace. Zbylé spolky a datum jejich vzniku jsou vyjmenovány v příloze.

Šestá kapitola se zabývá okolnostmi otevření Městského divadla, jehož tradice v Chebu dalece přesahují 20. století. Jak byla budova divadla po válce používána? Jaké divadelní soubory so Chebu přijížděli a jak místní obyvatelé této příležitosti využívali? Dále je zde popsán divadelní spolek „Budil“, který v Chebu obnovil, byť neprofesionální, stálou divadelní scénu.

Sedmá kapitola je zaměřena na obnovu města. Jak vypadal Cheb po prodělaných válečných událostech? Které hlavní budovy musely být zbourány? Jakým způsobem bylo opravováno centrum a chrám sv. Mikuláše, jedna z nejvýznamnějších chebských památek?

Poslední kapitola předkládané diplomové práce se zabývá oslavami svátků a událostí. Popisuje nejdůležitější slavnostní a významné dny v životě chebských obyvatel. Přidán je také popis oslav a jak se oslavy měnily v průběhu let.

1.1 Literatura k tématu

Historických prací, které se zabývají poválečnou situací v Československu, existuje mnoho. Ve druhé části diplomové práce, kde je nastíněn historický vývoj chebského regionu, mi byl nápomocný odborný text od bývalého ředitele Státního okresního archivu v Chebu Jaromíra Boháče² a práce Františka Kubů,³ který se mj. zabývá staršími dějinami Chebu.

Ve třetí části, kde je popsána poválečná situace v Chebu, jsem hojně využívala archivní materiály, které jsou také velmi podrobně zpracovány v několikavazkovém díle Adriana von Arburg a Tomáše Staňka.⁴ Nápomocná mi byla také práce, kterou editovali Zdeněk Beneš a Václav Kural.⁵ Popis poválečného Chebu mi pomohla dokreslit práce místní historičky Jitky Chmelíkové⁶ a diplomová práce Martina Flašky, která je zaměřena na politické dějiny Chebu po roce 1945.⁷ V orientaci situace poválečného Chebu mi pomohla práce historika, který téměř celý svůj život zasvětil studiu moderních západočeských dějin, Václava Jiříka.⁸ Kapitola o odsunu německých obyvatel je opět zaměřena na Cheb a okolí. K všeobecnému přehledu v tomto tématu mi pomohly práce od Tomáše Staňka.⁹

V kapitolách o osídlení pohraničí a částečně také kultuře novoosídlenců mi byly nápomocny zejména etnografické články, zejména práce chebské historičky Ivy Votroubkové.¹⁰ Dalšími přínosnými články, týkající se problematiky osidlování, byly práce Heleny Noskové¹¹ a Ivy Heroldové.¹²

---

² Jaromír BOHÁČ, *Cheb v zrcadle času*, Cheb 2011.

³ František KUBŮ, *Chebský městský stát. Počátky a vrcholné období do počátku 16. století*, České Budějovice 2006.

⁴ Adrian VON ARBURG – Tomáš STANĚK, (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*, Středokluky 2011.

⁵ Zdeněk BENEŠ – Václav KURAL. (edd.), *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*, Praha 2002.

⁶ Jitka CHMELÍKOVÁ., *Osvobození – Cheb*, Cheb 2005.

⁷ Martin FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, Diplomová práce PF JČU, České Budějovice 2009.

⁸ Václav JIŘÍK, *Kupředu levá*, Praha 2008.

⁹ T. STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947*, Praha 1991.; Týž, *Vysídlení Němců z Československa*, Ostrava 1992.

¹⁰ Iva, VOTROUBKOVÁ, I., *Chebsko a reemigranti v roce 1945 – 1947*, in: Sborník chebského muzea 2000, Cheb 2000, s. 71 – 76.; Týž, *Slovenští reemigranti na Chebsku a Ašsku v letech 1945 – 1958*, in: Sborník chebského muzea 1999, Cheb 1999, s. 56 – 62.

¹¹ Helena NOSKOVÁ, *Výzkum osídleneckých skupin na Chebsku se zaměřením na integrační procesy probíhající v rámci rodiny*, Český lid 66, č.1, 1979, s. 21 – 29.

¹² Iva HEROLDOVÁ – František VANČÍK, *Vytváření domova v novoosídlenecké pohraniční vesnici*, Český lid 42, č. 5, 1955, s. 193 – 200.

Prací, věnovaných obnově poválečné kultury, existuje mnoho. Na prvním místě bych jmenovala 1. díl čtyřdílné série knih Pavla Janouška a kolektivu o dějinách české literatury,¹³ která překračuje úzké pojetí literatury a v konečném důsledku přináší komplexní obraz o poválečné kultuře v Československu. Ve stavu bádání o dějinách kultury lidové se zaměřením na české pohraničí, je podle mého názoru situace neuspokojivá. Existuje pouze několik krátkých studií na toto téma.¹⁴ Pokud je mi známo, neexistuje komplexní práce o poválečném vývoji kultury v Chebu.

Zajímavostí je, že existuje krátký dokumentární film Lud'ka Matějčíka o situaci a osvobození Chebu v roce 1945, s názvem *Válečné události Cheb 1945*. Film obsahuje dobové záběry amerických kameramanů, kteří přišli v dubnu 1945 společně s americkým vojskem Cheb osvobozovat.

1.2 Využití archivní prameny

Jak jsem již naznačila v předchozí kapitole, k tématu poválečné kultury v Chebu prakticky neexistují žádné ucelené historické práce. Z tohoto důvodu se staly stěžejním studijním materiálem k předkládané magisterské diplomové práci archivní materiály. Pramenná základna ve Státním okresním archivu v Chebu je velmi široká. Využívala jsem dva fondy a to fond 266 Okresní národní výbor a fond 314 Městský národní výbor 1945 – 1971, které se týkají záležitostí města po roce 1945. Prvně jmenovaný fond je velmi široký a týká se především politické správy města. Využila jsem zápisy ze schůzí zvelebovací a školské komise v Chebu, dále zápisy z plenárních schůzí ONV za léta 1945 – 1948, nebo protokoly, týkající se postupné obnovy města.

V kapitole týkající se odsunu Němců jsem pak použila karton č. 37, kde se nacházejí seznamy osob pocházejících ze smíšených manželství, dále karton č. 70, kde se nacházejí seznamy odsunutých Němců a také dokumenty internačních táborů v Chebu a mnoho dalších.

Ke kulturní části mé diplomové práce se jednalo o dokumenty Úřadu národní bezpečnosti, která zahrnuje činnost spolků v Chebu a okolí. Zde se také nacházely zápisy o rušení spolků a jejich obnovené činnosti.

---

¹³ Pavel JANOUŠEK, *Dějiny české literatury I. (1945 – 1948)*, Praha 2007.

¹⁴ Christiane BRENNER, *Cesta do hlubin revoluce. Reisereportagen aus dem tschechischen Grenzland 1945 – 1948*, in: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 3, Opava 2010, s. 179 – 196.

Druhý fond Městský národní výbor 1945 – 1971 mi byl přínosný zejména v podobě městských kronik z let 1945 – 1948 psaných chebským kronikářem Radmílem Jaroslavem Slavíkem. Kroniky obsahují poměrně podrobné zápisy událostí od osvobození Chebu až po popis nejrůznějších kulturních akcí. Chebské kroniky jsou zdigitalizovány a badatelům přístupny na internetu.¹⁵

Využila jsem také zápisy koordinačního výboru Národní fronty a akční výbor 1945, kde se nacházejí protokoly o jeho schůzích. Dále také zápisy ze schůzí Místní správní komise, zejména zápisy komise kulturní a vybrané kulturní akce 1945 – 1951.

V Národním archivu v Praze jsem využila fond 753/2 Zemský národní výbor 1945 – 1949, zejména pak dokumenty týkající se pohraničí. Jednalo se o stížnosti na místní národní výbory, záležitosti kultu 1946 – 1949 a nejrůznější vyhlášky, které se týkaly krajských školních inspektorů a materiály ke schůzím Zemského národního výboru.

Velmi cenným a přínosným materiálem pak pro mě byla dobová periodika. Jednalo se především o týdeník Chebsko, dále pak Dnešek, Kritický měsíčník a Tvorbu z let 1945 a 1946.

Jsem si vědoma, že téma obnovy poválečné kultury v pohraničí je velmi široké. Svoji práci jsem pojala jako průkopnickou, která má za úkol především přiblížit základní linii výzkumu v této oblasti. V chebském archivu jsou uloženy materiály, které jsem nezkoumala a které by toto téma mohly rozšířit nebo bádání rozvinout jiným směrem a jsem si těchto nedostatků vědoma. Také jsem si jistá, že každá z mnou popsaných kulturních institucí by si zasloužila vlastní práci a hlubší historický výzkum. Zajímavý pohled by mohl být na srovnání působení, existence a akcí jednotlivých spolků před druhou světovou válkou a po ní. Neméně zajímavé by bylo zkoumání proměn chebského divadelního života v 19. a 20. století nebo hlubší demografická studie nově přichozích obyvatel.

---

¹⁵ <http://www.portafontium.cz/chronicle/soap-ch/00314-mesto-cheb-1945-1947>.

2. Chebsko jako historický region

Chebský region leží v nejzápadnější výspě Čech. Mluvíme-li o Chebsku v období pozdního středověku či raného novověku, musíme si uvědomit, že původní historický region Chebska nelze zaměňovat s dnešním chebským okresem. Ten je pouze částí původního historického Chebska, zároveň však dnes okres zahrnuje i území, která částí historického Chebska nikdy nebyla.¹⁶ V případě Chebu můžeme hovořit také o „městském státě“, tedy útvaru známého spíše z dějin Německa, jako tomu bylo např. u města Norimberk.¹⁷ První zmínka o Chebu, jež pochází již z roku 1061, je zároveň důkazem postupující středověké kolonizace kolem města.¹⁸ Město leželo na pomezí Čech a Německé říše a již v 11. století se dostalo do zájmové sféry sousední bavorské Severní marky. Lze předpokládat, že Chebsko bylo po určitou dobu procesu začleňování do politicko – mocenské sféry ovládáno českou i německou stranou. Kolem roku 1100 došlo ke sjednocení Severní marky Diepoldem z Vohburgu a ten vytvořil nové správní centrum v Chebu.

V roce 1167 získal Chebsko Fridrich Barbarossa,¹⁹ neboť rozpoznal důležitost pohraniční polohy regionu. Jeho první návštěva Chebu v roce 1179 byla považována za impuls pro stavbu románské falce.²⁰

Mezi lety 1205 – 1213 došlo k rozšíření starého tržního městečka a založení vlastního města. V roce 1266 Cheb obsadilo vojsko Přemysla Otakara II.²¹ Využil své postavení správce říšských statků a připojil Chebsko ke svému území. Jeho vláda na Chebsku trvala sice pouhých 10 let, ale stala se počátkem mocenských bojů o ovládnutí Chebska a zajištění západní hranice českého království. Tyto snahy vyvrcholily v roce 1322 získáním Chebska do trvalé zástavy české koruny za vlády Jana Lucemburského.²²

---

¹⁶ Jedná se např. o Mariánské Lázně a okolí.

¹⁷ K tomu viz František KUBŮ, *Chebský městský stát. Počátky a vrcholné období do počátku 16. století*, České Budějovice 2006.

¹⁸ My, Jindřich, král z Boží milosti, dáváme všem na vědomí, že jsme svému služebníkovu Otnantovi darovali část lesa u cesty směřující od Chebu.“ Listina císaře Jindřicha IV. ze dne 13. 2. 1061.

¹⁹ Fridrich I. Barbarossa (Rudovous), (asi prosinec 1122 – 10. 10. 1190, řeka Salef v dnešním Turecku) byl římský král (1152 – 1190) a císař (1155-1190) z rodu Štaufů, syn Fridricha II. Švábského a Judity Welfské, dcery bavorského vévody Jindřicha Černého z rodu Welfů.

²⁰ Jedná se o jedinou stavbu svého druhu na území České republiky.

²¹ Přemysl Otakar II., řečený král železný a zlatý (kolem roku 1233 – 26. 8. 1278, Suché Kruty), byl pátý král český z rodu Přemyslovců (korunován 1261), druhorozený syn krále Václava I. a Kunhuty Štaufské.

²² Jan Lucemburský, německy Johann von Luxemburg, (10. 8. 1296 – 26. 8. 1346 padl v bitvě u Kresčaku), známý později též pod přízviskem Slepý (Johannes der Blinde, lucembursky Jang de Blannen) a ve světě především jako Český (Johann von Böhmen, francouzsky Jean de Bohême), byl desátý český král a markrabě moravský (1310-1346, korunován 1311), hrabě lucemburský, dočasně i titulární král polský v letech 1310–1335.

V průběhu 2. poloviny 15. století byla vytvořena jedna z nejzajímavějších podob Chebu, který se stal městem knížecích sněmů, slavností a diplomatických ujednání. K tomu samozřejmě přispěla také stabilizace poměrů v českém království za vlády Jiřího z Poděbrad²³ a růst jeho politické autority. Zároveň ale také dobře známý racionální a obdivuhodně loajální postoj chebských ve vztahu k českému státu a jeho panovníkovi.

Tento vztah byl vzájemně výhodný. Jiří získal na západním pomezí spolehlivého partnera a město ochránce, jenž mu zajišťoval další hospodářskou prosperitu. Tak tomu bylo celá tři desetiletí Jiříkovy vlády. Jiřík z Poděbrad navštívil jako český král Cheb celkem čtyřikrát a jeho pobyty byly vždy spojené s politickým jednáním a s nimi souvisejícími společenskými událostmi. V souhrně těchto okolností, daných vzájemnými vztahy a příhodnou geografickou polohou Chebu, ležícího na hranicích dvou mocenských bloků, vynikla rychle nová, dosud v této míře neuskutečněná role města jako zprostředkovatele smíru a místa pro řešení sporných otázek formou jednání a dohody.²⁴

O 16. století historické prameny hovoří jako o době rozkvětu. Renesanční Cheb byl v kronice z poloviny 16. století popisován jako půvabné město, obklopené okouzlujícím údolím. I zde ovšem během selských válek vzrůstalo sociální a náboženské napětí. Ve 40. letech 16. století se v Chebu již naplno projevilo evangelické učení. Zavedení reformace přispělo výrazně i k rozvoji kulturního života města. Cechovní zvyky a slavnosti, např. známé mávání praporem se udrželo až do počátku 20. století, dále pěvecká klání cechmistrů, světská dramata a lidové frašky v podání žáků latinské školy začaly v dosud nevídané míře obohacovat život města. Chebské gymnázium přešlo pod dohled protestantské rady, a stalo se centrem humanistické výchovy a vzdělanosti. Kantorem na této škole byl také autor známých dramát Clemens Stephani. Chebská tiskárna H. Burgera vydala řadu vědeckých děl, která upoutala pozornost mnoha vzdělanců tehdejší doby, chebský lékař G. Zechendorffer provedl v 70. letech v Chebu první soudní pitvu a ve Frankfurtu vyšla jeho příručka chirurgie. Ve stejné době v Chebu sepsal J. Avenarius známý hebrejský slovník. Řada chebských měšťanů navštěvovala přední evropské university

---

²³ Jiří z Kunštátu a Poděbrad (23. 4. 1420, Poděbrady – 22. 3. 1471 Praha) byl od roku 1458 po zvolení českou šlechtou až do smrti roku 1471 český král. Stal se jediným českým panovníkem, který nepocházel z panovnické dynastie, ale z panského stavu domácí šlechty. Po něm vládli již pouze králové z cizích dynastií.

²⁴ Nejvýznamnější listinou, podepsanou v Chebu, byl tzv. Chebský soudce z roku 1432.

a nepřekvapuje proto, že dochované kronikářské záznamy P. Engelharta, Ch. Schönstettera a A. Baiera překračují místní význam.

V době Třicetileté války byl Cheb výhodným vojenským táborem pro obě bojující strany a to díky své geografické poloze. Tyto strany se střídaly v drancování města, vybírání nejrůznějších zvláštních dávek a zabírání surovin. V roce 1674 Cheb dobylo saské vojsko, o rok později jej získal Albrecht z Valdštejna²⁵ a v roce 1647 město obsadila švédská vojska. V únoru roku 1634 přijel Albrecht z Valdštejna po páté a naposledy do Chebu. To se mu stalo osudným a dne 25. února t. r. zde byl císařskými důstojníky zavražděn. Valdštejnova smrt situaci města nijak nezměnila. Samotná válka přivedla město na pokraj hospodářského zániku. Třetina domů a všechna předměstí byla zpusťována, řada řemeslníků a obchodníků emigrovala, Cheb se stal zničeným a zchátralým městem.

Ve 2. polovině 17. století se situace v Chebu postupně zlepšovala, což se odrazilo v hospodářském i kulturním rozmachu města. V této době vznikala díla světově proslulých chebských truhlářů a řezbářů. Do doby přelomu 18. a 19. století spadala i důležitá fáze výstavby Františkových Lázní,²⁶ které patřily až do roku 1851 chebskému magistrátu. Prameny, označované jako chebská kyselka, se užívaly k léčbě již od 16. století a minerální voda byla přivážena pacientům v Chebu.

V roce 1791 byla zahájena podle plánu T. Grubera výstavba lázeňské osady. Rychlý růst lázní, zvaných od roku 1807 oficiálně Františkovy, přispíval také k hospodářskému a společenskému rozvoji Chebu. Jejich proslulost přivedla do Chebu významné osobnosti evropské a české kultury a vědy. Především pravidelný pobyt J. W. Goetha²⁷ a jeho přátelství s magistrátním radou J. S. Grünerem vedly k trvalejšímu vztahu básníka k tomuto kraji. Goethe se zde seznámil také s kronikářem, sběratelem a posledním chebským katem Karlem Hussem. jejich spolupráce na poli badatelské je v následujících letech velmi plodná.

---

²⁵ Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna (nebo také *Vojtěch Václav Eusebius z Valdštejna*), (zkráceně též Valdštejn, v zahraniční literatuře také Wallenstein nebo Waldstein), (24. 9. 1583, Heřmanice – 25. 2. 1634, Cheb) byl český vojevůdce a politik, vedle Jana Tillyho nejvyšší velitel císařsko-ligistických vojsk během třicetileté války.

²⁶ Františkovy Lázně (německy Franzensbad) je město v Karlovarském kraji v okrese Cheb. Léčivé účinky tamějších pramenů jsou známy od 15. století. Vodu z pramenů používali nejen místní obyvatelé - byla prodávána i po celém Německu. Je doloženo, že v roce 1700 v Německu prodej františkolázeňské vody převyšil objem vody pocházející ze všech německých lázní. Město bylo založeno v roce 1793 císařem Františkem I. jako první slatinné lázně na světě.

²⁷ Johann Wolfgang Goethe (28. 8. 1749, Frankfurt nad Mohanem – 22. 3. 1832, Výmar / Weimar) byl německý básník, prozaik, dramatik, historik umění a umělecký kritik, právník a politik, biolog a stavitel.

Vstup města Chebu do 19. století předznamenaly dvě události, jež změnilly výrazně podobu města – požár a zrušení pevnosti. Velký požár v roce 1809 zachvátil celou severní část města a poškodil větší středověké stavby, které již nebyly obnoveny. Otevřením nádraží v roce 1865 získalo město, do té doby sevřené stále ještě středověkými hradbami, novodobou městskou bránu. Mezi nádražím a centrem města se také velmi rychle stavělo. Souběžně s proměnou města v 2. polovině 19. století se rozvíjela také kultura a společenský život města. Stavbou nového divadla vznikla v Chebu stálá scéna, četné pěvecké a zájmové spolky vyvíjely velmi aktivní činnost. V roce 1873 bylo z popudu G. Schmida založeno v Chebu jedno z prvních regionálních muzeí v Čechách.

Počátkem 20. století můžeme v Chebu nalézt mimo bohaté obchodní měšťanstvo a soustředěný finanční kapitál i význačnější strojírenské závody,²⁸ výroby potravinářského průmyslu²⁹ a větší továrny textilní a stavební podniky. V 19 a 20. století čekaly Chebsko velké změny, asi největší v historii tohoto regionu.

Obyvatelstvo Chebu i kultura, která se zde po téměř devět set let formovala, nesla specifickou „egerlandskou“ tradici. Obyvatelé Chebu nepohlíželi na sebe sama jako na Němce, ale jako na Chebany – Egerlandern, což se obzvláště v kultuře projevovalo několika směry.

Chebáné byli pyšní na svůj chebský kroj³⁰ a historii. Původní historické Chebsko zahrnovalo území sahající za dnešní české hranice až k městu Tirschenreuth (Příloha č. 1.). Významný chebský architekt Vincezn Prökl³¹ v roce 1845 o Chebanech ve své

---

²⁸ Fischerova strojírna založena v roce 1863, patří k nejvýznamnějším výrobcům zemědělských strojů, v roce 1891 zakládá anglická firma známou továrnu na jízdní a motorová kola Premier, holandská firma pak v r. 1911 továrnu Eska

²⁹ Akciový pivovar založený 1873 patřil produkcí k největším v Čechách.

³⁰ Muži nosily kalhoty velmi široké, nabrané (podobné hanáckým baním) patrně vliv renesanční módy nazývané v chebském dialektu "Pomphuas'n", nebo "Plundre" (Pumky, Plundry). Bývaly obyčejně černé, ušité z kůže kozy nebo kozla, ovce, telete. Bohatší z jelena, nebo ušité ze štofu-sukna. Kalhoty dospělých mužů se dokonce šily z dvojí kůže. Sahaly od podkolení nad pas, zapínaly se na boku a přidržovaly je šle. Z pravé kapsy kalhot vykukoval poněkud vytažený kapesník "Schnupfteichl". Čtvercový bavlněný kapesník obvykle červený nebo modrý, nikdy ne bílý. Na Karlovarsku muži nosili kapesník v levé straně kapsy kabátu šosáku nebo v pravé straně kapsy povru, kožichu nebo kazajky, vždy poněkud povytažený, aby ho bylo vidět. Žena nosila spodní košili se širokými ramínky. Horní díl byl z jemného plátna, spodní díl, který sahal až ke kolenům, byl z hrubšího plátna. Tato košile byla vlastně spodnička a ženy ani dívky ji na noc nikdy nesvlékaly. Nazývala se "Betthupfal". Přes tuto spodničku se oblékala svrchní košile, která sahala pod pas. U krku měla menší okrouhlý výstřih, kudy byla provlečena tkanice, jíž se košile u krku sřasila a upevnila. Dlouhé vyztužené rukávy se u zápěstí stáhly šňůrkou a posunuly se k loktí, takže vzniknul balonový rukáv. U lokte se potom přivazovala košilová výšivka "Gnahwrik". Je to vlastně páseček vyšívaný v odstínech modré a žluté spolu s černou. U krku se rozparek spínal mosaznou nebo stříbrnou sponou tzv. "Hemmshleissn".

³¹ Narodil se jako nejstarší syn majitele papírny v Hřebenech a po ukončení školy v Krajkové se stal úředním praktikantem, a pak advokátním písařem v Karlových Varech. Jako čtrnáctiletý se stal

knize poznamenal: „Cheban má rád jednoduchý způsob života, je upřímný, poctivý, pracovitý, spořivý a bohabojný: se svými sousedy žije ve shodě a drží slovo, které dal, jeho strava je jednoduchá a výživná. Cheban pije rád pivo. Kořalka se mu protíví, pouze při určitých příležitostech ji pijí ženy ve sladké podobě. Čilost s příměsí vtipu jsou převládající vlastnosti Chebana. Chebská děvčata ráda hovoří, později začnou být marnivá v odívání. Mladý Cheban si záhy navykne na kouření a návštěvy hostince. Mezi Chebany najdeme i uvědomělé muže, především to jsou řádní sedláci.“³²

O tom, jak si Chebané vážili sami sebe a svého města, nejlépe vypovídá historika o tom, jak Chebsko vyhlásilo svou samostatnost dříve než Československo, což se i dnes traduje v místní lidové slovesnosti. Když se místní němečtí obyvatelé v říjnu roku 1918 dozvěděli, že Československý stát má vyhlásit svou samostatnost, vzbudilo to v jejich řadách značné pohoršení. V místním tisku byl vyjádřen názor: „Nikdy se Deutschböhmen neskloní před dvouocasým lvem a nikdy neuzná lva jako zvíře svého štítu. Jen přes naše mrtvoly povede cesta Čechů na německé území... Až města Deutschböhmen budou zničena a až Deutschböhmen bude existovat pouze na hřbitovech, pak teprve budou Češi moci slavit svůj triumfální průvod skrze Deutschböhmen... Jen za cenu občanské války se Češi zmocní Deutschböhmen a jak doufáme, i kvůli tomu se o to nepokusí.“³³

Sami chebští Němci se ihned přihlásili ke svazku s oblastí Deutschböhmen, která měla být vytvořena po první světové válce a která měla být přímou součástí nového Rakouska. Dne 27. října 1918 bylo na chebském náměstí na jedenáctou hodinu svoláno shromáždění lidu za navrácení samostatnosti Chebska. Sešlo se několik stovek lidí, promluvil několik poslanců a bylo jasné, že chebští chtěli využít své historické státní právo na vyhlášení samostatnosti svého regionu. Byla vyslovena nezávislost na zemích Koruny české. Dr. A. Bernardin na základě jednání okresního zastupitelstva pronesl Prohlášení samostatnosti Chebska: „Slavnostně prohlašujeme samostatnost Chebska a též jeho nezávislost na české Koruně. Přesto musíme ale zachovat společenství s Němci v Rakousku a Deutschböhmen. Chebsko se začleňuje do organizace

---

technickým kresličem ve stavební kanceláři ing. Stöhra, vyučil se u stavitele Madera a začal řídit své první vlastní stavby. V lednu 1823 odchází devatenáctiletý stavební úředník V. Prökl z Karlových Varů a vstupuje do služeb magistrátu města Cheb, ve kterém setrval dalších 55 let. Prvních deset let vedl technické oddělení stavebního úřadu, je autorem stavebních plánů mnoha veřejných i soukromých budov, řídí stavbu gymnázia, je pověřen dohledem nad úpravou lázeňských pramenů a provádí nejrůznější účetní práce. V roce 1833 složil v Praze z tohoto oboru státní zkoušku a starosta Totzauer jej povolává na místo kontrolora městské pokladny.

³² <http://www.baracnici.qsh.cz/default.aspx?pg=53f481fc-f51a-4256-8bf1-4f3a81f8674e>.

³³ Egerer Zeitung ze dne 26. 10. 1918.

Deutschböhmen.“³⁴ Shromáždění poté zakončil slovy „Požehnána budiž cesta, která vede k pramáti Germánii.“³⁵ Tak byla vyhlášena samostatnost Chebska, která ovšem neměla dlouhého trvání a Chebsko se proti vůli místních stalo součástí Československé republiky. Nejtěžší období Cheb ovšem teprve čekalo. To přišlo společně s 2. světovou válkou a událostmi, které po ni následovaly.

---

³⁴ Egerer Zeitung ze dne 28. 10. 1918.

³⁵ Tamtéž.

3. Cheb osvobozený

3.1 Osvobození a ustanovení správy města

Konec druhé světové války se v Chebu a okolí odehrával ve znamení velkých změn. Podle sčítání lidu z roku 1930 žilo tehdy v chebském okrese 5125³⁶ českých obyvatel. Ti ovšem z drtivé většiny po roce 1938, v důsledku podepsání Mnichovské dohody a postoupení českého pohraničí Říši, Chebsko nedobrovolně opustili. V únoru roku 1945 již v Chebu a jeho okrese žilo pouze 84 obyvatel, hlásících se k české národnosti.³⁷ Jednalo se především o odborníky v zemědělství i průmyslu, kteří směli v Sudetech zůstat. Je tedy zřejmé, že Chebsko bylo po druhé světové válce krajem s ryze německým obyvatelstvem. Tato skutečnost pak samozřejmě poznamenala proces osvobození města i dobu těsně po něm.

Cheb ovšem již během válečných let prodělal prudké změny, nejen co se počtu obyvatel týče. Během války se počet chebských obyvatel značně navýšil, jednalo se o asi 20 000 nových obyvatel, kteří do Sudet přicházeli za prací ve zbrojním průmyslu na místním letišti. Na území města Chebu tak v roce 1945 žilo asi 55 000 obyvatel. Od února 1945 se na chebském území usadilo také mnoho uprchlíků z oblastí Východního Pruska, tzv. národních hostů.³⁸

Konec války pak pro Cheb znamenal také pohromu v podobě náletů a bombardování spojeneckými letouny. Do té doby byly Sudety jakéhokoli bombardování ušetřeny a sloužily proto jako útočiště uprchlíků z Bavorska a Saska, které byly naopak leteckou silou postiženy velmi výrazně. Dne 23. října roku 1944 zasáhlo Cheb první bombardování americkými letadly. Během této akce byl silně poškozen železniční viadukt, spojující Cheb s městem Aš. Letecký útok směřoval také na průmyslové objekty a zničeno bylo i několik domů. Během tohoto náletu zahynulo třiapadesát chebských obyvatel. Dne 7. února roku 1945 Cheb zažil další nálet. Zaměřil se převážně na továrnu na výrobu zbraní a letadel, nacházející se poblíž chebského letiště. Nejsilnější nálety pak proběhly 25. března a 8. dubna 1945. Zničily na 200 obytných domů, tisíc domů pak vážně poškodily. Velké škody utrpěla také místní pošta, ušetřeno nezůstalo ani chebské letiště, ale úplně nejhůře dopadlo chebské nádraží

---

³⁶ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 19.

a přilehlé budovy, které byly zcela srovnány se zemí: „Náletem 8. t. m. bylo úplně zničeno nádraží včetně všech kolejí. Z hlavní přijímací budovy zbyla jen zdiva. Co nezničily trhavé bomby, zničily bomby zápalné, takže se zničilo hlavně všechno ze dřeva. Rovněž střecha byla úplně smetena a zbylá zdiva byla rozrušena. Podobně byla zničena betonová nástupiště, která měla ochrannou střechu rovněž z betonu. Náletem byla silně poškozena úhlová bývalá budova ČSD, tzv. saské skladiště, skladiště bývalé buštěhradské dráhy, které bylo celé dřevěné. Z tohoto zbyly jen betonové sloupky, na kterých byla kostra skladiště. Bylo zničeno bývalé skladiště ČSD dráhy, komerční budova a skladiště německé dráhy, poškozena výtopna ČSD dráhy a úplně zničena výtopna bývalé havarské dráhy v sousedství chebského pivovaru. Nádražisté bylo poseto samými trychtýři od bomb, zničené nákladní, osobní a kotlové vozy, zničeny lokomotivy a všechno co bylo prostě na kolejích. Celkem bylo zničeno 593 kožených nákladních vozů krytých i otevřených, 856 prázdných, z nich 218 úplně zničených, 256 těžce poškozených, 73 vozů osobních a 64 zničených na 50%. Z části byla uchráněna celní budova a skladiště (později garáže) celního úřadu německého a též budova bývalého československého celního úřadu. Všechny uprostřed nádražisté jižně od lávky přes nádražisté.“³⁹ Během prvního náletu zahynulo 118 osob, při druhém se uvádí až na 800 obětí.⁴⁰ Jeden z posledních náletů, který se uskutečnil 20. dubna 1945, těžce zasáhl jednu z nejvýznamnějších chebských památek kostel sv. Mikuláše.⁴¹ Zničil střechu kostela a dvě jeho věže. Zasaženy byly i okolní budovy. Jeden z posledních náletů zničil také most přes řeku Ohři u kostela sv. Bartoloměje. Po válce ho opravili ze sbírky amerických vojáků. Na počest těch, kteří zorganizovali a zaplatili jeho obnovu, byl pojmenován mostem americkým.

„Během 22. a 23. dubna k bavorskému městu Marktredwitz, které leží přibližně 25 km od Chebu, dorazila 97. pěší divize 3. americké armády pod velením brigádního generála Miliona B. Hasleye. Tato divize se vylodila 2. března ve Francii a zúčastnila se úspěšně několikadenních bojů v Porýní a Porúří, odkud byli její vojáci převezeni na nekrytých nákladních automobilech do bavorského pohraničí. Blízkost americké armády vyvolala na Chebsku značnou nejistotu. Konradem Henleinem bylo vydané nařízení provést první dvě etapy opatření ARLZ. Etapa A (Auflockerung – Uvolnění) znamenala rozkaz k ukrytí všech hodnot, které nebyly bezpodmínečně důležité pro

³⁹ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁴⁰ ⁴⁰ J. CHMELÍKOVÁ, *Osvobození – Cheb 1945*, s. 21.

⁴¹ Stojící na dnešním Kostelním náměstí, věže kostela byly do původní podoby přestaveny až v červenci 2008.

účely války či hospodářství. Etapa R (Räumung – Vyklizení) nařizovala odvézt veškerý další materiál, který nesloužil k pokrytí nejn nutnějších potřeb vojska či úřadů, do bezpečného zázemí. Etapa L (Lähmung – Ochromení) znamenala úmyslné znehodnocování veškerých zařízení a strojů odmontováním jejich nejdůležitějších částí, aby se případně nemohly stát kořistí spojeneckých vojsk a sloužit v jejich prospěch. Poslední etapa Z (Zerstörung – Zničení) nařizovala úplné zničení zařízení, strojů, zásob a také celé řady strategických objektů jejich rozbitím nebo zapálením“.⁴² Toto nařízení nacistické úřady důsledně dodržovaly. Zničily většinu písemností a také archiv gestapa, do povětří vyhodily veškeré železniční mosty přes Ohři.

Americká armáda se k Chebu blížila z Německa ze dvou směrů, a to od vzdálenějšího města Hofu⁴³ a od blízkého Waldsassenu.⁴⁴ Nad Chebem zatím kroužila americká letadla a shazovala letáky s americkými požadavky. Američané požadovali, aby se vzdalo nejen vedení města, ale i civilisté, dále požadovali odstranění min a zátarasů a viditelné vyvěšení bílých vlajek. Pokud by došlo k jakémukoli odporu, mělo být město srovnáno se zemí.⁴⁵

Dne 24. dubna 1945 se město Cheb dostalo do palby. Boje, vedené nejprve z okrajových částí, se přesunuly do centra města. Ostrá dělostřelecká palba pokračovala celou noc na 25. dubna. Velitel obrany města major Geissler, který měl k dispozici až několik stovek vojáků a příslušníky Hitlerjugend, probíral s Henleinem možnost vzdát se Američanům. Henlein tento návrh okamžitě odmítnul. Sám Geissler byl oddaným nacistou. O jeho charakteru a smýšlení vypovídá následující příhoda: když ho místní obyvatelé přesvědčovali o nutnosti záchrany chebských památek, prohlásil: „Já také nemám vlast, ani Chebští ji nepotřebují.“⁴⁶

Dne 26. dubna 1945 spatřila Geisslera americká posádka, jak prchá na motocyklu od kasáren U horní brány, kde byl vydat poslední rozkazy, týkající se vyhození posledních mostů do vzduchu. Americkými vojáky byl Geissler na místě zastřelen. Město Cheb téhož dne kapitulovalo a místní obyvatelstvo bylo vyzváno ke klidu zbraní. Tento den se oslavuje jako osvobození Chebu. Starostu Chebu Dr. Janka zajali a internovali v Bavorsku, později jej v klidu propustili. S osvobozením se ale nehodlal smířit Henlein, a proto začal podnikat náležité kroky ke zvratu stávající situace.

---

⁴²M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 22.

⁴³ Město Hof je od Chebu vzdáleno asi 60 km.

⁴⁴ Město Waldsassen je od Chebu vzdáleno asi 10 km.

⁴⁵ J. CHMELÍKOVÁ, *Osvobození – Cheb 1945*, s. 34.

⁴⁶ 50. výročí osvobození americkou armádou - Ašsko, Chebsko, Mariánské Lázně, online zdroj, 19. 4. 2011. <http://hamelika.webzdarma.cz>.

28. dubna zahájil společně s několika věrnými vojáky SS ofenzivu. Celá akce ale skončila porážkou u města Podhrad. Henlein sám dopadl dosti neslavně, když se pokusil v květnu 1945 uprchnout přes hranice v sanitním voze. Mezi Rokycany a Plzní byl poznán, a než mohl být zatčen, podřezal si zápěstí skly z vlastních brýlí.⁴⁷ Dne 28. dubna pak dobili osvoboditelé i chebské letiště. O den později pak byly Cheb i blízké Františkovy Lázně předány do správy 1. pěší divize americké armády, která vystřídala 97. pěší divizi, pokračující do vnitrozemí.⁴⁸

Velitel divize generálmajor Clift Andrus⁴⁹ nechal v Chebu zřídit svůj hlavní štáb a pokračoval v osvobozování vesnic směrem na Mariánské Lázně a Sokolov. Boje trvaly do 7. května, kdy byla v Remeši podepsána kapitulace Německa. Podle ní měly všechny boje ustát o půlnoci z 8. na 9. května 1945. 1. pěší divize americké armády pak na Chebsku setrvala do června 1945, kdy byla nahrazena 79. pěší divizí.⁵⁰

Prvními českými vojáky v Chebu byli příslušníci československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii. Byli to npor. Miroslav Tiller, rotný Zdeněk Václavík a desátník Pavel Fabian, kteří do města dorazili 26. dubna 1945 a byli vysláni k 97. pěší divizi americké armády. Zde měli plnit úkol kameramana, redaktora a fotografa při dokumentaci postupu americké armády. Tito tři vojáci původně náleželi k výchovné četě brigády, která v té době obléhala německou posádku francouzského přístavu Dunkerque.⁵¹ Podle dokumentů z archivů Nationale Archives at College Park v USA měla v Chebu ke stejnému dni být přítomna i rota slovenských vojáků pod velením kapitána Jána Pažického. Údajně se jednalo o účastníky Slovenského národního povstání, kteří byli po potlačení povstání odvezeni německými jednotkami do táborů poblíž Altenburgu⁵² a Gery⁵³ a posléze odtud osvobozeni americkou armádou. Tito dobrovolníci měli většinou velmi podlomené zdraví, ale i přesto se aktivně účastnili strážní služby ve městě Chebu, kdy dohlíželi na pořádek ve městě a bránili rabování ze strany osvobozených zajatců, německého obyvatelstva a zahraničních dělníků.⁵⁴

⁴⁷ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁴⁸ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 23.

⁴⁹ Clift Andrus (12. 10. 1890 – 29. 9. 1968) byl armádní generál armády Spojených států. Během 2. světové války se stal velícím důstojníkem dělostřelectva 1. divize americké armády.

⁵⁰ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁵¹ Jindřich MAREK, Oblastní velitelství čs. armády na Chebsku v roce 1945, in: Sborník chebského muzea 1999, Cheb 2000, s. 101.

⁵² Altenburg (dříve Starohrad) je město v německém Durynsku. Leží 50 km od Lipska a má asi 38 000 obyvatel.

⁵³ Gera je město v německém Durynsku na řece Weisse Elster. Město leží mezi Jenou a Saskou Kamenicí. Má asi 100 000 obyvatel.

⁵⁴ J. MAREK, Oblastní velitelství, s. 102.

Při zajišťování Chebska sehrál důležitou roli také tzv. kombinovaný oddíl pod vedením pplk. Aloise Sítka v počtu 140 mužů. Působení tohoto oddílu na Chebsku bylo krátkodobé. Dne 1. května 1945 dorazil kombinovaný oddíl na hranice u Pomezí nad Ohří a při této příležitosti zde byla slavnostně vztyčena československá státní vlajka. Oddíl se poté přesunul do Chebu, kde se zdržel jen do 7. května a pokračoval v postupu směrem na Plzeň. Tento oddíl se velmi vyznamenal v Chebu při zatýkání nacistů a zběhlých německých vojáků. Podílel se také na zajišťování veškerých místních úřadů a bránil rabování v hektických květnových dnech. Samotní vojáci byli oděni do britských uniforem a vzbuzovali tak u místního obyvatelstva značný respekt, Zřejmě z tohoto důvodu nedocházelo v Chebu ke konci války k mnoha sabotážím ze strany příznivců nacistické ideologie, ani k teroristickým akcím obávané skupiny Wehrwolf.⁵⁵

Po odchodu kombinovaného oddílu se pořádku v Chebu ujalo Oblastní československé vojenské velitelství v Chebu, které zde působilo od 9. května 1945 a bylo ustanoveno se souhlasem americké armády na popud osvobozených československých důstojníků, vracejících se z nacistických věznic v Bambergu, Bayreuthu a Creussenu. Velitelem této jednotky se stal bývalý ruský legionář pplk. Josef Šebesta. Ten musel vynaložit velké úsilí, aby přesvědčil bývalé vězně, spěchající zpět do svých domovů, aby setrvali ve službě na hranici. Městská kronika k tomu uvádí: „Z Bayreuthu a Kreuzenu přijelo další množství osvobozených politických vězňů, kteří se navraceli do svého domova. Opětně mnozí z nich přiložili hned na hranicích v Chebu ruku k dílu a pomáhali při zajišťování pořádku a dobrého chodu české správy. Někteří měly ony pověstné proužkované obleky a na nohou boty s dřevěnou podrážkou, která jim klapala na chodnicích a na dlažbě ulic.“⁵⁶

Tito vojáci poté zformovali jednotky Československé národní stráže (ČNS), které dále působily i na sousedním Karlovarsku. Tyto jednotky byly bohatě zásobovány americkou armádou a plnily důležitou úlohu v zajišťování pořádku a bezpečnosti v regionu: „První čs. vojenská jednotka se ihned ujala strážní služby u důležitých objektů a zatýkala nacisty. Prováděla také policejní službu, protože se všude v okolí i ve městě samotném drancovalo. Byly vykrádány byty zatčených nacistů. Uvolněním

---

⁵⁵ Werwolfové byli němečtí záškodníci, kteří prováděli svoji činnost na konci druhé světové války a bezprostředně po ní. Jejich pojmenování werwolf - vlkodlak je odvozeno od mytického zjevení, napůl člověka, napůl šelmy, která se živí lidskou krví.

⁵⁶ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

koncentračních táborů byli uvolněni vězni, kteří zaplnili silnici a kteří se vraceli do svých domovů.⁵⁷

Od června roku 1945 byly jednotky ČNS postupně nahrazovány tzv. Revolučními gardami, které byly na Chebsko vyslány z vnitrozemí, převážně z Prahy a Plzně, a také jednotkami nově vznikající československé armády. Činnost Revolučních gard je ale velmi nechvalně proslulá používáním násilí vůči německým obyvatelům, nedostatečnou morálkou a také obohacováním se a rabováním německého majetku. Činnost těchto převážně dobrovolnických organizací se ale stále častěji dostávala v pohraničí do rozporu se záměry vojenských velitelů i požadavky národních výborů a správních komisí na zachování klidu a pořádku. Ministerstvo národní obrany proto s platností od 12. června 1945 stanovilo propustit příslušníky dobrovolnických a revolučních jednotek, pokud nebyli povinni vojenskou službou nebo nevstoupily do vznikajícího útvaru Bezpečnosti. Dne 12. června 1945 byl v Chebu ustanoven Sbor národní bezpečnosti, který plně přejal funkce po svých předchůdcích.⁵⁸

Po ustanovení vojenské správy na Chebsku, bylo nutné vytvořit také správu civilní. Ihned po osvobození města, dne 26. dubna 1945, byla starostou Chebu Dr. Jankou v odpoledních hodinách v budově městské nemocnice podepsána kapitulace a správa města i okresu přešla do rukou amerických vojenských úřadů. V Chebu ihned po válce nezůstalo mnoho chebských Čechů, i přesto se zde myšlenka české správy města zrodila. Zasloužili se o to zejména osvobození političtí vězni, kteří se přes Cheb navraceli do svých domovů. Mnoho z nich v Chebu alespoň dočasně zůstalo, aby pomohli při obnově města. Zrodila se myšlenka na vytvoření jakéhosi českého výboru, který by převzal správu nad chebským okresem. K tomuto kroku se ovšem americké úřady zpočátku nestavěly příliš kladně.⁵⁹ Přesto se dne 4. května 1945 skupina bývalých politických vězňů v čele s Janem Horákem a Leopoldem Hofmanem rozhodla obsadit budovu bývalé německé okresní správy, tzv. Landratsamtu, kde byli přijati třemi úředníky, z nichž jeden byl českého původu. Za jeho asistence pak byl zajištěn úřední archiv a veškeré spisy, dále pokladny a všechny klíče. Obsazený úřad byl opět nazván Okresním úřadem, jak tomu bylo před rokem 1938. Dne 5. května pak byl v této budově

---

⁵⁷ Taméž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ M. FLAŠKA, Chebsko po květnu 1945, s. 26.

Okresního úřadu za přítomnosti dalších bývalých politických vězňů ustanoven Revoluční národní výbor pro Chebsko, v jehož čele stanul Dr. František Stašek.⁶⁰

Američané, kteří byli dosud faktickými správci Chebska, se po zatčení německého starosty Dr. Janky rozhodli jmenovat starostu nového. Revoluční národní výbor doporučoval na tuto funkci učitele Kopeckého z Blatné. Američané to ovšem odmítli a na místo starosty byl jmenován německý antifašista Adam Heinrich, jemuž ale přirozeně vytýkali nedostatečnou znalost českého jazyka a přílišnou míru tolerance k rabujícím davům, které v této době ovládaly ulice.⁶¹ Ustanovena byla také Místní správní komise. Již 2. května 1945 čeští osvobození vězni připravovali tzv. vládní chebskou listinu, kde byli vyjmenováni všichni ti, kteří měli převzít civilní správu města. Listina byla poté předložena velitelům vojenské správy města majoru Teplému, podplukovníku Sítkovi a štábnímu kapitánu Prejmanovi, kteří ji schválili a rozhodli, že bude předložena veliteli americké vojenské správy plukovníku Browningovi. Po delším jednání, které následovalo, byla listina přijata, a tak byla v Chebu dne 23. května 1945 z příkazu Košického vládního programu ustavena Revolučním národním výborem Místní správní komise (MSK), jejímž úkolem bylo obnovení československé státní a veřejné správy. Dále měla být MSK pomocníkem vojenským úřadům při jejich činnosti a při zabezpečování klidu a pořádku.⁶² Do čela komise byl nejprve zvolen bývalý politický vězeň gen. Rudolf Vašíček, který ale zanedlouho Cheb opustil a na jeho místo byl jmenován chebský Čech Leopold Hofman, který tuto funkci vykonával až do 28. června 1945, kdy byl ve funkci nahrazen Františkem Prepslem.⁶³ Složení Místní správní komise se díky přesunům obyvatelstva velmi často měnilo. Původní složení komise vypadalo takto: Dr. František Stašek, Jan Horák, František Janda, Antonín Nehasil, Jaroslav Uhlíř, Jan Kejř, chebští Češi Leopold Hofman, Josef Pašek, František Pinkas, Martin Zaňák, Václav Drouša a tajemníkem MSK se stal František Ambrož, osvobozený politický vězeň.⁶⁴

Místní správní komise v podstatě převzala organizace Městského výboru a podle potřeby k ní přidávala další útvary. V listopadu roku 1945 její struktura vypadala následovně: I. Ústřední správa MSK (předseda, tajemník, podatelna, městský rozhlas,

---

⁶⁰ František Stašek, který se stal zakládajícím členem Revolučního národního výboru v Chebu, tragicky zemřel 11. srpna 1946 na zranění, které si způsobil během prázdninového pobytu v Nedonosích u Mělníka. V Chebu za něj byla vykonána veřejná trýzna.

⁶¹ Tamtéž, s. 27.

⁶² SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁶³ M. FLAŠKA, Chebsko po květnu 1945, s. 28.

⁶⁴ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

komise disciplinární a kvalifikační, závodní rada, telefonní ústředna, vedoucí ředitel městských úřadů.), II. Finanční správa (pokladna, správa daní, správa dávek, městský důchod, osobní čítárna), III. Městské podniky (jatky, plynárna, záchraná stanice, městský hřbitov, lázně), IV. Sociální správa (evidence péče o chudé a nemocné, chudinské nadace, starobinec), V. Školská a osvětová správa (mateřské školy a jesle, obecné školy, hlavní školy, učňovské školy, zemědělské školy, městské divadlo, městská knihovna, městské muzeum a archiv, vedení kroniky, ochrana památek, římskokatolické patronáty, propagace), VI. Zásobovací a vyživovací úřad (veřejné zásobování, zemědělská záležitosti, hospodářská kontrola), VII. Bytový úřad (b\tová služba, evakuační úřad, sklad svršků a nábytku), VIII. Městská nemocnice (ředitel, správce), IX. Správa statků a lesů (hospodářské dvory, lesní správa, honitby), X. Popisný úřad (evidence obyvatelstva a vojáků, matriky, evidence domů, ověřování národní spolehlivosti, voličské seznamy, očkovací seznamy), XI. Osidlovací úřad, XII. Stavební správa (stavební úřad, stavební dozor, správa budov, kanalizace, sady, zkrášlování města), XIII. Bezpečnost a hasiči (polní policie, domovní hlídači, ponocní, záchraná a dezinfekční stanice).⁶⁵

V květnu roku 1946 proběhly na Chebsku první poválečné volby do Národního shromáždění. V Chebu tak byl ustaven první volený národní výbor. Stalo se tak na základě výsledků voleb⁶⁶ a vládního nařízení ze dne 27. května 1946 š. 120 Sb. o obnovení národních výborů. Volební kampaň v Chebu proběhla vcelku poklidně, ovšem i zde byly plakáty strhávány, přelepovány nebo přemalovávány. Ničeny byly také tabule, na kterých byly plakáty vylepovány. Celková škoda tehdy činila asi 12 000 korun a strany si proto plakáty samy hlídaly.⁶⁷ Chebský okres byl v těchto volbách zařazen do šestého volebního kraje, tj. Karlovarsko. Ve stálých voličských seznamech bylo zapsáno 81 457 voličů. Dne 3. července 1946 se v Chebu konala ustavující schůze Místního národního výboru. Tento nově zvolený Místní národní výbor (MNV), nahradil ve své činnosti stávající MSK, která tímto ukončila svou činnost. Do čela nově vzniklého MNV byl zvolen Dr. Vladimír Adámek za KSČ, která měla jako vítězná strana ve vedení nejvíce členů.⁶⁸ Třemi členy byla v MNV dále zastoupena Československá strana národně socialistická, dvěma členy Československá strana

---

⁶⁵ M. FLAŠKA, Chebsko po květnu 1945, s. 28.

⁶⁶ S výsledkem: KSČ – 3348 hlasy, Čs. strana národně socialistická – 1451 hlasy, Čs. strana sociálně demokratická – 1031 hlasy a Čs. lidová – 452 hlasy.

⁶⁷ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁶⁸ I s předsedou Adámkem byla KSČ zastoupena v MNV 8 členy.

sociálně demokratická a jedním Československá strana lidová. Společně s dalšími členy pléna měl tento MNV 28 členů.⁶⁹

Při MNV pracovalo také 10 referátů a to personální a normativní, bezpečnostní, stavební a technický, kulturní a školský, vyživovací a zásobovací, hospodářský a lesní, nemocniční, osidlovací a bytový, finanční⁷⁰ a několik komisí, z nichž měla každá, až na komisi finanční,⁷¹ 6 členů. Podobně jako v Chebu vznikaly jednotlivé MSK a později MNV také v dalších obcích na Chebsku.

Poválečná obnova veřejné správy chebského okresu, který měl přibližně stejný územní rozsah jako předválečný politický okres Cheb, byla velmi důležitá. V jejím rámci vznikla v Chebu 28. května 1945 také Okresní správní komise (OSK). První ustavující schůze OSK v Chebu se konala 28. června 1945 a do jejího čela byl zvolen ing. Hrubý, který měl na starosti také záležitosti vojenské a bezpečnostní.⁷² Dne 4. července pak byl také ustanoven Okresní národní výbor, který převzal část pravomocí OSK.⁷³

V roce 1945 čítal chebský okres na 60 obcí velmi poznamenaných poválečnými událostmi, ať už bombardováním města, odsunem německých obyvatel nebo rabováním tzv. zlatokopů, kteří působili slušným obyvatelům města a obcí nemalé problémy. Spoluprací jednotlivých MSK, později MNV a OSK, později ONV v Chebu a okolí, se podařilo postupně vyřešit ty nejakutnější problémy regionu. Již v průběhu roku 1945 se městu podařilo obnovit železniční i autobusové spojení Chebu s nejdůležitějšími městy v okolí, obnovena byla i dodávka elektrické energie, poštovní služby, opět se začal vzmáhat obchod, hospodářství i průmysl a oživovat se také začal kulturní život a české školství.

3.2 Odsun německého obyvatelstva

Odsun německého obyvatelstva z Československa znamenal nejmasovější přesun osob v moderních dějinách našeho státu. Uvádí se, že všech Němců, tedy i utečenců před frontou, bylo v Československu na konci druhé světové války na 3,5 milionu.⁷⁴

---

⁶⁹ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Komise finanční měla 12 členů.

⁷² SOkA Cheb, ONV Cheb, Zápisy ze schůzí.

⁷³ M. FLAŠKA, Chebsko po květnu 1945, s. 29.

⁷⁴ Z. BENEŠ – V. KURAL (edd.), *Rozumět dějinám*, s. 145-146.

Skladba německého obyvatelstva na území Československé republiky na konci války vykazovala značnou pestrost: „Byli tady jednak starousedlíci v českých zemích, na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kteří měli před říjnem 1938 československé státní občanství, jednak říšští Němci, kteří v republice žili ještě před Mnichovem nebo se sem přistěhovali po záboru pohraničí a během okupace. Na naše území se rovněž uchýlilo mnoho osob z Německa před bombardováním, pohraničí bylo doslova přeplněno německými utečenci a přesídlenci z Východu. Obzvlášť početné byly skupiny osob ze Slezska.“⁷⁵

Ihned po osvobození zasáhla československé obyvatelstvo vlna radikalismu a touhy po odplatě. Začaly se uvolňovat negativní emoce. Zločiny nacistů, týrání a pokoření českého národa ze strany Německa vyústily v jednu z nejtemnějších kapitol našich moderních dějin. Lidé byli k pomstě vyzýváni nejprve i nejvyšších politických kruhů a odbojových organizací. Ve výzvě košické vlády ze dne 17. dubna 1945 stálo: „Dejte vyvřít ze svých srdcí živelné nenávisti k německým katanům...Jděte účtovat s Němci za všechna jejich zvěrstva a neznejte slitování s německými vrahy.“⁷⁶ Na veřejné mínění pak také velmi zapůsobil postoj prezidenta republiky Edvarda Beneše, který byl jasně protiněmecký. Prezident byl veřejností přijímán jako morální autorita a naplňovatel Masarykova odkazu. Většina českého národa jej považovala za velmi zkušeného politika a věřila, že postup proti Němcům nemůže být v rozporu s národními zájmy.⁷⁷ Beneš sám pronesl i několik výrazně protiněmeckých projevů, čímž vlnu násilí vůči Němcům pouze podnítil.⁷⁸ Dne 10. června roku 1945 pronesl Beneš v Lidicích projev, kde poprvé prohlásil, že za nacistické zločiny je německý národ zodpovědný jako celek: „Činím německý národ jako celek za nacismus a všechny jeho zločiny, jimiž se navždycky před celou historií lidstva tak smutně proslavil, odpovědným, pokládám za nutné politicky z toho vyvodit důsledky vzhledem k celému státu a dle toho postupovat do budoucnosti...Vím, že byli Němci jednotlivci, kteří si této hrůzy byli vědomi. Ale jde o přímou vinu převážné většiny Němců, a proto Němci jako celek jsou odpovědní.“⁷⁹

V průběhu osvobozovacích bojů se tak v pohraničí a také v tzv. německých jazykových ostrovech vytvořily podmínky, které umožňovaly tvrdé, kruté a často až

---

⁷⁵ Z. BENEŠ – V. KURAL (edd.), *Rozumět dějinám*, s. 139.

⁷⁶ Tomáš STANĚK, *Vysídlení němců z Československa*, s. 40.

⁷⁷ T. STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, s. 58.

⁷⁸ Nejvýraznější antiněmecké projevy Beneš pronesl např. 12. 5. 1945 v Brně a 16. 5. 1945 v Praze. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí I*, sv. II.

⁷⁹ T. STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, s. 59.

nelidské zacházení s Němci bez ohledu na jejich osobní vinu či nevinu. Němci byli v mnoha případech nuceni do pár minut opustit své domovy a zanechat zde veškerý svůj majetek. Situace byla velmi vážná především v pohraničí, osvobozeném Rudou armádou.⁸⁰ Na denním pořádku byly násilnosti na německých zajatcích, zadržených příslušnicích Waffen SS,⁸¹ známých nacistech, udavačích, kolaborantech atd. Konaly se také nejrůznější lynče, „samosoudy“ a velmi kruté exekuce.⁸²

V Chebu byla situace poněkud odlišná. Vysídlování Němců zde mělo poněkud pomalejší a zdlouhavější začátek, ačkoli ve zbytku republiky se ihned v prvních letních měsících započalo s živelným odsunem německých obyvatel. Nenávist vůči německým obyvatelům v Chebu nebyla tak živelná ani hmatatelná, jako v jiných částech republiky. Na Chebsku není známo mnoho případů veřejných lynčů a násilí a ani sběrný tábor, nacházející se v blízkosti kostela sv. Jodoka, neměl tu nejhorší pověst.

Dělo se tak ze dvou hlavních důvodů. V roce 1938, kdy byl Cheb připojen k německé Říši, odešla většina jeho českých obyvatel do vnitrozemí. Cheb se tak během války a po jejím skončení stal jednoznačně německým městem. Nenávist vůči Němcům se tak bezprostředně po konci války nemohla plně projevit, protože v Chebu žila jen hrstka českých Chebanů. Druhým a hlavním důvodem, proč v Chebu po válce nedocházelo k brutalitám páchaných na německém obyvatelstvu, byla správa chebského okresu americkou armádou. Američané, ač příliš nezasahovali do poválečného politického dění v Chebu, velmi důsledně bránili brutalitám a exekucím na Němcích. Za ně pak hrozily i poměrně tvrdé tresty.

Naopak, rozhořčení obyvatelé Chebu si často stěžovali, že mladí američtí vojáci mají blízko zejména k německým ženám. Ačkoli měli američtí vojáci oficiálně zakázáno stýkat se s veškerými Němci kromě dětí, množily se podle zápisů ze schůzí OSK stížnosti na hluk kolem chebského biografu Appolo, který navštěvovaly Němky v doprovodu amerických vojáků.⁸³ Později byl tento zákaz odvolán generálem Eisenhowerem.⁸⁴ Poměrně časté jsou také oficiální stížnosti Čechů k Okresní správě

---

⁸⁰ Demarkační čára se týkala území tehdejšího Československa. Původně měla kopírovat přibližně česko-bavorskou hranici, ale vzhledem k tomu, že Američané dorazili k této linii výrazně dříve než Sověti, tak byl dohodnut nový průběh této čáry na linii měst Karlovy Vary - Plzeň - České Budějovice.

⁸¹ Waffen-SS (česky: Zbraně SS, respektive Ozbrojené SS) byly jednotky SS, určené k běžným vojenským operacím. Představovaly zvláštní a cizinecké jednotky nacistické armády, zahrnovaly přibližně 950 000 mužů, většinou dobrovolníků. Byly vedeny Heinrichem Himmlerem. V norimberských procesech byly pro válečnou krutost prohlášeny za zločineckou organizaci.

⁸² Z. BENEŠ – V. KURAL (edd.), *Rozumět dějinám*, s. 182.

⁸³ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁸⁴ Generál Dwight David Eisenhower, známý též jako Ike, (14. 10. 1890 – 28. 3. 1969) byl americký voják a politik. Během druhé světové války byl vrchním velitelem (západních) spojeneckých expedičních

komisi, kdy Češi slovně nebo fyzicky napadli Němce, jemuž ovšem posléze přispěchali na pomoc američtí vojáci. Češi většinou z hádky, případně bitky často vyvázli nejen s odřeninami a ranami, ale také s pošramocenou důstojností.⁸⁵ Z výpovědí takto postižených Čechů je pak cítit pocit křivdy, nespravedlnosti a nedůvěry vůči americkým vojákům. Nutno říci, že mínění Američanů o Česích v Chebu bylo dosti podobné a často se z otevřených oken místních hospod ozývaly vulgární nadávky na český účet.⁸⁶

Nutno dodat, že se v Chebu 4. července 1945 na náměstí Dr. Edvarda Beneše⁸⁷ slavil svátek americké nezávislosti. Tribuna byla vyzdobena československými a americkými prapory a znakem 79 US divize. Po projevu předsedy Místní správní komise Františka Prepsla a přednesu státních hymen, byla slavnostně přejmenována Okružní třída, německy Schanzstrasse na třídu Presidenta Roosevelta.⁸⁸ Projevy přátelství byly ovšem zjevně upřímné jen mezi americkými a chebskými politickými špičkami. Běžní obyvatelé města a řadoví vojáci vzájemnou náklonost příliš nesdíleli a bylo to patrné i při veselí, které bylo způsobeno odchodem americké armády z Chebu.⁸⁹

Již začátkem května roku 1945 vyšla ve známost vyhláška, která vyzývala všechny ty, kteří po 1. lednu 1933 sloužili v německé armádě, byli členy NSDAP, SS, SA či jiných nacistických organizací, aby se do týdne přihlásili na městském úřadě. Po celém městě se zuřivě pátralo po nacistech, a aktivních německých pomahačích a udavačích. Ti byli předvedeni na policejní stanici a předáni veliteli amerického vojska Andrusovi. Při tomto úkolu pomáhali Češi, ale i Němci, u kterých bylo bezpečně prokázáno antinacistické smýšlení. Většina takto předvedených byla ale ještě téhož dne, tj. 4. května, propuštěna na svobodu.⁹⁰

Na 6. květen pak byla svolána schůze starostů okolních vesnic, která měla řešit problém s nedostatkem potravin na vydávané dávky. Většinu starostů tvořili sudetští Němci, kteří byli v krátké době odvoláni a nahrazeni Čechy.⁹¹

---

sil v Evropě (1944–1945). Po válce nějakou dobu pobýval v nejvyšších vojenských funkcích USA, načež v roce 1952 odešel do důchodu a vstoupil do americké politiky. Získal nominaci republikánské strany na funkci prezidenta USA, v prezidentských volbách zvítězil, úřad prezidenta USA poté zastával po dvě funkční období v letech 1953–1961.

⁸⁵ Ivana RAMBOUSKOVÁ, *Vysídlení německého obyvatelstva na Chebsku mezi lety 1945-1948*, s. 50.

⁸⁶ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁸⁷ Dnes náměstí Krále Jiřího z Poděbrad. Jedná se o ústřední náměstí v Chebu.

⁸⁸ Dnes ulice Májová.

⁸⁹ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947.

⁹⁰ I. Rambousková, *Vysídlení německého obyvatelstva na Chebsku mezi lety 1945-1948*, s. 51.

⁹¹ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945 – 1971, Kronika města Chebu 1945 – 1947.

Na základě vydaných dekretů prezidenta republiky z 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel republiky, se i na Chebsku připravovala konfiskace půdy kolaborantů, zrádců a Němců. V květnu 1945 se i zde na Chebsku stala prioritou obnova autobusového, hlavně pak vlakového spojení. Chebské nádraží bylo po dubnovém bombardování zcela zničeno, koleje byly vytrhány. Na práci spojenou s jejich obnovou se vyčleňovali a posílali němečtí občané. Tato práce byla velmi těžká a nevděčná, pracovní doba byla velmi dlouhá a Němci pracovali prakticky zadarmo.

Dne 20. července 1945 pak bylo v Chebu uposlechnuto celostátní nařízení o viditelném označení Němců. OSK v Chebu vydala příkaz, podle nějž museli být občané německé národnosti viditelně označeni a to žlutou páskou širokou 10 cm, navlečenou na rukávu levé ruky. Nařízení stanovilo, že „žlutou pásku si obstará každý občan německé národnosti na svůj náklad sám.“⁹² Němci toto nařízení ale často obcházel a nosili pásku na jiném, ne právě viditelném místě. Zvláště německé ženy projevily značnou vynalézavost, kdy pásku nosily uvázanou jako ozdabu v pase a často ji zakrývaly kabelkou.⁹³ OSK v Chebu proto nařídila takové osoby pokutovat. 25. července pak koordinální okresní výbor politických stran rozhodl, že kromě žlutých pásek se budou nadále používat ještě pásy rudé, které měly označit antifašisty a politicky spolehlivé osoby německé národnosti, tedy ty, kteří byli kvůli svému politickému přesvědčení uvězněni v koncentračním táboře nebo byli pro svou politickou činnost, zaměřenou proti nacismu, souzeni. Červená páska znamenala mezi Němci výsadní postavení. Taková osoba musela být v obchodě obsloužena před Němci označenými žlutou páskou. Dále byly používány pásy bílé, které označovaly odborníky a Němce nepostradatelné pro chod podniků a hospodářství.⁹⁴

V průběhu léta 1945 byla vydána mnohá nařízení, která omezovala a znevýhodňovala Němce oproti ostatním obyvatelům regionu. Osoby německé národnosti byly zbaveny volebního práva, dále nesměly zastávat žádnou veřejnou funkci a samozřejmě nesměly sloužit v armádě. Byl také vydán zákaz uzavírání smíšených česko-německých manželství.⁹⁵ Němčina byla vytlačena z úředního styku a jediným akceptovaným jazykem se stala čeština. Uzavíraly se německé školy a výuka měla nadále probíhat již jen v češtině. Toto nařízení bylo vyvěšeno na dveřích všech

---

⁹² SOkA Cheb, ONV Cheb, Vyhláška o označení obyvatelstva německé národnosti 1945.

⁹³ SOkA Cheb, Městský národní výbor Cheb 1945 – 1971, Kronika města Cheb 1945 – 1947.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ J. CHMELÍKOVÁ, *Osvobození – Cheb 1945*, s. 88.

chebských úřadů a na železničním nádraží. Další omezení pro osoby německé národnosti pak představovaly potravinové přiděly. Ty byly stejné, jaké za okupace pobírali Židé. Mezi Němci samotnými budilo toto nařízení velmi negativní ohlas. V červnu roku 1945 Ministerstvo výživy zakázalo Němcům vydávat tzv. tabačenky.⁹⁶ Kuřivo nesměli nadále dostávat ani několik málo Němců, kteří pobírali stejné potravinové lístky jako Češi.⁹⁷ Němci nadále nesměli používat k jízdě motocykly či jízdní kola, nesměli používat veřejnou dopravu, chodit po chodníku, navštěvovat hostince, divadla, kina, lázně a další veřejná zařízení. Dále nesměli vlastnit rozhlasové přijímače, které museli povinně odevzdat mezi 27. a 29. červnem 1945. Existují přesto stížnosti, že německé ženy navštěvovaly vinárnu Valdštejn a chovaly se velmi arogantně.⁹⁸

Někteří Němci, jak sami přiznávali, očekávali transfer již po roce 1918 a v roce 1945 jej výslovně přivítali. Jednalo se zejména o ty Němce, kterým byl na základě dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945 zkonfiskován majetek. Často se také stávalo, že němečtí občané stáhli svou žádost o přidělení československého občanství a sami se přihlásili do odsunu poté, co jim stát odebral soukromý podnik.⁹⁹ Odsun organizačně zajišťovala Okresní správní komise a Místní správní komise v Chebu. Dne 26. července 1945 vznikla při Okresní správní komisi v Chebu komise pro evakuaci Němců.¹⁰⁰ Hlavním úkolem této komise byla příprava odsunu všech sudetských Němců z Chebského okresu, kromě uznaných antifašistů a následné provedení odsunu. Jejich prověřování prováděla smíšená komise při Okresní správní komisi v Chebu. K srpnu 1945 bylo na Chebsku za antifašisty oficiálně uznáno 706 rodin, celkem 2 824 osob.¹⁰¹ Později se tento počet ještě snížil. Tito lidé požívali jistě výhody. Měli mnohem příznivější dobu pro nákupy, nevztahovala se na ně konfiskace majetku a zpočátku ani odsun. S odsunem pomáhaly také Revoluční gardy, ovšem na jejich chování bylo v Chebu podáno mnoho stížností.

„Divoký“ odsun na Chebsku probíhal hlavně v červenci 1945. Jako první šli do odsunu uprchlíci z oblastí Východního Pruska pobývající na chebském území od února roku 1945. Vysídlování těchto německých uprchlíků bylo ale po několika týdnech zastaveno okamžitým zákazem násilných přesunů do americké okupační zóny. Tento

---

⁹⁶ Poukázky, na jejichž základě byly vydávány cigarety a jiné kuřivo.

⁹⁷ Jednalo se zejména o prokázané antifašisty.

⁹⁸ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

⁹⁹ SOkA Cheb, ONV Cheb, Zápisy z plenárních schůzí.

¹⁰⁰ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁰¹ Tamtéž.

zákaz pro chebský okres vydal velitel 11. pěší divize americké armády v Plzni dne 8. srpna 1945 pro chaotičnost a neorganizovanost akce. Odsuny se obnovily po výsledku jednání Postupimské konference v srpnu roku 1945. Další odsuny již byly organizačně mnohem propracovanější¹⁰²

Němci na Chebsku byli nenáviděni také z toho důvodu, že byly neustále odhalovány zločiny nacistické brutality. Dne 11. srpna 1945 byl nedaleko obce Dürnbach, česky Potočiště, nalezen masový hrob obětí nacistického řádění. Jednalo se o sovětské zajatce, ubytované v Potočišti a také v Chebu, kteří byli využíváni převážně k zemědělským pracím. V sousedství pak byly nalezeny další hroby brutálně zavražděných obětí. K tomuto řádění docházelo ještě ve chvíli, kdy české pohraničí již obsazovala americká armáda.¹⁰³ Pozůstatky nacistického řádění a touha vlastnit německý majetek vedly k tomu, že se odsun Němců z chebského okresu stal v létě roku 1945 prioritou. Konsolidace poměrů začala postupovat v rychlém tempu a dokonce se podařilo zmařit několik akcí nacistické organizace Wehrwolf. Na území města Chebu vzniklo také několik sběrných táborů, kde byli Němci internováni před samotným odsunem. Nejvýznamnější byl tábor v dnešní Pražské ulici, blízko dnes již neexistujícího kostela sv. Jodoka. Další např. v bývalém klášteře sv. Kříže v Hradební ulici, odkud předtím byly vyhnány příslušnice řádu. K 1. říjnu 1945 bylo ve všech internačních táborech v Chebu zajištěno 2 236 osob.¹⁰⁴ Strážní službu v táborech vykonávali nejdříve příslušníci Národní bezpečnosti, později, asi od dubna roku 1945 členové tzv. okresní milice. Po celou dobu existence jejich správci vedli řádnou agendu. Dělo se tak až do 7. dubna roku 1947, kdy z tábora odešli poslední Němci.

Nejvážnější situace v táborech nastala v prvních měsících roku 1946. Nacházelo se zde velké množství říšských Němců a jejich počet ještě zvyšovali Němci, kteří byli neustále přiváženi z vnitrozemí.¹⁰⁵ „Představitelé Okresní správní komise V Chebu ve své žádosti o urychlený odsun říšských Němců z chebského okresu ze dne 5. února 1946 adresované Oblastnímu osídlovacímu úřadu v Karlových Varech a Zemskému osídlovacímu úřadu v Praze uvádějí skutečnost, že byl několikrát během posledních měsíců přes Cheb vyslán transport až padesáti říšských Němců údajně náležících do ruské zóny, kteří byly dodáni do tamějších sběrných středisek. Iniciátoři

¹⁰² I. Rambousková, *Vysídlení německého obyvatelstva na Chebsku mezi lety 1945-1948*, s. 55.

¹⁰³ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁰⁴ SOKA Cheb, ONV Cheb, Likvidace internačního střediska 1947.

¹⁰⁵ SOKA Cheb, ONV Cheb, Žádost o odsun říšských Němců z okresu chebského.

žádosti poukazovali také na fakt, že v blízké obci Prosečnice již existuje sběrný tábor pro říšské Němce určené do ruské zóny, který však odmítá říšské Němce z Chebu převzít s tím, že mají své kapacity vyhrazeny pro okresy Plzeň, Domažlice a České Budějovice. Žadatelé v tomto spatřují značnou nespravedlivost a poukazují také na možnou zkorumpovanost odpovědných úředníků. Početní stav říšských Němců žijících na okrese Cheb udávali úředníci z chebské okresní správní komise těmito čísly: 5100 osob z ruské zóny, 670 osob z americké zóny, 400 osob z britské zóny a 5 osob ze zóny francouzské. Celkem se tedy mělo jednat o 6175 říšských Němců, přičemž jich dosud bylo odsunuto pouze 900 a to do britského pásma. V závěru dopisu pisatelé poukazují na nedostatečný počet volných bytů pro nově přicházející české osídlence a na fakt, že nelze Němce vyhnat do lesů¹⁰⁶

Dne 16. října 1945 se konala schůze Místní správní komise, kde bylo rozhodnuto, že Němci, ať už říšští či sudetští, mají povoleno vzít si do odsunu zavazadlo o maximální váze 35 kg. Podle údajů z místní kroniky odsuny probíhaly „celkem hladce“¹⁰⁷ V říjnu tohoto roku pak byly ustanoveny MSK hlídky, které měly vyhledávat a zajišťovat vyprázdňené byty po Němcích a inventáře těchto bytů pak byly svázeny na jednotné místo poblíž továrny Eska. Tento nábytek pak byl zapůjčován do domácností nově příchozích obyvatel.¹⁰⁸ Němci také museli osobám české národnosti automaticky uvolnit pracovní místa, o která ale mezi Čechy nebyl přílišný zájem. Citelně tak na Chebsku začali chybět specialisté a odborníci a to zejména v zemědělství a podnicích Cremona¹⁰⁹ a Eska¹¹⁰ v Lubech a v Chebu. Nepostradatelní se v roce 1945 stali v Chebu také němečtí lékaři, za něž nebyla adekvátní náhrada. Němci také hojně podávali žádost o vyjmutí z odsunu. Tuto žádost mohl podat každý, kdo nebyl prokazatelným nacistou, členem žádné přidružené organizace,¹¹¹ udavačem nebo zrádcem. Většinou se jednalo o osoby ze smíšených manželství, specialisty nebo antifašisty. Žádost o vyjmutí z odsunu se skládala z vyplnění dotazníku a výslechu, proč chce dotyčný zůstat v Československu. V Chebu úřady vyhověly asi třetině z těchto žádostí.¹¹² V srpnu 1945 bylo za antifašisty uznáno 706 rodin, což čítalo 20824 osob. Přesto v roce 1946 dobrovolně opustila Cheb asi polovina oficiálně uznaných

---

¹⁰⁶ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 66.

¹⁰⁷ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945 – 1971, Kronika města Cheb 1945 – 1947.

¹⁰⁸ K říjnu 1945 evidovala komise na tisíc takových žádostí.

¹⁰⁹ Firma známá výrobou strunných hudebních nástrojů, specializuje se především na výrobu houslí.

¹¹⁰ Firma známá výrobou jízdních kol.

¹¹¹ Jednalo se o SS, SA, Wehrmacht a podobné organizace.

¹¹² SOKA Cheb, ONV Cheb, Žádosti o vynětí z odsunu.

antifašistů. Jeden z hromadných transportů antifašistů odjel z Chebu do Německa 29. března 1946.

Od 1. prosince roku 1945 začala osidlovací úřadovna provádět evidenci německých obyvatel určených k odsunu pomocí tzv. evidenčních lístků. Nejdříve byli jednotliví Němci rozděleni podle místa určení do jednotlivých okupačních zón v Německu. Většina německých obyvatel Chebu měla odejít do americké okupační zóny, uprchlíci z východu byli rozděleni podle svého původního bydliště. První hromadné organizované odsuny byly uskutečněny do britské zóny¹¹³ v listopadu 1945. Dne 19. listopadu bylo odsunuto 320 německých osob, 29. listopadu 439 Němců.¹¹⁴ Od ledna roku 1946 měly probíhat také odsuny do americké zóny. Každý občan města či vesnice, který obdržel písemnou výzvu k odsunu, musel přelepit klíčové dírky svého dosavadního obydlí úřední páskou. Odsunovány měly být nadále pouze celé rodiny.

Chebský odsun dosáhl vrcholu v červnu roku 1946. Poslední transporty do americké zóny odjely z Chebu v říjnu téhož roku. Do sovětské okupační zóny odjel první transport 7. července 1945. Četnost těchto transportů byla mnohem větší a vrcholu také dosáhla v červnu roku 1946. Němci si sebou mohli vzít taktéž zavazadlo o hmotnosti 75 kg jako do zóny americké a na osobu 500 marek. „Nelze bohužel určit přesný počet odsunutých Němců, neboť seznamy v archivu, nejsou kompletní. V žádných pak nejsou uvedeni ani ti, kteří opustili republiku dobrovolně v prvních poválečných měsících. Přesný počet odsunutých Němců můžeme jen odhadovat podle vydaných potravinových lístků. Podle údajů uváděných pro okres Cheb žilo ve všech obcích v jeho působnosti v září 1945 celkem 75 189 Němců v únoru 1946 pak 60 240 a konečně pro březen 1947 se uvádí již pouhých 4701 osob německého původu. Z těchto údajů lze pak snadno vyvodit závěr, že zatímco před započítáním hlavní vlny organizovaného vysídlování odešlo z Chebska zatím jen 14 949 Němců, v průběhu roku 1946 opustila chebský okres většina zde dosud žijícího německého obyvatelstva, celkem 55 539 osob. V červenci roku 1946 v Chebu dosud zůstávalo 5 800 Němců, kteří byli určení k odsunu do 14 dnů. Kromě nich zůstávalo ještě 400 rodin, jejichž rodinní příslušníci byli internováni v zajateckých táborech a dále ještě 359 rodin, jejichž členové pracovali při žních.¹¹⁵

---

¹¹³ Ta zahrnovala území Porýní, Vestfálska, Šlesvika-Holštýnska a pojímala také města Hamburk, Oldenburg, Brémy a Hannover.

¹¹⁴ SOKA Cheb, ONV Cheb, Odsun do britské zóny.

¹¹⁵ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

Během roku 1947 došlo na Chebsku k vysídlení posledních německých obyvatel. Koncem července 1947 bylo z Chebska posláno 24 německých rodin na hornické práce do českého vnitrozemí. Dalších 132 osob pak bylo od ledna do července roku 1947 vystěhováno na vlastní náklady v rámci tzv. dodatečného odsunu. Velkou část mezi posledními vystěhovávanými Němci tvořili specialisté, kteří opětovně neprošli prověrkami, celkem 161 specialistů. V okrese Cheb tak nadále zůstalo 264 antifašistů a 875 specialistů.¹¹⁶ Ke konci roku 1947 se také zrušila většina chebských sběrných táborů.¹¹⁷

V únoru roku 1948 žilo v chebském okrese již jen tři tisíce Němců, jejichž část byla následně odsunuta v ojedinělých vysídlovacích akcích, která v celém Československu probíhaly až do 50. let 20. století. Radikální odsun německého obyvatelstva způsobil v Chebu a okolí akutní nedostatek pracovních sil i občanských zdrojů. Vysídlení Němců také v konečném důsledku zapříčinilo zánik 13 obcí a osad v chebském okrese.¹¹⁸ Tradice a integrita, již obyvatelé Chebu pracně budovali po téměř tisíc let, byla násilně zpřetrhána a nahrazena kulturou nově příchozích obyvatel.

3.3 Příchod prvních novoosídlenců 1945 - 1946

Souběžně s odsunem Němců z chebského okresu probíhalo také jeho osídlování. Jednalo se prakticky o dvě fáze jednoho procesu, které spolu těsně souvisely a vzájemně se podmiňovaly. Odsun Němců a následné osídlování pohraničí znamenalo největší etnickou rošádu v moderních dějinách našeho státu, která zasáhla především pohraničí republiky. Odhaduje se, že v této době bylo v pohybu na 5 milionů lidí.¹¹⁹

Osídlování pohraničí probíhalo ve třech etapách. Etapa první probíhala do podzimu roku 1945. Byla velmi živelná, probíhala především ve znamení národních správ. Uvádí se, že od května do srpna roku 1945 pohraničí osídlilo ve jménu národní správy na osmdesát tisíc rodin.¹²⁰ První osídlenci přicházeli prakticky ihned po konci války. Bylo nutné alespoň částečně zachovat rovnováhu mezi pohraničím a vnitrozemím. První osídlitelé přišli na jižní Moravu. Jednalo se o sousedy, kteří

---

¹¹⁶ SOKA Cheb, ONV Cheb, zpráva bezpečnostní komise ze dne 17. 10. 1947.

¹¹⁷ I. RAMBOUSKOVÁ, *Vysídlení německého obyvatelstva*, s. 62-63.

¹¹⁸ Jaromír BOHÁČ – Roman SALAMANCZUK, *Zmizelé Chebsko*, Cheb 2007, s. 8–9.

¹¹⁹ F. ČAPKA – L. SLEZÁK – J. VACULÍK, *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*, s. 5–6.

¹²⁰ Iva HEROLDOVÁ, Národopisná problematika novoosídleneckého pohraničí, in: *Český lid* 65, 1978, s. 198.

s Němci žili ve velmi těsném sousedství, proto kulturní tradice v těchto místech nebyla příliš zasažena ani porušena. Situace na Chebsku byla naprosto odlišná.

Ve druhé polovině května oznámil Okresní národní výbor v Plzni veřejnosti, že byl při ONV v Plzni ustanoven Úřad pro osidlování Sudet (UPOS). Tento úřad byl československou vládou zmocněn, aby se ujal hospodářské správy v bývalém území Sudet od Prachatic po Vejprty. UPOS byl rozdělen na sekce: I. průmysl, II. obchod, III. ostatní živnosti, IV. zemědělství a lesnictví, V. nemovitosti a movitý majetek. Úřad byl jedinou složkou, která byla československou vládou zmocněna, aby zajišťovala národní majetek a dosazovala národní správce do podniků a závodů. Přihlášky zájemců se vyplňovaly v budově obchodní a živnostenské komory v Plzni. Výzvy se opakovaly a bylo zdůrazňováno, že pohraničí potřebuje schopné, iniciativní a průbojné občany. Zájemců bylo však takové množství, že úřad nestačil všechny žádosti vyřídit a jednotlivé skupiny zájemců se proto sdružovaly a podnikaly akci za souhlasu ONV v Plzni k rozsáhlému osazování z vnitrozemí. Blízká místa se osidlovala snadno, horší to bylo u míst vzdálených, jako byl např. Cheb či Aš. V prvních poválečných dnech neexistovalo v nejzápadnějších Čechách autobusové, ani vlakové spojení. Jedna z mála možností, jak se na Chebsko dostat, byla domluva s Američany. Ti, sice s jistými výhradami, tento převoz v nepravidelných intervalech uskutečňovali. Mnohdy ovšem chyběly pohonné látky a také bylo pro běžného člověka z vnitrozemí obtížné domluvit se cizí řečí.¹²¹

Základní myšlenky o osidlování pohraničí byly zakotveny již v Košickém vládním programu.¹²² S osidlováním pak velmi úzce souvisely také některé dekrety, podepsané prezidentem republiky Dr. Edvardem Benešem. Dekret číslo 5/45 Sb. ze dne 19. května 1945 „o národních správcích“ určoval přesné podmínky odebrání majetku „osobám státně nespolehlivým“ a jeho následného převedení pod národní správu. Druhým důležitým dekretem, který se zabýval problematikou osidlování, byl dekret č. 12/45 Sb. ze dne 21. června 1945 „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů“. Tento dekret vymezoval osoby, kterým měl být neprodleně a bez náhrady zkonfiskován zemědělský majetek, včetně hospodářských budov, usedlostí a živého i mrtvého inventáře. Zkonfiskovaný majetek měl být následně zapsán, velké pozemky měly být přerozděleny a následně měl být

---

¹²¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹²² Jako Košický vládní program je označován programový dokument, který po příchodu na československé území schválila tehdejší vláda 5. dubna 1945 na zasedání v Košicích. Dokument určoval zásady budoucí politiky a byl označován za "program národní a demokratické revoluce".

přidělen zemědělským dělníkům a také drobným rolníkům. Do chvíle, kdy byla půda přidělena, o ni pečoval Národní pozemkový fond.

Rodiny, které do pohraničí přicházely, mohly získat usedlost s polnostmi čítajícímu 5 – 13 hektarů a to velmi snadnou cestou a za velmi výhodných finančních podmínek. Náhrada za půdu, kterou nově příchozí rodiny obdržely, činila výnos z 1 – 2 ročních sklizní. Tuto náhradu ovšem rodiny směly splácet až patnáct let.¹²³ Přednostní právo při rozdělování pozemků měli bývalí českoslovenští vojáci, političtí vězni a partyzáni. Předmětem konfiskace a následného přerozdělení měl být podle dekretu prezidenta Beneše 1 651 945 hektarů zemědělské půdy a 1 295 379 hektarů půdy lesní.¹²⁴ Další dekret číslo 28/45 Sb. „o osídlení zemědělské půdy po Němcích českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“, tzv. osidlovací dekret, rozšířil okruh těch, kteří mohli o půdu žádat. Půdu v pohraničí tak mohli dále nabývat i rolníci z vnitrozemí, kteří nevlastnili více než 13 hektarů půdy, dospělí členové rodin, kterým již byla půda přidělena a také jednotlivé obce pro své účely.

Nejmenší zájem byl mezi nově příchozími obyvateli o hospodaření v nepříliš úrodných podhorských oblastech, jako bylo Ašsko, Chebsko, Sokolovsko¹²⁵ či Loketsko. Nejen, že klimatické podmínky v těchto oblastech nebyly k hospodaření příliš příznivé, osídlence odrazovala i skutečnost, že se jednalo o kraje s výrazným počtem sudetských Němců, nacistickými postoji a také zde jako jinde nebyli české ostrůvky, ale jednalo se o místa hluboko v německém moři. Jakási tradice se zde tedy musela utvořit docela nově.

Tento nerovnoměrný vývoj způsobil, že než došlo ke druhé etapě osidlování na podzim roku 1945, pro něž je typické plánované osidlování, byla např. jižní Morava osídlena prakticky celá, naproti tomu Chebsko nebo Sokolovsko měly v prosinci 1945 jen 12 tisíc českých a slovenských osídlenců, ale zato 120 tisíc Němců, čekajících na odsun.¹²⁶ Základní formou osidlování se mělo stát přesídlování lokálních skupin lidí spojených lokálními svazky, přičemž se mělo přihlížet také ke klimatické podobě s původním prostředím. To se ale často nedělo.¹²⁷ V celém pohraničí, obsazeném americkou armádou, pak byl pocíťován akutní nedostatek Čechů, kteří se hlásili

---

¹²³ Iva HEROLDOVÁ, *Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí*, in: *Český lid* 65, 1978, s. 198.

¹²⁴ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 84.

¹²⁵ V pramenech nacházíme starý a původní název pro město Sokolov – Falknov.

¹²⁶ Iva HEROLDOVÁ, *Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí*, in: *Český lid* 65, 1978, s. 199.

¹²⁷ Tamtéž.

o zemědělské podniky. V Chebu se do začátku září roku 1945 přihlásilo k osidlování jen pětadvacet zemědělců. Z tohoto důvodu také byly některé velmi odlehlé oblasti zalesněny.¹²⁸ K zajištění plynulého osidlování byla dekretem 27/45 Sb. z července roku 1945 zřízena Ústřední komise pro vnitřní osidlování, v jejímž čele stanul ministr vnitra Václav Nosek.¹²⁹ Tato komise pak plnila funkci nadřízeného orgánu pro nově vznikající Osidlovací úřady v Praze a Bratislavě a pro následně vznikající oblastní osidlovací úřadovny v jednotlivých regionech. Z počátku u některých osídlenců přemáhal pocit váhavosti, že hospodaří na „cizím“, ale ten byl záhy nahrazen touhou po zlepšení sociálního postavení, nabytí majetku a také přesvědčením, že jde odvetu za válku.

Mezi první české přistěhovalce patřilo 41 železničářů z Plzně, kteří zde ve funkci nahradili osvobozené politické vězně.¹³⁰ Další pak dorazili příslušníci finanční stráže. Situace na Chebsku nebyla pro nově příchozí nijak příznivá. Největším problémem se od počátku jevil nedostatečný počet volných bytů, neboť je ještě stále obývali neodsunutí Němci. Kromě toho naprosto chybělo jakékoli, tedy vlakové či autobusové, spojení s okolními městy. To bylo obnoveno až 4. června roku 1945 a jednalo se o autobusovou linku Cheb – Plzeň se zastávkou v Mariánských Lázních, Plané a Stříbře.¹³¹ Obrovskými problémy se také staly zásobování města a tzv. zlatokopové, kteří rabovali v uvolněných usedlostech či bytech po Němcích: „Přiliv osídlvatelů pohraničí se dělil hned z prvopočátku na dva základní rysy. Jedni z nich poznali, že pohraničí je důležitou součástí Československé republiky a jeho otázka, že musí být vyřešena ve prospěch státu. Mezi těmito uvědomělými byli ti, kteří před okupací v pohraničí žili, poznali minulé chyby na své vlastní kůži a ihned postřehli důležitost vybudovati zdravé nekompromisní pohraničí. Rovněž se objevila uvědomělá mládež, která se zapojila plně a pevně do budovatelských úkolů, jak je přinášel denně vnitrozemský tisk. Rovněž repatrianti, kteří se navraceli po dlouholetém pobytu v německých koncentračních táborech a věznicích do osvobozené vlasti, přiložili ochotně ruku k dílu, kde toho bylo v prvních dnech zapotřebí. Přišli však také ještě nezodpovědní kariéristé a prospěcháři, kteří se domnívali, že v pohraničí se pro ně otevírá jedinečná příležitost k obohacení a lenošení. Takoví ovšem brzdili společné úsilí, aby hospodářský život byl uveden do normálního chodu a nastala konsolidace

---

¹²⁸ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹²⁹ Václav Nosek (26. září 1892 Velká Dobrá – 22. července 1955 Praha) byl český komunistický politik, ministr, v letech 1941–1950 jedna z klíčových osobností Komunistické strany Československa.

¹³⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹³¹ Tamtéž.

poměru. Bylo proto požadováno, aby příliv pracovníků do pohraničí byl usměrňován a kontrolován. Hlavně pak, aby na zodpovědná místa přicházeli lidé přiměřeně školení a vyzbrojeni odbornými znalostmi.¹³² ONV v Chebu také upozorňoval, že se v pohraničí skrývají nebezpečné kriminální živly, které se takto chtějí vyhnout trestu. „Úřady v pohraničí byly upozorňovány, že v pohraničí se chtějí ztratit mnozí z těch, kteří se v zázemí provinili na národu a lidu. Mají špatné svědomí a domnívají se, že zmizením v neznámém prostředí lid pozapomene na jejich špatné chování za dob okupace. Tito lidé se snaží získat v pohraničí zaměstnání a také se namáhají získat i místa národních správců všelijakými způsoby. Bylo proto důrazně doporučováno, aby všude v pohraničí byly žádány průkazy o národní spolehlivosti všech zaměstnanců a sociální způsobilosti.“¹³³

Kritická situace byla také na chebské železnici. Nádraží bylo při dubnovém bombardování zcela zničeno, koleje byly vytrhány a v květnu roku 1945 se zde nacházelo pouze pět provozuschopných lokomotiv.¹³⁴ Vlaková spojení bylo obnoveno 26. července 1945 a to prodloužením spoje Plzeň – Mariánské Lázně až do stanice Cheb.

První organizovanou skupinu osídlenců, která na Chebsko dorazila, tvořili lidé z Táborska. Do Chebu přijeli autobusy 18. září 1945. Jednalo se především o chudší zemědělce, kteří měli hospodařit na místních polnostech. Pro Cheb jejich příjezd znamenal slavnostní událost, které se zúčastnili také představitelé Okresní správní komise, zástupce ministra zemědělství ing. Koťátko a předseda Okresního národního výboru Josef Vítovec. Každá rodina měla získat 13 hektarů půdy. Počítalo se, že na Chebsko z Táborska dorazí až 700 takových rodin. Tato událost byla také zdokumentována filmaři a ing. Koťátko pronesl před shromážděním vlastenecky zabarvený projev, ve kterém se zmínil o „odkazu Tábora Chebsku“¹³⁵

Osídlenci na Chebsko neustále proudili. Podle zprávy okresní osídlovací komise přišlo na Chebsko v říjnu 1945 239 osídlitelů z Táborska a z Kamenice. Stávalo se také, že se nově příchozí zklamaně vrátili do svých původních domovů, protože nebyli dostatečně informováni o skutečné situaci v pohraničí a protože nabízené podmínky neodpovídaly jejich představám.¹³⁶

---

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹³⁶ Tamtéž.

V lednu roku 1946 nastal v Chebu katastrofální nedostatek uhlí. Počet nově příchozích zemědělců a řemeslníků začal stagnovat. V tomto měsíci počet českých občanů chebského okresu překročil 11 tisíc, což bylo pouze o 1 500 českých obyvatel více, než v roce 1938.¹³⁷

Na začátku roku 1946 projevilo zájem o přesídlení na Chebsko asi padesát rodin rakouských Čechů. Jednalo se především o kvalifikované dělníky, jejichž příjezd vedení města ohodnotilo jako velký přínos. Na Chebsku byl citelný nedostatek kvalifikovaných dělnických sil. Těmto rodinám byly přiděleny byty v historické části města.¹³⁸ V únoru téhož roku přijelo do Československa asi 3 000 mladých hochů z jihoslovanských zemí, kteří se měli vyučit odbornému řemeslu. Část z nich byla určena do Chebu.

Velké oblibě se v pohraničí těšila lázeňská města. Ve Františkových Lázních nalezlo mnoho nových obyvatel práci ve službách.¹³⁹ Zpomalení procesu zemědělského osidlování Chebska bylo také způsobeno tím, že na okrese se nacházel velký počet neobsazených polností, ovšem jen velmi málo hospodářských budov. Úřady se tento problém snažily řešit tak, že do větších stavení nastěhovaly několik rodin, které zde měly bydlet a hospodařit společně. O tento způsob kolektivního bydlení, ale nebyl žádný zájem.¹⁴⁰ Ke konci roku 1946 se také začalo mluvit o přistěhování Volyňských Čechů, kterých na Chebsko mířilo asi 5 000, a Cheb o jejich přítomnost projevil velký zájem.

Další větší skupiny, které na Chebsko přišly, tvořili repatrianti a reemigranti, i když nejsilnější vlna reemigrace přišla až v roce 1947. Dne 21. září 1945 byla podepsána smlouva o repatriaci s Polskem. Navrátit se mělo asi 20 000 polských Čechů, kteří měli být po malých skupinkách usazeni v pohraničí. Na Chebsku a Mariánskolázeňsku byli usazeni Češi z okolí Vroclavska, Poznaňska a Lodžska. Dále byli v okrese Cheb usazeni slovenští Rumuni. Jednalo se o nejchudší lesní dělníky, dřevorubce a pastevece. Rumunsko povolilo návrat pouze nemajetným Slovákům. Rumunští Slováci migrovali za vidinou lepšího života a později taky za svými již usazenými příbuznými.¹⁴¹ Tito Slováci z Rumunska byli nejčastěji usazeni v okolí vesnic blízkých Chebu a to především ve Skalné a Hazlově. Navraceli se také Češi z Jugoslávie nebo Bulharska.

---

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 87.

¹⁴⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁴¹ Iva HEROLDOVÁ, *Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí*, in: *Český lid* 65, 1978, s. 202.

Druhým typem osidlování, které probíhalo po druhé světové válce, bylo osidlování průmyslové. S osidlováním zemědělským mělo několik společných rysů jako např. konfiskaci majetku nepřátel a jeho navrácení do českých rukou, ovšem měly také rysy rozdílné. Zemědělské osidlování povolovalo, byť ve velmi omezené formě, rozvoj soukromovlastnických vztahů. V průmyslu naproti tomu šlo o koncentrovanou průmyslovou velkovýrobu, která v pohraničí podléhala okamžitému zestátnění. Prvořadým úkolem bylo také vyměnit a nahradit německé zaměstnance českými, k čemuž muselo docházet postupně.

V Chebu došlo na konci roku 1945 k ohrožení průmyslových podniků. Ministerstvo průmyslu dokonce uvažovalo o jejich přestěhování do vnitrozemí, případně na Slovensko. V lednu roku 1946 byl dokonce na Chebsko vyslán jeden ze zástupců tohoto ministerstva a projevil zájem o přemístění textilní továrny Seiler z Chebu do Brna. Proti tomuto návrhu se ovšem ostře postavila OSK v Chebu. Továrna Seiler byla nově opravená, protože během války utrpěla velké škody. Také zde pracoval velký počet chebských žen, které přesunutím závodu tak přišly o práci a možnost obživy.¹⁴²

Další problém, který vyvstal v souvislosti s průmyslovým osidlováním, byl nedostatek pracovních sil. Po deseti měsících obnovené české správy nad Chebskem, žilo v okrese Cheb pouze 15 000 občanů české a slovenské národnosti. V lednu roku 1946 bylo v Chebu uzavřeno 59 hostinců, protože neexistovali národní správci, kteří by je převzali. Zavřeno bylo také mnoho živností, uvolněných Němci. Kritická byla situace především v místních továrnách. OSK řešila tento problém provizorně zaměstnáváním Němců, čekajících na odsun. Takovou situaci nešlo dlouhodobě udržet, bylo nutné najít řešení nové.

Jedním z možných řešení se ukázalo dosídlení oblasti lidmi ze vzdálených regionů. Počítáno bylo hlavně se Slováky, kterým byla nabídnuta perspektiva a poměrně slušná životní úroveň oproti podmínkám, které měli v původních domovech. Slováci byli získáváni především náborovými akcemi. Ty byly organizovány společně s ministerstvem a poverenictvem sociální péče.¹⁴³ Akci měl řídit Osidlovací úřad v Praze. Ovšem neustálé průtahy a kritický nedostatek pracovních sil způsobily, že některé podniky se rozhodly uspořádat své vlastní náborové akce. Dne 13. července

---

¹⁴² SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁴³ Iva VOTROUBKOVÁ, *Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945–1958*, in. Sborník chebského muzea, 1999, s. 56.

1946 např. provedl takovýto nábor nově otevřený národní podnik Tosta v Aši, který nábořem v okrese Banská Bystrica získal 80 slovenských pracovníků pro přádelnu v Hazlově, které tak svým příchodem odvrátily jisté zavření provozu.¹⁴⁴

Počet slovenských osídlenců roste od roku 1946. V září tohoto roku proběhla další náborová akce pod záštitou ONV v Chebu ve slovenském okrese Nové Město nad Váhom, která do chebského okresu přivedla 126 rodin a jednotlivců.¹⁴⁵ Náborové akce však nebyly příliš úspěšné. Slováci neměli velký zájem o práci v průmyslu. Charakteristickým rysem této skupiny je její značná fluktuace.

První etapa osídlování nebyla na Chebsku příliš úspěšná. Hlavní zájem byl mezi novými přistěhovalci především o úrodné oblasti v blízkosti Chebu a Františkových Lázní. Okrajová místa regionu, jako např. Skalná nebo Luby, zůstávala do velké míry neosídlena.

3.4 Druhá etapa osídlování do roku 1948

Zkušenosti z roku 1946 ukázaly, že se při osídlování okresu Cheb nemůže spoléhat pouze na zájem Slováků a Čechů, přicházejících z vnitrozemí. Bylo nutné hledat jiné možnosti, jak do tohoto válku velmi poznamenaného kraje, přivést nové obyvatele. Dne 10. července roku 1946 byla uzavřena dohoda mezi Československem a SSSR,¹⁴⁶ podle níž se mělo zpět do Československa navrátit na 34 000 volyňských Čechů. Češi, žijící v oblasti Volyně,¹⁴⁷ ale nebyli jediní, kteří měli přijít ze zahraničí osídlit bývalé Sudety. Jednání, která probíhala také s rumunskou vládou, diskutovala o návratu do vlasti českých a slovenských krajanů, žijících v oblasti Banátu¹⁴⁸ na jihozápadě dnešního Rumunska. Této příležitosti se chopila Okresní správní komise v Chebu. Plánovala v chebském okrese usadit 1 470 rodin volyňských Čechů, což znamenalo, že by na Chebsko přišlo asi 5 000 nových obyvatel. Připraveno pro ně mělo být 350 zemědělských usedlostí a 585 rodinných domů s pozemky do velikosti dvou hektarů.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 57.

¹⁴⁶ Sovětský svaz socialistických republik.

¹⁴⁷ Oblast Volyně se nacházela na pomezí dnešní Ukrajiny, Běloruska a Polska.

¹⁴⁸ Banát je oblast v jihovýchodní Evropě, rozdělená na tři části: východní se nachází v Rumunsku (Timiș, Caraș-Severin a částečně Arad a Mehedinți), západní v Srbsku (srbský Banát ve Vojvodině) a menší severní část v Maďarsku (Csongrád). Je součástí Panonské roviny, na jihu je ohraničen Dunajem, řekou Tisou na západě, na severu řekou Mureș a na východě jižními Karpaty.

¹⁴⁹ M. FLAŠKA, *Chebsko po květnu 1945*, s. 90.

V polovině roku 1947 přijeli do Chebu na návštěvu zástupci volyňských Čechů, aby si prohlédli a překontrolovali stav usedlostí, které jim měly být svěřeny. Nad zjištěným stavem vyjádřili značnou nespokojenost. Ukázalo se, že sliby, které jim byly dány během předchozích jednání, nebyly splněny. Drtivá většina budov byla v neobyvatelném stavu, mnohá stavení, která byla původně slíbena Čechům z Volyně, byla již obsazena Slováky, kteří na chebský okres přišli při náborových akcích roku 1946. Nevhodná k hospodaření se volyňským Čechům zdála také přidělená půda. Požadovali proto nejúrodnější polnosti, nacházející se v těsné blízkosti Chebu a Františkových Lázní. Tyto pozemky už ale byly obsazeny.¹⁵⁰ Žádali také část regionu, kterou by mohli kompaktně osídlit a utvořit tak „své“ vesnice. To ale v daných podmínkách nebylo možné. Celý proces usazování volyňských Čechů na Chebsku se tak velmi zpomalil, v březnu roku 1947 bylo v celém chebském okrese usazeno pouze 25 rodin Čechů z Volyně. Tyto rodiny byly umístěny na velkých statcích po 4 – 5 rodinách.¹⁵¹

Druhou velkou skupinou, která se začala usazovat v chebském okrese během let 1947 a 1948, byli Češi a Slováci z Rumunska. Na rozdíl od Čechů z Volyně se jednalo o velmi chudé pastevce, zemědělské dělníky a dřevorubce. Tito lidé přicházeli za vidinou snadnějšího života a lepších podmínek k žití. Nejprve přicházeli svobodní lidé, touží po samostatném životě. Poté přišli jejich rodiče či sourozenci. Rumunští Slováci pracovali především v kaolinových dolech a v textilních továrnách na Skalensku, dále jako dělníci lesního závodu Františkovy Lázně a mnozí zůstali přímo v Chebu a živili se jako zaměstnanci místních živnostníků.¹⁵²

Velkým problémem se v Chebu a okolí stali Romové, kteří přicházeli především ze Slovenska, nebo jako reemigranti z Rumunska. V dubnu roku 1947 se na chebském okrese nacházelo 296 Romů. Přimo v Chebu bylo ve staré historické části města ubytováno 40 romských rodin.¹⁵³

V únoru roku 1948 žilo v chebském okrese 43 586 osob, z nichž bylo 82% české národnosti, 11% německé národnosti a 7% národnosti slovenské. Většina obyvatel byla zaměstnána v průmyslu, službách a obchodu. Pouze 3 700 obyvatel se živilo

---

¹⁵⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² I. VOTROUBKOVÁ, *Chebsko a reemigranti v letech 1947–1948*, in: Sborník Chebského muzea 2000, Cheb 2001, s. 75.

¹⁵³ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

zemědělstvím.¹⁵⁴ V následujících letech na Chebsko přicházeli noví obyvatelé stále ve vlnách, ovšem za odlišných podmínek, které byly dány především změnou politické situace v Československu v únoru roku 1948.

---

¹⁵⁴ I. VOTROUBKOVÁ, *Chebsko a reemigranti v letech 1947–1948*, in: Sborník Chebského muzea 2000, Cheb 2001, s. 76.

4. Kultura na Chebsku a její vývoj mezi lety 1945-1948

4.1 Kultura v pohraničí

Druhá světová válka znamenala pro českou kulturu rázný konec, nebo alespoň velké omezení. Vše procházelo přísnou cenzurou z Říše. Konec druhé světové války a osvobození Československa pak ve vnitrozemí Čech znamenal pokus o návrat k předválečné kultuře. Umělec a spisovatel se stal vzorovým nositelem kultury. Měl být tím, kdo bude lidem ukazovat cestu, kterou je nutné se dát. Propojení politiky a umění, pro léta 1945-1948 tolik příznačné, nebylo dáno pouze zvnějšku. Podstata jevu tkvěla v tradiční roli české kultury a v privilegovaném postavení českého umělce. Ten byl za Protektorátu ještě posílen. Vzájemné těsné ovlivňování kultury, umění a veřejného zájmu se tak v prvních poválečných letech zdálo být logické a organické - od umělce se očekávalo, že by v přelomových historických chvílích dal přednost veřejným věcem před vlastní tvorbou. Prestiž spisovatelů také posilovala účast v odboji – Ferdinand Peroutka,¹⁵⁵ Albert Pražák¹⁵⁶ nebo Václav Černý.¹⁵⁷ I přes to, že výchozí názory si byly vcelku blízké a solidarita soudržná, probíhal od sklonku války zápas o směr politického vývoje. Přízračné pro tuto dobu jsou polemiky a proklamace, diskuzní fóra – o vývoji kultury, funkci umění, vztahu umělce ke společnosti a veřejnému dění. Mantinely stanovil Košický vládní program z 5. dubna roku 1945, který se stal oficiální vládní linií, prosazující budování poválečného ČSR jako lidově demokratické republiky. Po válce byla také ihned a živelně odstraněna německá kultura, což souviselo s ostrými antiněmeckými náladami, Valná část republiky akceptovala absolutní potlačení německé kultury, odsun Němců pak završil faktický zánik německé literatury v českých zemích.¹⁵⁸

Po druhé světové válce, ale i před ní, bylo potlačeno vydávání všech knih. Panovala představa, že vydávání knih by mělo být usměřováno tak, aby sloužilo potřebám národního celku. Zákon o regulaci knižního trhu se však do února 1948

---

¹⁵⁵ Ferdinand Peroutka (6. 2. 1895 Praha – 20. 4. 1978 New York) byl český spisovatel, dramatik a publicista. Je považován za nejvýznamnějšího představitele české demokratické žurnalistiky.

¹⁵⁶ Prof. PhDr. Albert Pražák (11. 6. 1880 Chroustovice – 19. 9. 1956 Praha) byl český literární historik.

¹⁵⁷ Prof. PhDr. Václav Černý (26. 3. 1905 Jizbice u Náchoda – 2. 7. 1987 Praha) byl český literární vědec, spisovatel, překladatel a filozof.

¹⁵⁸ Pavel JANOŠEK., *Dějiny české literatury 1945 – 1989*, 1. díl, s. 100.

nepodařilo prosadit. Situace byla vyřešena tak, že papír byl uváděn jako strategická surovina, která byla regulována vyhláškou o přidělovém hospodaření s papírem.

Pohraničí bylo v povědomí lidí na konci druhé světové války zakotveno jako divoká pustina, ve které neplatily zákony, neexistovala zde jakákoli civilizace a už vůbec ne kultura. V poválečné literatuře dokonce pohraničí suplovalo jakýsi „westernový divoký západ“, kam byl často zasazován děj poválečné literatury. Umělci byli do pohraničí nezdávka vysíláni, aby zde přiložili ruku k dílu, pomohli s obnovením kultury nebo zanechali o budování v pohraničí nějaký literární odkaz. Takto vznikl např. v roce 1951 román *Nástup Václava Řezáče*,¹⁵⁹ kde je popsán odsun Němců z Kadaňska a zároveň nové nastolení pořádku v této oblasti. Cheb patřil z pohledu vnitrozemí k nejdlehlší části pohraničí.

Po květnu roku 1945 byla na Chebsku tradice německé kultury zpřetrhána, jako tomu bylo v celé republice. Chebský okres byl tak vzdálen od českých vesnic, že sem tradice a kultura nemohla být přenesena z okolních vesnic a chebská kultura, nebo alespoň její přenesená část, nemohla být takto uchována, jako se tomu dělo v jiných oblastech.¹⁶⁰ V Chebu samozřejmě žili před válkou také čeští občané,¹⁶¹ ale ti byli nuceni po roce 1938 z chebského okresu odejít. Po válce se někteří z nich na Chebsko navrátili a stali se tak zakladateli a z malé části obnoviteli české kultury v Chebu a okolí. Takovýchto lidí ale na Chebsko přišlo velmi zanedbatelné množství, proto se nositeli kultury v Chebu stali novoosídlenci z nejrůznějších koutů republiky i zahraničí. Ti přinášeli různé tradice, zvyky a životní styl ze svých domovů. Bylo jen otázkou času, kdy na sebe narazí kultury Jihočechů z Táborska či Čechů z Volyně. Německá kultura byla prakticky vymýcena, noví čeští Chebané o sobě prohlašovali: „Jsme kýlem lodi, která rozráží německé moře.“¹⁶² Na Chebsku tak začal vznikat nový životní styl obyvatel, kteří se chtěli bavit, posílat své děti do škol, navštěvovat divadlo, biograf nebo knihovnu. Poválečný životní rytmus Chebu a okolí byl samozřejmě ve znamení práce a obnovy města a vesnic, ovšem pro navazování dobrých sousedských vztahů a také pro samotné obyvatele Chebska bylo důležité zabavit se po pracovní době. Reportér

---

¹⁵⁹ Václav Řezáč (5. května 1901 Praha – 22. června 1956 tamtéž), vlastním jménem Václav Voňavka, byl český spisovatel. Nejlepší část jeho tvorby tvoří psychologické romány a literatura pro děti, dále je autorem několika filmových scénářů. V letech 1940–1945 působil jako redaktor *Lidových novin*. Po roce 1948 kvalita jeho tvorby klesá, společně s Janem Drdrou udává směr levicové literatury, přezdívá se jim „DRZÁČ“. Roku 1949 se stál ředitelem nakladatelství Československý spisovatel a tuto funkci vykonával až do své smrti.

¹⁶⁰ Takto byla zachována kultura některých vesnic např. na jižní Moravě.

¹⁶¹ Podle sčítání lidu z roku 1930 se jednalo o 5125 Čechů.

¹⁶² SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

z týdeníku Dnešek Michal Mareš, který osobně procestoval a zkoumal situaci v pohraničí, o Chebu napsal: „Slavným autorem by se mohl stát ten, kdo by vylíčil třeba jediný den a jedinou noc nynějšího staroslavného města Chebu v oné fázi, v níž se nachází dnes. Zkáza a budování, život a smrt, marnost a naděje, zoufalství a kuráž, to vše drží si zde rovnováhu. Odchod starousedlých a příchod nových občanů.“¹⁶³ Již v květnu 1945 bylo slavnostně povoleno devíti hostincům v Chebu, které byly označeny českými nápisy, čepování piva nebo přímo ve městě koncertovalo smyčcové kvarteto z Mariánských Lázní. V červnu pak byly vydány směrnice pro zápis do českých škol. V městské kronice se píše: „Zmocněncem ministerstva školství a osvěty při okresním úřadě v Chebu vydal tiskem vyhlášku ohledně zápisu do českých obecných a měšťanských škol na chebském okrese. Ve vyhlášce se praví, že budou do českých škol přijímány děti českých rodičů, které byly nuceny docházeti do německých škol a děti ze smíšených manželství, jichž rodiče nebyli organizováni v některé nacistické organizaci.“¹⁶⁴

Problémy kultury ovšem byly v pohraničí zcela jiné než problémy ve vnitrozemí. Pohraniční okresy totiž byly osídleny tak, že obvykle dvě třetiny českého obyvatelstva byly soustředěny v okresním městě, zbytek obyvatel pak byl po okrese rozptýlen po malých skupinkách. V chebském okrese žilo v červenci roku 1946 zhruba 15 000 Čechů, z toho 10 500 lidí přímo v samotném Chebu. Ve městě bylo o kulturu obyvatel postaráno, ovšem v přilehlých i vzdálenějších vesnicích o ni bylo postaráno velmi nedostatečně. Byl nedostatek knihoven, biografů, v malých příhraničních vesnicích obvykle žilo něco kolem 50-100 obyvatel.¹⁶⁵

V Chebu se v červnu roku 1945 začalo úřadovat pouze česky. Byly otevírány první české obchody¹⁶⁶ a českou správu dostal starý městský pivovar. Do Chebu byl také z pověření Kulturní komise zemského národního výboru poslán prof. Čepelák z Plzně. Jeho úkolem bylo zjistit, v jakém stavu se nacházejí nově vrácené archiválie z chebského archivu. Vzácné předměty a listiny z chebského městského archivu byly za okupace uloženy do 28 beden, které byly odvezeny do Bavor. Bedny byly za souhlasu amerického vojska dopraveny opětně zpět do Chebu a jejich obsah byl neporušen.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Dnešek ze dne 5. 9. 1946.

¹⁶⁴ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁶⁵ Chebsko ze dne 27. července 1946.

¹⁶⁶ V bývalé Schaustrasse, později Na Valech 38 bylo otevřeno první české řeznictví. Národním správcem firmy Georg Steiner se zde stal Čeněk Vacík, který se dostal již 26. dubna 1945 za americkým vojenským předvojem z Buchenwaldu v Německu do Chebu.

¹⁶⁷ Tamtéž.

Od roku 1945 začaly být na Chebsku obnovovány kulturní organizace, spolky a jejich činnost, knihovna, městské divadlo, biograf, sportovní vyžití a přibývalo také českých škol.

4.2 Poválečné školství v Chebu

Poválečné období Československa v letech 1945 – 1948 se do historie zapsalo jako období s velmi vypjatou atmosférou v otázce budoucího vývoje školství. Ze strany tehdejších politiků a také pedagogů existovala snaha, aby školství pokračovalo v duchu předválečného demokratického období. Špatná ekonomická situace ovšem zapříčinila to, že navázání školské správy na předválečnou by bylo velmi obtížné. Jediným řešením, které se jevílo jako možné, byla nová školská reforma a vytvoření jednotné školské soustavy.¹⁶⁸

Hlavním tvůrcem reformy se měl stát Zdeněk Nejedlý,¹⁶⁹ který od května roku 1945 zastával funkci ministra na nově obnoveném Ministerstvu školství a osvěty. Nejedlý a jeho spolupracovníci prosazovali reformy tzv. uniformní, což znamenalo pro všechny stejné a jednotné školy. Mezi lety 1946 – 1948 se v otázkách školské reformy angažovaly téměř všechny politické strany i církve. V roce 1946 zákonem č. 100/1946 Sb. založeny pedagogické fakulty v Praze, Brně, Olomouci a Bratislavě, které měly sloužit pro vzdělávání učitelů. Stalo se tak především díky kritickým hlasům, které se začaly ozývat v tisku a kdy bylo voláno po kvalitnějším vzdělávání učitelů a reformě školství. Jeden z takových článků byl otištěný také v deníku Chebsko z 22. srpna 1945: „Pryč s reakčním, otřelým žvástem, že stačí, když se děti z širokých lidových vrstev naučí číst, psát a počítat, a to, že je stejně dobře naučí učitel z „učiteláku.“ Dobře již několikrát ministr školství profesor Dr. Zdeněk Nejedlý řekl při různých svých projevech, že nám v nové době nemůže pro výchovu dětí stačit takovýto učitel, když pro ošetření svého dobytka máme doktory veterináře... Je svatou povinností naší nové politiky v první řadě odstranit starou školu na dvou kolejích: panské

---

¹⁶⁸ Vališová, A, Kasíková, H a kolektiv. Pedagogika pro učitele -Školský systém v českých zemích. 1 vyd. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007. s. 84

¹⁶⁹ Akademik Zdeněk Nejedlý (10. února 1878 Litomyšl – 9. března 1962 Praha) byl český historik, muzikolog, literární historik, politik a veřejný činitel, který (ať už v pozitivním i negativním smyslu) výrazně ovlivnil české kulturní ovzduší dvacátých až padesátých let 20. století.

a „lidové“, a vybudovat moderní československou školu na jediné koleji, opravdu lidové, demokratickou školu jednotnou.¹⁷⁰

Školská reforma byla provedena až po únorovém převratu v roce 1948, kdy byl vydán zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství. Každý konkurenční studijní ústav byl prohlášen za neúčinný a zrušen. Zanedlouho bylo školství zcela postátněno. Dětem bylo nabízeno jednotné vzdělání a výchova. Jedním z cílů poválečného školství v Československu byla také úprava českého a německého školství, respektive zrušení všech německých škol a konec vyučování v německém jazyce. Obzvláště v Sudetech byla tato otázka velmi naléhavá.

V Chebu fungovala již od roku 1922 Česká škola. Její budova na rohu ulic Májová a Pražská stojí dodnes.¹⁷¹ Jednalo se o základní školu, kterou navštěvovaly české děti. Ihned po válce v květnu roku 1945 začaly být německé školy zavírány a bylo jasné, že vyučování bude nadále probíhat pouze v českém jazyce.

Otázka budování školství na Chebsku začala být aktuální již v červnu roku 1945, tedy bezprostředně po skončení války. Problémem byl akutní nedostatek učitelů, ale také školních pomůcek a budov, které nebyly dostatečně vybaveny, nebo se nacházely ve velmi špatném stavu díky válečným událostem. Učitelé byli do pohraničí posíláni z vnitrozemí, a ač se jich dobrovolně hlásilo větší množství, nestačilo, aby pokrylo vyprázdněné Sudety. Jejich obětavost ovšem nebyla dostatečně oceněna.

Již v červnu 1945 se v Chebu objevila silná snaha o to, aby byla co nejdříve obnovena školní docházka na českých školách. Do pohraničí byli proto ministerstvem školství a osvěty vysíláni zástupci, kteří měli zmapovat situaci v jim přiděleném obvodu.¹⁷² Úřad zmocněnce Ministerstva školství a osvěty pro Chebsko zahájil svou činnost 1. června 1945 a jeho sídlo se prozatímně nacházelo v budově Okresního úřadu.¹⁷³ Hlavním úkolem těchto úředníků bylo zajištění budov a vybavení všech německých i českých škol a zamezit jejich ničení a zcizování. Vše bylo prováděno tak, aby se co nejdříve uskutečnil zápis všech školou povinných českých dětí. Tiskem byla také vydána vyhláška, která stanovila kritéria k přijímání do škol. Ve vyhlášce se pravilo, že budou do českých škol přijímány děti českých rodičů, které byly nuceny

---

¹⁷⁰ Chebsko ze dne 22. 8. 1945.

¹⁷¹ Dnes se zde nachází Střední integrovaná škola – obor stavební.

¹⁷² Chebsko ze dne 6. 6. 1945.

¹⁷³ Tamtéž.

docházeti do německých škol a děti ze smíšených manželství, jichž rodiče nebyli organizováni v některé nacistické organizaci.¹⁷⁴

MSK v Chebu podnikala kroky k tomu, aby v Chebu byla zřízena druhá střední škola. Po gymnáziu¹⁷⁵ zde měla být otevřena také obchodní akademie. Dále zde měla být zřízena průmyslová škola, hudební škola aj. Za tímto účelem byl do Chebu vyslán Ministerstvem školství a osvěty odborník, který měl situaci prozkoumat a zvážit. Městu se také podařilo od Američanů převzít komplexy domů se strojním zařízením, které by bylo vhodné pro průmyslovou strojní školu.

Dne 22. a 23. srpna 1945 se konal zápis do českých škol a to do obecné školy, měšťanské školy a reálného gymnasia. Zápis proběhl v budově České školy na bývalé Rooseveltově třídě.¹⁷⁶ Veřejnosti bylo při této příležitosti oznámeno, že vyučování započne 3. září. V tentýž den, tedy 3. září, byla slavnostně otevřena Česká škola na Rooseveltově třídě a o den později reálné gymnázium. Cheb se tak zařadil mezi první města v pohraničí, která v září otevřela brány českým žákům a studentům.¹⁷⁷ Slavnost zahájil za účasti zástupců okresu, města a úřadů ředitel měšťanské školy Synek. Mezi jinými promluvil bývalý ředitel české školy, zmocněnec Ministerstva školství a osvěty inspektor Václav Junek, který vzpomenu, jak 30. září 1938 o 15. hodině musel opustit tuto českou školní budovu.

---

¹⁷⁴ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁷⁵ Chebské gymnázium, které je zmiňováno již kolem roku 1300 jako latinská škola, představovalo kolem roku 1800 pro město ne bezvýznamný hospodářský prvek, neboť bylo navštěvováno studenty z dalekého okolí, kteří bydleli a stravovali se u chebských občanů. Latinská škola byla ve svých počátcích úzce propojena s kostelem sv. Mikuláše, učitelé byli členové řádu německých rytířů a byli podřízeni škole řezenského kostela. Již v 15. století dosáhlo město práva spolurozhodovat při přijímání učitelů a během další doby se stalo jediným dohlížitelem nad školstvím. Stará budova latinské školy byla v průběhu doby opakovaně přestavovaná. V roce 1821 přihlížel závěrečným zkouškám žáků Goethe a osobně vyznamenal nejlepší z nich. Školní budova byla v roce 1822 stržena. Gymnázium bylo poté přesunuto do univerzální školní budovy, tzv. Rudolfiny. Výnosem říšského zákona o obecních školách z 14. května 1869 pro rakousko-uherskou monarchii bylo všeobecné školství postaveno na novou základnu. Protože vzhledem ke školním poměrům v Chebu bylo nutno postavit velkou ústřední školní budovu, byla počátkem sedmdesátých let po zjištění potřeby velikosti školy pro město a tři předměstí vypsána cena na zpracování projektu plánované školní budovy. Z došlých návrhů byla vybrána práce vídeňského architekta Gustava Corompaye jako nejlepší a bylo rozhodnuto ji provést. Cestou nabídky dostal zakázku pražský stavitel V. Nekvasil a chebský civilní inženýr Johann Siegl. Dne 13. dubna 1874 mohlo se začít se stavbou školy v ulici J. V. Sládka. Škola byla pojmenována podle korunního prince Rudolfa „Rudolfinum.“ Položení základního kamene 18. srpna 1874 byla velká slavnost. Na památku položení základního kamene byla v příměří zazděna v pouzdru pergamenová listina na místě označeném křížem z černých cihel. Přiložen je kromě plánů budovy také plán města, tenkrát běžné zlaté a stříbrné mince a četné fotografie. Budova Rudolfiny byla v roce 1999, po 125 letech, byla tato budova zbořena.

¹⁷⁶ Dnes se jedná o ulici Májová.

¹⁷⁷ Chebsko ze dne 5. září 1945.

Na chebském okrese bylo k říjnu 1945 otevřeno deset obecných škol: v Chebu, Tršnicích, Starém Kynšperku, Libštejně,¹⁷⁸ Františkových Lázních, Vildštejně,¹⁷⁹ Plesné, Schönbachu¹⁸⁰ a v Novém Kostele. Měšťanských škol bylo otevřeno pět a to v Chebu, Františkových Lázních, Vildštejně, Plesné a Schönbachu. V Chebu bylo kromě nich otevřeno ještě reálné gymnasium. V říjnu 1945 pak byla v Chebu uvedena do provozu učňovská škola se školní budovou na Komenského náměstí.

V květnu 1945 existovalo na Chebsku již dvaadvacet škol, z toho šestnáct obecných a šest měšťanských.¹⁸¹ Celkem na těchto školách působilo 75 učitelů. V Libé se ke studiu přihlásilo i dvacet dětí německé národnosti, v Lubech, kde byla nejsilnější německá menšina, dokonce dětí čtyřicet. V květnu pak také zahájila činnost ošetrovatelská škola, která byla zřízena v klášteře Nalezení sv. Kříže¹⁸² v Chebu a kterou vedla Kongregace milosrdných sester sv. Kříže. Škola měla poskytovat praktický i teoretický výcvik pro službu v rodinách. Uchazečky o studium musely být starší osmnácti let

S přílivem nových studentů do Chebu začala být také projednávána otázka jejich ubytování a stravování. V červnu 1945 proto padl první návrh na zřízení internátu, který by pojmul i několik set osob. Jednalo se také o strategický tah, jak do města přilákat více mladých lidí, kteří by se přišli vzdělávat a zároveň osidlovat pohraničí.

V červnu 1945 bylo do obecných škol v chebském okrese zapsáno již 1 260 žáků.¹⁸³ S přílivem nových osídlenců bylo zapotřebí zřizovat další školy, ve

---

¹⁷⁸ Obec Libá (starý český název *Libštejn*, německy: Liebenstein) se nachází v okrese Cheb, kraj Karlovarský. Ke dni 29. 8. 2008 zde žilo 695 obyvatel.

¹⁷⁹ Město Skalná (do roku 1950 Vildštejn, německy *Wildstein*) leží v České republice, v Karlovarském kraji, 12 km severně od Chebu v bezprostřední blízkosti německých hranic.

¹⁸⁰ Luby (něm. *Schönbach*) jsou město v okrese Cheb v Karlovarském kraji, zhruba 20 km severně od Chebu. Ke dni 29. 8. 2008 zde žilo 2402 obyvatel.

¹⁸¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

¹⁸² Nový klášterní komplex dále od středu města u silnice směrem na Svatý Kříž na jihozápadním okraji Chebu. Rozsáhlý, velkoryse pojatý moderní klášterní areál o 800 místnostech spolu s klášterním kostelem Nalezení sv. Kříže ve stylu starokřesťanské či raně románské basiliky, byl postaven v letech 1930–1933 podle plánů architektů Antona Schneidera a Karla Paschnera. Kostel byl vyzdoben pracemi chebských umělců. Alexander Bröms a Franz Dietl provedli malby kostela v byzantském stylu, oltář s monumentálním křížem zhotovil sochař Johann Mayer a další mramorové oltáře Andrea Lugert. Slavnostní vysvěcení nového klášterního kostela proběhlo dne 24. září 1933. Milosrdné sestry sv. Kříže byly v klášteře ponechány až do října 1950, kdy došlo ze strany státu k rušení ženských církevních řádů. Klášterní areál spolu s kostelem byl poté církvi zabaven a obsazen nově vzniklou pohraniční stráží, která si zde vybudovala kasárna. Nakonec se areál stal sídlem velitelství 5. brigády Pohraniční stráže, které řídilo pohraniční roty od Lubů až po Tachovsko. Dodatečně musely být dostavěny garáže, dílny, veterinární ošetrovna, skladová budova a v letech 1974–1975 i nová jídelna. Samotný kostel sloužil jako tělocvična. Vybavení interiéru bylo zničeno a dokonce vyhořela věž kostela. Ta byla tehdy snížena a na úrovni zdiva provizorně zakryta nízkou lepenkovou střešou. V roce 1990 nakonec armáda bývalý klášterní areál opustila a ten byl poté spolu s kostelem navrácen církvi

¹⁸³ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

kterých by se mohly vzdělávat jejich děti. V dalším školním roce měly být v provozu školy v Dolních Lažanech, Paliči, Lipoltově, Nebanicích, Milhostově, Vojtanově, Seeberku, Jesenicích a případně i jinde. Mateřské školy v červnu navštěvovalo 262 dětí a uvažovalo se o jejich rozšíření.¹⁸⁴

Do Chebu přijížděly také skupiny mladých osob, které zde měly zastávat práce především v zemědělství a během žní. V červnu dorazilo do Chebu 220 mladých mužů a žen, kteří byli ubytováni v 15 městských útulcích. Na základě dohody mezi československou a jugoslávskou vládou bylo do Chebu posláno několik jugoslávských chlapců, kteří se zde měli vyučit řádnému řemeslu a kteří byli zaměstnáni především v chebském pivovaru. Mnozí z nich na Chebsku zůstali a pojali Cheb za svůj domov.

V prosinci 1945 MSK získala pod správu tzv. „Americkou“ školu,¹⁸⁵ kterou měla do té doby k užívání americká armáda, působící na Chebsku. Od roku 1945 působila v Chebu také Hudební škola, jejíž žáci konali pravidelné koncerty pro místní obyvatelstvo. Na Chebsku velmi chyběli odborníci z řad mechaniků. Prioritou se tedy pro město stalo otevření základní odborné školy. V září roku 1946 pak byla škola v Chebu otevřena a to na kasárním náměstí, kde byl také zřízen internát pro žáky školy. Školu navštěvovali žáci z kovooborů: strojní zámečníci, automechanici, jemní mechanici, mechanici, elektroobory, dámské krejčovské a obchodní příručí z koloniálu.

Velký problém nastal se školní docházkou romských dětí. V polovině roku 1946 se v Chebu nacházelo 296 Romů, z nichž 220 bylo zařazeno do pracovního procesu. O jejich děti bylo postaráno tak, že byla zřízena pomocná škola, kterou měly romské děti navštěvovat. Ty ovšem do školy nechodily a svými rodiči k tomu nebyly nijak nuceny. Řešení bylo jednoduché. Romské děti byly pověřenci MSK „odchyceny a řádně zařazeny do školního procesu.“¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Na rohu ulice Mánesovy a ulice 26. dubna, stojí velká školní budova. Stojí tu už 115 let. Měla mnoho názvů, pojmenovávaly ji doby minulé, místo, kde budova leží i typy škol, které tu byly umístěny. Místní obyvatelé jí říkají "Americká". Její oficiální název je 2. základní škola Cheb.

Nová školní budova v Chebu byla slavnostně otevřena 17. září 1892 jako obecná škola pro chlapce. Ve svých počátcích byla koncipována jako pětitřídní se třemi paralelními třídami. Třídy nebyly ještě zcela vybavené a školu trápilo i nedostatečné vytápění. Navštěvovalo ji tehdy 434 dětí a vyučovalo je 8 učitelů. V první polovině našeho století zde byly umístěny různé typy škol, včetně školy obecné a měšťanské dívčí. Označení školy jako Americká se ujalo po 2. sv. válce, neboť po osvobození Chebu americkou armádou a po skončení války v Evropě obývali školní budovu až do Vánoc 1945 američtí vojáci. Po jejich odchodu se označení školy jako Americká vrylo do povědomí místních lidí. Na konci čtyřicátých let (Školský zákon z roku 1948) došlo ke spojení národní a střední školy a zformovala se základní devítiletá škola. Bylo zavedeno společné vyučování pro chlapce i děvčata.

¹⁸⁶ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

Mezi chebské děti a také vojáky byly podle zprávy Ministerstva zdravotnictví z velké velmi rozšířeny kurděje.¹⁸⁷ Bylo proto požádáno o lepší zásobování Chebu citrony a zeleninou.

Obnovení školní docházky se po druhé světové válce stalo v Chebu jednou z priorit. Žáci a studenti měli možnost navštěvovat školu již od září roku 1945. Nových škol poté neustále přibývalo. Tyto školy lákaly do pohraničí nové mladé lidi, kteří se zde vyučili a usadili se. I takto probíhalo osidlování pohraničí. Školní systém v Chebu nezahrnoval pouze běžné vzdělání, ale děti mohly navštěvovat také hudební školu, u řeky Ohře byl zřízen kulturní dům, který nabízel nejrůznější vyžití, pořádány byly dětské dny, sportovní dny a oslavy. Ty ovšem budou obsahem poslední kapitoly.

4.3 Periodika, vycházející na Chebsku

Denní tisk by těsně během války a také těsně po ní často jediným spojením s okolním světem. Zvláště, když se jednalo o kraj vzdálený od metropole, jakým bylo Chebsko. Noviny a jiná periodika byla velmi oblíbená a rozšířená mezi obyvateli města. Vycházely zde nejrůznější ročenky, především s vlastivědnou tematikou.¹⁸⁸ Dlouho před 2. světovou válkou byly hlavním periodikem Chebu a okolí „Egerer Zeitung.“¹⁸⁹ Toto periodikum přímo navazovalo na noviny „Egerer Anzeiger.“¹⁹⁰ „Egerer Zeitung“ byly noviny, které silně podporovaly všenněmecké názory, což bylo velmi patrné v roce 1918, kdy se v nich velmi často volalo po odtržení Chebska a jeho zasazení do celku Deutschböhmen.¹⁹¹ Velmi ostře se v nich také vystupovalo proti české menšině v Chebu. Během 2. světové války Egerer Zeitung sloužily jako úřední a tiskový orgán NSDAP¹⁹² v Chebu. Poslední číslo vyšlo v pondělí 23. dubna roku 1945 a obsahovalo zprávy o konečné obraně Berlína.

---

¹⁸⁷ Kurděje (skorbut, Möllerova Batlowova choroba, avitaminóza vitamínu C) je nemoc člověka způsobená dlouhodobým nedostatkem vitamínu C ve stravě. Dnes už je tato choroba poměrně vzácná, vyskytuje se občas jen ve velmi chudých oblastech tzv. třetího světa. Dříve jí trpěli zejména chudí lidé, obzvláště v zimních měsících, nebo námořníci při dlouhých plavbách. Nemoc se projevuje především krvácením z dásní, pod kůží, do svalů, do nehtových lůžek, vnitřních orgánů, sníženou odolností proti nemocem a poruchou krvetvorby.

¹⁸⁸ Jednalo se např. o Egerer Jahrbuch (1871–1930), Kalender für das Egerland (1884–1941) nebo Unser Egerland (1897–1943).

¹⁸⁹ Egerer Zeitung vycházely od roku 1867 do roku 1945.

¹⁹⁰ Egerer Anzeiger vycházel mezi lety 1849–1867.

¹⁹¹ Viz kapitola 2.1.

¹⁹² Národně socialistická německá dělnická strana (německy: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP), též označovaná jako nacistická strana, byla německá krajně pravicová^[3] politická strana, jež vznikla 24. února 1920 přejmenováním Německé dělnické strany

Ihned s osvobozením Chebu a příchodem nových obyvatel byla nastolena myšlenka, že by místní obyvatelé měli být dostatečně informováni o dění nejen ve městě, ale i v republice. Bylo proto Národním výborem v Chebu rozhodnuto, že budou vydávány české noviny. První číslo vyšlo již 16. května 1945 a týdeník dostal název „Chebsko“ s podtitulem „Informace národního výboru v Chebu.“ Odpovědným redaktorem se stal Václav Běhounek. První číslo „Chebska“ se neslo ve velmi vlasteneckém duchu. Na titulní straně se nacházelo provolání osvobozených politických vězňů k chebskému lidu: „Chebskému bratrstvu!“ Tato krátká zpráva oznamovala, že budování Chebu je nezbytné a bude započato ihned. Toto nadšení je pro první poválečné měsíce velmi typické. Provolávanými typu: „Čeká nás hodně práce, ale společnými silami ji zvládneme,“ jsou protknuty články téměř všech periodik, kterými jsem se v důsledku bádání probírala. Čestné místo na titulní straně má také proklamace velitele spojeneckých expedičních sil k československému obyvatelstvu, která je podepsána Dwightem D. Eisenhowerem.¹⁹³

Noviny „Chebsko“ byly pro místní obyvatele hlavním zdrojem informací. Nezaměřovaly se pouze na dění v Chebu, i když to bylo dominantní, ale také na celostátní události, přepisovaly vyhlášky, které Národní výbor obdržel z nejrůznějších ministerstev. Noviny fungovaly také obráceně. Redaktor vyzýval obyvatele Chebu, aby do nich sami přispívali, hledali původní chebské obyvatele, aby se zapojili do obnovy města. Velmi cenné jsou také kvůli několika dobovým fotografiím Chebu, ať už se jedná o žně nebo osvobození. Uveřejněny zde byly také básně, které mohli do redakce posílat sami básníci. Pravidelnou rubrikou byly zprávy z domova, kde bylo psáno o dění v republice, především v Praze. Zabývaly se také projevy politiků a prezidenta Beneše. Další rubrikou potom byly zprávy z Chebska,¹⁹⁴ které se týkaly dění v chebském okrese a někdy se zabývaly i děním v blízkých okresech.¹⁹⁵ V červenci 1945 se součástí novin stala také rubrika „Kultura všem,“ která se zabývala děním v této oblasti, polemikami o kultuře nebo pouhým rozjímáním nad přínosem umělců.

---

¹⁹³ Generál Dwight David Eisenhower, známý též jako Ike, (14. října 1890 – 28. března 1969) byl americký voják a politik. Během druhé světové války byl vrchním velitelem (západních) spojeneckých expedičních sil v Evropě (1944–1945). Po válce nějakou dobu pobýval v nejvyšších vojenských funkcích USA, načež v roce 1952 odešel do důchodu a vstoupil do americké politiky. Získal nominaci republikánské strany na funkci prezidenta USA, v prezidentských volbách zvítězil, úřad prezidenta USA poté zastával po dvě funkční období v letech 1953–1961.

¹⁹⁴ Tato rubrika byla několikrát přejmenována: Zprávy místní nebo Chebským krajem.

¹⁹⁵ Často se zde nacházely zprávy ze Sokolova nebo Karlových Varů.

Týdeník „Chebsko“ začal od července vycházet nepravidelně po 3 – 4 dnech. Noviny také několikrát změnilý svůj název.¹⁹⁶ V říjnu roku 1945 bylo vydávání „Chebska“ zastaveno a Cheb se tak ocitl bez svých novin. Obnoveno bylo vydávání až 1. května 1946, kdy ovšem listy změnilý svůj název na „Chebsko“ s podtitulem „Týdeník Národní fronty v Chebu.“ Časopis měl nadále vycházet jako týdeník a stal se hlavním tiskovým orgánem Národní fronty v Chebu. Poslední číslo „Chebska“, které je uloženo ve Státním okresním archivu v Chebu, pochází ze dne 15. února 1947.

V chebské Obchodní tiskárně¹⁹⁷ byla tištěna také jiná periodika. Jejich tisk souvisel s přítomností Američanů na Chebsku. Například dne 6. července 1945 bylo v Chebu vytištěno zvláštní vydání amerických vojenských novin „The American traveller“, které vydala 1. americká pěší divize, která vojensky obsadila Cheb. Noviny měly osm stran, obsahovaly fotografie 1. pěší divize a jejího velitele generálmajora Clifta Andruse. Zajímavé je, že 2. světová válka je zde označena za válku „evropskou.“¹⁹⁸

Dále byl v chebské Obchodní tiskárně, taktéž v červenci 1945, vytištěn týdeník amerického vojska s názvem „Caduceus“ 304. sanitního oddílu.¹⁹⁹ V časopise byly otištěny také tři fotografie Chebu.²⁰⁰ V Chebu pak byla tištěna ještě další čísla časopisů amerického vojska. Jednalo se zejména o časopis „Lorraine Cross“, který byl ústředním časopisem 79. pěší divize a časopis „The Falcon“, který přinesl krátkou zprávu o oslavě 4. července 1945 v Chebu.

4.4 Místní knihovny

Městská knihovna je velmi důležitým společenským prvkem v jakékoli době, obzvláště v té, kdy je nejbližší kulturní vyžití pro svou vzdálenost nedostupné. Knihy jsou a měly by být nejdostupnější forma zábavy, ale také vzdělávání. Cheb svoji lidovou městskou knihovnu měl. Slavnostně otevřena byla 12. února 1911. Postavit ji ze své závěti nechal chebský továrník Dominik Kreuzinger, který si přál, aby jeho milované město a jeho vzdělání a „studiadbalí“ obyvatelé, měli možnost se vzdělávat. Budova

---

¹⁹⁶ Chebsko jako název zůstalo, změnil se podtitul novin: List západočeského pohraničí, později Týdeník Národní fronty.

¹⁹⁷ Dříve Státní tiskárna, nacházela se na ulici Karla Marxe.

¹⁹⁸ „...8. května 1945 byla vypálena poslední rána v této evropské válce.“

¹⁹⁹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁰⁰ Jednalo se o celkový pohled na Cheb, přehlídku amerického vojska a budovu s kinem „Apollo“ s textem: „Apollo, jedno z nejmodernějších kin v Evropě.“

knihovny, postavené v secesním stylu na ulici Obrněné brigády, stojí a funguje dodnes. Nachází se ovšem ve stavu, který nutně vyžaduje rekonstrukci.

Koncem 2. světové války byla chebská knihovna uzavřena. Knihy, které se v ní nacházely, byly psány německy. Shromážděny do budovy knihovny byly také knihy, které byly zabaveny v bytech po Němcích. Pro městskou knihovnu, ani pro knihovny okolních vesnic se se ještě v říjnu 1945 nenašel žádný knihovník.

Jediná knihovna, která v říjnu 1945 na Chebsku fungovala, byla Knihovna Svazu české mládeže. Uloženy v ní byly zejména politicky agitační spisy. Chebská veřejnost se ovšem o knihovnu začala záhy zajímat. Obyvatelé se dotazovali a to zejména prostřednictvím týdeníku „Chebsko,“ kdy bude otevřena knihovna a čítárna.²⁰¹

Další knihovna, která byla v září 1946 v Chebu otevřena, byla Vojenská knihovna. Vojáci z chebské posádky si ji pořídili z vlastních prostředků. Umístěna byla přímo v kasárnách a obsahovala asi 200 svazků knih, samozřejmě českých. První závodní knihovna v Chebu pak byla otevřena pro zaměstnance městské elektrárny. Knihovny byly otevírány také v okolních vesnicích. Zde jich bylo opravdu potřeba, protože v těchto oblastech nebylo snadné udržovat nějaký kulturní standard. V září 1946 bylo na chebském okrese otevřeno již 51 knihoven. Tyto knihovny ale byly knihami vybaveny spíše. Pro zajímavost v 51 knihovnách se nacházelo asi 15 000 knih. Dosud ovšem chyběla knihovna a čítárna v Chebu, která by byla přístupna široké veřejnosti.

Chebská městská knihovna byla slavnostně otevřena 28. října 1946 jako česká Městská knihovna. Problém představoval počet českých knih. Těch bylo v knihovně uloženo pouze 341, oproti 75 tisícům knih německých, které pocházely se svozů a konfiskátů a které měly být roztríděny. Na konci roku 1946 měla knihovna 118 stálých čtenářů.

V březnu roku 1947 fungovala knihovna už v téměř každé vesnici chebského okresu. Tato skutečnost dokazuje, jak bylo otevírání knihoven pro obce i města důležité. Knihovny také dostávaly peněžité dary,²⁰² které měly sloužit k dovybavení knihoven.

Dne 7. prosince 1947 se v Městské knihovně v Chebu konala slavnostní akce s názvem: „Týden české knihy,“ kterou zahájil okresní knihovnický inspektor Eduard Pátek. Výstava ukazovala, čím musí kniha projít, než se dostane do rukou čtenáře.²⁰³ Z podnětu předsedy MNV Adámky byla také vyhlášena soutěž o nejlepší vědeckou

---

²⁰¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁰² V Plesné bylo věnováno na vybavení knihovny 49 673 Kčs a v Lubech 20 100 Kčs.

²⁰³ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

práci „osvětlující a prokazující prvotní slovanské osídlení města Chebu a chebského kraje vůbec.“²⁰⁴ Tato Kulturní cena města Chebu měla podobu vyplacení 50 000 Kčs. Je zde vidět snaha českých obyvatel a vymýcení německých kořenů Chebska. Peněžitá odměna pak mohla svádět k nevědeckosti prací, jejich zkresení nebo výsledkům naprosto nepodloženým. Vyhlášení vítěze mělo proběhnout 28. října 1948.

Městská knihovna v Chebu, ale i knihovny v okolních vesnicích se rychle staly součástí společnosti. Poválečná léta položila základ knihovním sítím na Chebsku, které fungují dodnes.

4.5 Spolky a organizace

Kulturní život je pro lidstvo stejně nezbytný jako pocit bezpečí. S příchodem míru a nových obyvatel se v pohraničí začal kulturní život znovu rychle obnovovat. Lidé, kteří na těchto místech žili, se chtěli po práci také bavit. Přáli si mít možnost sdružovat se v organizacích, které odpovídaly jejich zájmům, navštěvovat divadlo, půjčit si knihu nebo se zapojit do nějakého sportu. Na Chebsku bylo nutno nejprve odstranit jakýkoli náznak německé kultury a následně začít budovat kulturu novou – českou. Tak začaly být od července 1945 rušeny německé spolky, které ovšem měly na Chebsku hlubokou tradici a staly se nositeli kultury.

První Čechy, kteří na Chebsko přicházeli, lze hledat ve druhé polovině 19. století.²⁰⁵ Jejich sdružení Česká beseda a vůbec celá česká menšina nepřežily boj o Badeniho jazyková nařízení,²⁰⁶ proto žilo do vzniku Československa na Chebsku jen málo Čechů a ti zpravidla užívali německý jazyk. Zlomovým okamžikem se staly až události kolem 28. října 1918. Od roku 1919 na Chebsko začali Češi na Chebsko přicházet. Jednalo se zejména o státní úředníky, ale i živnostníky.²⁰⁷ Ovšem už od této

---

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Markéta ŠALÁTOVÁ, Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938), in: Sborník chebského muzea 2002, s. 208.

²⁰⁶ Badeniho jazyková nařízení byla neúspěšná jazyková nařízení z roku 1897, snažila se zrovnoprávnit češtinu s němčinou ve vnitřně-úředním styku Rakouska-Uherska. Po Stremayrových jazykových nařízeních z roku 1880 došlo k zrovnoprávnění češtiny a němčiny při vnějším styku občana s úřady. Vnitřní úřadování však zůstalo německé. *Badeniho nařízení* měla zrovnoprávnit češtinu a němčinu i ve vnitřním úřadování. Všichni úředníci měli od roku 1901 prokazovat, že ovládají oba jazyky, což ovšem bylo pro české Němce zcela nepřijatelné. Na rozdíl od Čechů, kteří se německy učili ve školách, Němci většinou český neuměli a byli by tedy vyloučeni ze státní služby nebo dokonce z veřejného života vůbec. Už v parlamentu a potom zejména ve Vídni, Štýrském Hradci a v Praze došlo k bouřlivým a násilným demonstracím, takže vláda musela opět vyhlásit výjimečný stav. 28. listopadu 1897 Badeni odstoupil a jeho nástupce nařízení zrušil, což ovšem rozhořčilo naopak Čechy.

²⁰⁷ M. ŠALÁTOVÁ, *Český spolkový život*, s. 208.

doby na sebe Češi a Němci v pohraničí značně naráželi, co se kulturních i politických názorů týče. Po roce 1922 se situace pomalu začala uklidňovat, začala se rozvíjet česká spolková činnost a menšinové školství.

V každodenním životě české menšiny na Chebsku sehrály významnou roli spolky. Češi svou kulturu propagovali především pořádáním nejrůznějších oslav a akcí. Nutno říci, že stejným způsobem byla propagována česká kultura i po roce 1945. Plánována byla i výstavba Národního domu, kde by se Češi mohli sdružovat, ovšem k výstavbě nikdy nedošlo.

Rozvoj spolkového života v městském prostředí nastal de facto až spolu s určitým politickým uvolněním v 60. letech 19. století. Vznikaly různé spolky vzdělávací, zábavné či dobročinné, byly obnovovány starší spolky čtenářské, které byly v mnoha městech zakládány již v první polovině 19. století. Sdružovaly obvykle skupiny vlastenecky laděného měšťanstva – úředníky, učitele a některé živnostníky. Zázemí těchto společností bývalo zpravidla v některém z místních hostinců, kde se členové pravidelně scházeli k zábavě a čtení českých knih a tiskovin. Na Chebsku tak ale vznikaly pouze spolky německé. České spolky vznikaly nejčastěji ve 20. letech 20. století, právě z důvodů pozdního příchodu Čechů do pohraničí.

Mezi nejvýznamnější předválečné české spolky v Chebu patřily např. Národní jednota severočeská,²⁰⁸ Český okresní osvětový sbor,²⁰⁹ tělovýchovná jednota Sokol,²¹⁰ Dělnická tělovýchovná jednota,²¹¹ Český svaz kopané,²¹² Klub československých turistů,²¹³ dramatický spolek Budil²¹⁴ nebo pěvecký spolek Hraničář.²¹⁵ Na některé

---

²⁰⁸ Národní jednoty byly zakládány v 80. letech 19. století jako protiváha německým nacionálním organizacím v pohraničí. V Chebu vznikl odbor až po roce 1918. Založen byl dne 29. 8. 1919 na schůzi v hotelu Continental na Nádražní třídě na shromáždění, konaném v souvislosti s otevřením první české školy. První spolková místnost se nacházela v tomtéž hotelu, ale využívaly kavárny a restaurace. Členové toho nejsilnějšího chebského spolku patřili hlavně k pravicově zaměřené inteligenci – živnostníci, úředníci, učitelé, státní zaměstnanci a vojáci. Zejména v počátcích disponoval značným politickým vlivem a byl hlavním seskupením chebských Čechů.

²⁰⁹ Založen byl 11. 6. 1923 na schůzi v České škole a podle jeho jednatele Landy „vedl veškerý menšinový život v Chebu“. Sbor byl jedním z hlavních organizátorů menšinového života v Chebu i na Chebsku, spolupracoval s ostatními spolky a českými menšinovými školami.

²¹⁰ Ustavující valná hromada chebské jednoty se konala 9. 9. 1920 večer v důstojnické jídelně starých zeměbranských kasáren, ale už předtím cvičilo několik Čechů v tělocvičně těchto kasáren.

²¹¹ jednota, jež si za svůj cíl vedle tělovýchovy a osvětové činnosti kladla také pořádání společenských zábav, v Chebu působila od 4. 8. 1930 a sídlila ve Volkshausu německé sociální demokracie, s níž udržovala dobré vztahy.

²¹² Ustavil se v roce 1923 a svým předsedou zvolil Vojtěcha Vaňka. Jeho kádr tvořili vojini 33. pěšího pluku Doss'Alto a 5. pluku Hraničářů.

²¹³ Ustavil se 28. 2. 1925 a prvním předsedou byl zvolen podplukovník pěšího pluku č. 33 Doss'Alto. Hlavní náplní činnosti byla organizace výletů.

²¹⁴ Ustavil se na schůzi 7. 5. 1925 v restauraci Frankenthal a od srpna mu předsedal odborný učitel Josef Hořejší. Byl to spolek nepolitický a měl za úkol „pěstovati dramatické umění a dramatickou literaturu

z těchto spolků bylo po 2. světové válce opět navázáno. Kromě několika výše popsaných spolků jich existovala celá řada, zejména odborového charakteru – Československý červený kříž, Svaz čsl. Důstojnictva, Československá obec legionářská atd.

Ihned po válce byly všechny německé organizace postaveny mimo zákon. To samozřejmě platilo i pro spolky a jejich činnost. V červenci téhož roku došlo na Chebsku k oficiálnímu zastavení činnosti německých spolků a také k zabavení spolkového majetku.²¹⁶ Zabavena byla hlavně konta spolků, která se nacházela buď v Chebské spořitelně, nebo v Chebské záložně.²¹⁷ Činnost byla zastavena 33 německým spolkům v Chebu (Příloha č. 2.). Další německé spolky poté byly rušeny v celém chebském okrese. Dělo se tak na základě výnosu Zemského národního výboru v Praze. Dne 16 listopadu 1945 bylo v místním rozhlase v Chebu vyhlášeno upozornění, které upozorňovalo na dekret prezidenta republiky Beneše ze dne 25. září 1945 č. 81 Sb. Tento dekret se zabýval obnovením spolků a jejich činnosti. Spolky, které chtějí být obnoveny, musely oznámit do dvou měsíců od nabytí účinnosti dekretu, tj. do 2. prosince 1945. přesné datum jejich obnovy a jména členů Spolkovému úřadu, u něhož byly zapsány.²¹⁸ V únoru 1946 podávaly na příkaz ONV Cheb stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) jednotlivých obcí v chebském okrese, jaké spolky byly k tomuto datu v daných obcích vytvořeny. V drtivé většině případů od 5. května 1945 do února 1946, žádné české spolky nebyly obnoveny ani vytvořeny. Pokud nějaké organizace v této době existovaly, jednalo se zejména o Svaz české mládeže (SČM) a Sbor dobrovolných hasičů.²¹⁹

Konec roku 1946 pak byl ve znamení obnovování nebo zřizování nových spolků v chebském okrese. Svaz české mládeže měl svou pobočku téměř v každé obci a nutno říci, že se značnou měrou podílel na pořádání nejrůznějších zábav, akcí i pořádání oslav a divadelních představení. Obzvláště v Chebu byl SČM velmi činný v kulturní oblasti. Vznikaly spolky nejrůznějšího zaměření a předkládaly také své stanovy. Ve

---

československou“. Jeho činnost se projevovala především pořádání divadelních představení, přednášek, večírků atd.

²¹⁵ Jeho předchůdcem byl pěvecký spolek Kráva, který byl nejspíše také založen v roce 1923. Kroužek sdružoval na 20 let asi 35 osob. Vrcholná léta prožíval spolek mezi lety 1933 – 1938, kdy koncertoval v Městském divadle.

²¹⁶ SOKA Cheb, ONV Cheb, Zastavení činnosti německých spolků a zajištění spolkového jmění 1945.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ SOKA Cheb, ONV Cheb, Obnovení činnosti spolků 1945. Obnoveny byly např. v Doubravě, okres Cheb.

²¹⁹ Tamtéž.

Františkových Lázních vzniknul v srpnu 1946 např. Svaz katolické charity, obnoven byl Odbor národní jednoty severočeské nebo Spolek divadelních ochotníků Lucerna. Vznikl také Svaz přátel USA, což ilustruje velkou loajalitu k USA v západních Čechách, i přesto, že léta 1946 a 1947 už byly spíše ve znamení SSSR. Ve spolcích se nadále sdružovali lidé stejných zájmů nebo povolání (Příloha č. 3.). Vzniklo i Sdružení národních správců nebo spolky sportovní, které byly nahrazeny sportovními kluby.²²⁰

V Chebu pak byl v roce 1946 založen Autoklub, který se podílel na veřejném životě v Chebu pořádáním nejrůznějších společenských akcí, dále český aeroklub, sportovní kluby, Junák nebo Tělovýchovná jednota Sokol. Obnoven byl významný dramatický spolek Budil (Příloha č. 4.)

4.6 Městské divadlo

Divadelnictví má v Chebu opravdu hluboké kořeny. Podle dochovaných listin se dá vysledovat až do poloviny 15. století, tedy doby náboženských lidových her. V chebském archivu lze nalézt záznamy o téměř všech vývojových formách středověkého divadla – pašijových hrách,²²¹ školních dramatech i jezuitských hrách a také o dramatech světských. V Chebu byla dokonce sepsána také místní hra s názvem „Chebská hra o Božím těle“, která je v pramenech poprvé zmíněna v roce 1442. Jedná se o světový unikát. Provedení této hry trvalo tři dny.

Se stále častějším vystupováním kočovných hereckých skupin v Chebu, začala být v 70. letech 19. století aktuální otázka postavení divadelní budovy. O stavbu se významně zasadil tehdejší starosta města Dr. Anton Julius Gschier a pro stavbu byl vybráno místo na západním kraji města v oblasti staré Panenské šance.²²² Na stavbu divadla byly věnovány dary Chebské spořitelny, fondu Komorních polí, plynárny a soukromých příznivců divadelního života. Místní cihelna se zavázala, že pro stavbu dodá cihly a městská obec dodala stavební dříví. V poměrně krátké době přinesla Divadelní loterie, plesy a divadelní představení pořádané v hotelu „Korunní princ

---

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Pašije (z lat. *passio* – „utrpení“) je v původním významu vyprávění o utrpení a smrti Ježíše Krista. Označují se tak buď přímo evangelní vyprávění nebo příběhy, dramatické hry, liturgická čtení či hudební skladby, které se jimi inspiroují a toto téma zpracovávají.

²²² Tato budova a funguje dodnes. Nachází se na dnešním Divadelním náměstí v centru města a funguje zde Západočeské divadlo v Chebu. Stálá profesionální herecká scéna je v Chebu od roku 1961.

Rudolf²²³ vynesly takové peníze, že mohl být překročen původně plánovaný limit pro stavbu divadla. V květnu 1872 dalo obecní zastupitelstvo v Chebu souhlas ke stavbě a v létě následujícího roku bylo se stavbou započato. Divadelní budovu navrhl významný chebský architekt Vincenz Prökl a divadlo bylo slavnostně otevřeno dne 3. října 1874 představení Schillerova „Valdštejnova tábora“ a „Valdštejnovy smrti.“ Slavnostní představení uvedl františkolázeňský orchestr.²²⁴

Chebské divadlo se společně s divadlem plzeňským řadí k nejstarším provinčním divadlům v Čechách. Ve dvou časových obdobích chebské divadlo přesáhlo lokální význam. Nejprve v prvních letech 20. století, pod uměleckým vedením Heissingera, kdy mělo divadlo stálou operní scénu. A později krátce po první světové válce až do konce 20. let 20. století za ředitelování Freda Henniga a Antona Kohla, kdy byla v Chebu prvořadá dobrá činohra. Od poloviny 20. let 20. století pak byly v Chebu dokonce vydávány Divadelní noviny.²²⁵

Po květnu 1945 bylo nutné začít Cheb obnovovat. Tento prostor byl sociálně i fyzicky vážně poškozen. Postupně bylo obnovováno staré jádro města,²²⁶ budována byla nová Galerie výtvarných umění, znovu otevřít se chystá městské muzeum a chebské divadlo se stává místem zájezdních představení a ochotnického souboru, který měl svou tradici již před válkou.²²⁷ Význam ochotníků byl v prvních patnácti poválečných letech, jak v Chebu, tak v okolních lázeňských městech zásadní a nedocenitelný. Vytvořili základ vědomí sounáležitosti a byli zárodkem nové české divadelní kultury v kraji. Dá se říci, že jistým způsobem také zajistili jakousi kulturní kontinuitu místa. Divákům byla nabízena jak díla činoherní, tak i opera či opereta.

Již v červnu 1945 otiskly místní noviny Chebsko noticku, která přináší informaci o tom, že mezi nově příchozími obyvateli je také několik divadelníků, kteří by rádi při nejbližší příležitosti²²⁸ sehráli v budově Městského divadla divadelní představení. Navrhnutá byla také myšlenka vytvoření ochotnického hereckého spolku.²²⁹

Nápad na vytvoření hereckého ochotnického spolku byl realizován v srpnu 1945, kdy byla na 10. srpna svolána informativní schůze všech divadelníků do městského divadla. Zde bylo jednáno o ustanovení samostatného divadelního ochotnického

---

²²³ Hotel postaven v roce 1874. Jeho pozdější název byl hotel Continental, dnes hotel Slavie, stojící na ulici Svobody.

²²⁴ Interaktivní encyklopedie města Chebu. <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/divadlo>.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ O obnově Chebu více v kapitole 2.5 Obnova města.

²²⁷ František HROMADA, *Historie chebského divadelního života*, s. 108.

²²⁸ Vybrán byl státní svátek 28. října.

²²⁹ Chebsko ze dne 23. 6. 1945.

spolku.²³⁰ V srpnu 1945 ředitelství Městského divadla oznámilo veřejnosti, že divadelní sezóna 1945/1946 bude slavnostně zahájena 31. srpna slavnostním symfonickým orchestrem. Tento orchestr dirigoval Ladislav Macák, bývalý dirigent Městského divadla v Kladně a také nově jmenovaný ředitel budovy městského divadla v Chebu.

Srpen 1945 se stal opravdu klíčovým měsícem v obnově chebského divadelního života. Tento měsíc byla také obnovena činnost divadelního ochotnického spolku Budil,²³¹ který byl již významnou předválečnou organizací. Přípravný výbor dramatického kroužku Budil svolal na 15. srpna plenární schůzi členstva do zasedací síně Městského divadla.²³² Na 17. srpna pak byla svolána první řádná valná hromada obnoveného spolku.

Již v červenci 1945 začaly chebské divadlo navštěvovat zájezdní představení: „V Chebu hostoval kolektiv mosteckého divadla, který sehrál v městském divadle Kajetánovu hru: Milion soužení a od Tyla: Kutnohorští havíři. První hra Kutnohorští havíři sehraná 31. července měla ještě své technické nedostatky. Divadelní představení uspořádal Svaz čs. mládeže.“²³³ Dne 11. října 1945 zase v Městském divadle pohostinně vystoupilo Masopustovo studio z Chrudimi. Ač byl podle místní kroniky pořad bohatý a dobře připravený, hlediště divadla bylo zaplněné jen z poloviny. Ovšem zanedlouho už byla většina představení plně vyprodána.²³⁴

V říjnu 1945 bylo divadlo v provozu každý týden, kdy se zde konal alespoň jeden kulturní podnik. Vedení divadla začalo vyjednávat s jinými divadelními soubory o pravidelných zájezdech do Chebu.

V budově divadla se konaly také nejrůznější oslavy a slavnostní večery. Slavily se zde např. oslavy 28. října 1945, které měly velmi slavnostní ráz. Jednalo se o první říjnové po sedmi letech, poslední 28. říjen se v Chebu slavil v roce 1937. Den před hlavními oslavami se v Městském divadle konalo představení pro vojsko Magdalena Dobromila Rettigová, večer se pak představení zopakovalo pro veřejnost.²³⁵

V říjnu roku 1946 byla MNV v Chebu budově městského divadla pronajata divadelnímu spolku Budil, za tímto účelem sepsána řádná smlouva.²³⁶ V divadle poté bylo přikročeno k inventuře a sepsání veškeré vybavení. Dramatický spolek Budil

---

²³⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²³¹ Ochotnický spolek, který byl založen v roce 1926.

²³² SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

ovšem nehrál svá představení výhradně v Chebu, ale pořádal také menší zájezdová představení do okolních vesnic.²³⁷ Svou činnost pak obnovil v roce 1945 také pěvecký spolek Hraničář, v jeho čele stál František Iserle.

Podzimní část divadelní sezóny 1947/1948 byla zahájena ve čtvrtek 18. září 1947 představením souboru Karlovarského oblastního divadla Svatba Krečinského ruského autora Alexandra Vasiljeviče Suchovo - Kobyлина. Karlovarské oblastní divadlo do Chebu od začátku roku 1947 zajíždělo se svými představeními pravidelně. Mezi největší divadelní zážitky v roce 1947 pak patřil zájezd činohry „5. května“ z Prahy, který v Chebu 18. května sehrál Shakespearovu komedii „Zkrocení zlé ženy.“ Divadlo bylo vyprodáno. Chebští obyvatelé se na tento slavnostní večer těšili dlouho dopředu.²³⁸

Od roku 1947 se v Chebu také pracuje na zřízení Stálé loutkové scény. Ta je v Chebu slavnostně otevřena 15. června 1947 a jejím principálem se stal ochotnický loutkář Hofman. Loutkáři se nakonec etablovalo jako Městské loutkové studio (MLS) a sídlili v sále zvaném „Myšárna,“ ve starém klášteře v tehdejší Gorkého ulici.²³⁹ S tímto studiem spolupracoval legendární loutkář a řezbář Augustin Nosek.²⁴⁰

S chebským divadlem je ovšem spojena také jedna tragická událost. V listopadu 1945 se v budově divadla během představení udála nehoda, při které byla usmrcena snoubenka jednoho z městských tajemníků Miluše Budínová. Takováto smrt vzbudila v Chebu značný rozruch, na radnici byl vyvěšen smuteční prapor a pohřbu se zúčastnila velká část chebské veřejnosti.²⁴¹

Rok 1948 přinesl nejen chebskému divadlu velké změny. Po nástupu „poúnorové“ totality ovládla veškerou atmosféru studená válka. Městské divadlo bylo přejmenováno na Divadlo pohraniční stráže. Cheb se na dlouhou dobu stal tzv. frontovým městem, v přímém sousedství „železné opony.“ V roce 1948 skončil svou činnost i spolek Budil. Na podzim roku 1948 se chebské divadlo stalo jednou ze stagion²⁴² profesionálního

---

²³⁷ Dne 30. 5. 1946 sehrál např. ve Skalné Krpatovu komedii Mistr ostrého meče, jako slavnostní představení v předvečer svátku práce.

²³⁸ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1947–1947.

²³⁹ Dnes se jedná o ulici Hradební. Sál „Myšárna“ je v provozu dodnes.

²⁴⁰ Augustin Nosek (15. července 1887 v Plzni – 1. února 1974 v Chebu) se sice v Chebu nenarodil, ale přesto je město právem hrdé na to, že zde prožil posledních 14 let svého plodného života. Do Chebu se přestěhoval v roce 1960 a nezapomenutelným způsobem se zapsal do kulturního života města. Gustav Nosek se narodil do kulturního prostředí plzeňské řezbářské rodiny Nosků. Od dětství miloval loutkové divadlo. Lásku k němu do rodiny přinesl jeho dědeček František, zručný řezbář. Otec Dominik Nosek ho jako malého chlapce často a rád vodil na představení kočovných loutkářů. Doma se také malý Augustin setkává s rodinným loutkovým divadlem. Je to dědeček, který Augustina učí základům řezbářské zručnosti.

²⁴¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁴² Tj. divadelních budov užívaných k hostování jiných souborů.

Karlovarského divadla. Bylo také vypsáno předplatné na hry v rámci akce „Divadlo pracujícím.“ Od této chvíle se v Chebu hrálo pravidelně české profesionální divadlo.

Západočeské divadlo v Chebu je i dnes velmi významnou chebskou kulturní institucí. Sezóna 2013/2014 bude již 53. sezónou v řadě. Tradice divadelnictví, která v Chebu sahá až do 15. století je neustále živá i přesto, že se zde ve 20. století obyvatelstvo prakticky kompletně vyměnilo. Chebské divadlo od roku 1961, kdy zde byla založena stálá profesionální scéna, poskytla útočiště mnoha významným českým umělcům. Někteří z nich byli do pohraničí před rokem 1989 posíláni za „politickou nekorektnost,“ ovšem tyto „tresty“ byly pro chebské divadlo obrovským přínosem v podobě legendárních představení.

4.7 Obnova města

Město Cheb bylo značně poškozeno válečnými událostmi. V měsících míru, které po válce následovaly, bylo nutné začít s obnovou města. Centrum Chebu i jeho okolí bylo porušeno bombardováním, zničeny byly mosty přes řeku Ohří a těžce poškozen byl také železniční viadukt, který spojuje Cheb s městem Aš. Téměř úplně bylo zničeno také chebské nádraží. S postupným zalidňováním chebského okresu nově příchozími obyvateli se rekonstrukční práce začaly pomalu dávat do pohybu. Nebylo ale nutné obnovit město jen co do zástavby a komunikací. Důležitým úkolem se stalo také obnovení občanského chodu města. Nutné bylo zajistit obyvatelům služby, obchody, zábavu, lékařskou péči i sportovní vyžití.

Jídelny, restaurace, výčepny, pivovar i místní firmy získaly své národní správce, kteří se zasadili o jejich uvedení do opětovného provozu. V květnu 1945 povolil Okresní úřad čepování piva v devíti chebských hostincích, které ovšem musely být veřejně označeny českými nápisy.²⁴³ Místní pivovar, jehož tradice sahá až do samého počátku 14. století, byl nálety také těžce poškozen, protože se nacházel v těsné blízkosti nádraží. Již v červnu 1945 do Chebu přibyl z Prahy národní správce Chebského akciového pivovaru Josef Pára. Některá oddělení pivovaru byla zachována, takže s vařením piva mělo být započato ihned po renovaci poškozených částí pivovarské budovy.²⁴⁴ Provoz byl v místním pivovaru²⁴⁵ obnoven 1. října 1946 a jednalo se

---

²⁴³ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁴⁴ Tamtéž.

o slavnostní událost: „První akciový pivovar, n. s. v Chebu zahájil 1. t. m. opětně výrobu. Národní správa a závodní rada pivovaru uspořádaly při zahájení výroby malou podnikovou slavnost. V úvodu bylo povstáním vzpomenuťo všech mučedníků a obětí českého národa. Ředitel pivovaru Matyáš vzpomněl těžkých začátků pivovaru v červenci 1945, kdy se pivovarské budovy rovnaly rumišti. Renovací práce byly velmi těžké. Nebyly žádné místnosti, ani úřadovny. Dík však vytrvalosti a obětavosti osídlenců podařilo se zajistit veškerý majetek a sestaviti bilanci i za rok 1944. V pivovaře je toho času 160 českých dělníků. V roce 1943 měl pivovar výstav piva 199 000 hl., v r. 1944 celkem 188 000 a nyní po odsunu Němců může počítati s výstavem 100 000 hl. piva ročně. Tím patří chebský pivovar k největším pivovarům v republice. Válkou bylo v pivovaře zničeno za 51 milionů Kčs hodnot a 9 milionů činí pohledávky v Německu. Za ONV Cheb učinil projev předseda R. Dvořák. Zasloužilým pivovarským dělníkům byly rozdány diplomy. Oslava byla zakončena státní hymnou a prohlídkou pivovarských zařízení.“²⁴⁶

V červenci roku 1945 v Chebu otevírány další česká restaurační zařízení. Do národní správy byl převzat tzv. „Buffet - automat“, nacházející se na třídě Maršála Stalina,²⁴⁷ kde byla k dispozici česká kuchyně a česká obsluha. V pondělí 2. července téhož roku byla otevřena restaurace „Radniční sklípek“, nacházející se na náměstí Dr. Edvarda Beneše²⁴⁸ a bylo to již třetí česká restaurace v Chebu.²⁴⁹ Počet chebských restaurací se začal v dalších měsících rapidně zvyšovat a to až tak, že v lednu 1946 se místní OSK začala zabývat nadbytečností chebských hostinců a zábavních podniků. V Chebu se nacházelo 59 hostinců bez národní správy, kde se scházeli především místní Němci. Byl proto podán návrh na jejich zavření. Uzavření podniků probíhalo jednotlivě během několika následujících měsíců.²⁵⁰ Nočním podnikům ve městě byla na žádost obyvatel prodloužena policejní zavírací hodina do půlnoci. „Současně byla MSK v Chebu zavedena dávka z útraty po 20. hodině a dávka ze vstupného. Prvá činí 2 Kčs a druhá 1 Kčs.“²⁵¹

---

²⁴⁵ Pivovar byl poté 30. 10. 1947 znárodněn. Pod hlavičkou Západočeských pivovarů vařil do roku 1989. Poté přešel pod Plzeňský pivovar a.s., který v roce 1995 činnost chebského pivovaru ukončil.

²⁴⁶ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁴⁷ Dnes se jedná o Třidu svobody, hlavní chebskou tepnu.

²⁴⁸ Tato restaurace funguje na stejném místě dodnes.

²⁴⁹ Nejdříve se ujala česká správa restaurace „Valdštejn“ na třídě Maršála Stalina. Poté dostala českou správu restaurace Blechsmied na rohu náměstí a Čsl. Legii (dnes ulice Kamenná), která sama sebe nazývala „Česká lidová restaurace“.

²⁵⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁵¹ Tamtéž.

Chebské ulice byly pojmenovány a označeny německými nápisy. Tato skutečnost musela být po válce také rychle napravena, stejně jako tomu bylo v případě starých německých původních pojmenování obcí v chebském okrese. V červenci 1945 Městská správa v Chebu ulice přejmenovala a zbavila německých nápisů. Některé z názvů byly pouze přeloženy z němčiny do českého jazyka,²⁵² jiné ulice byly pojmenovány po významných osobnostech,²⁵³ spojených s národní historií, jiné názvy byly poplatné své době.²⁵⁴

Bezprostředně po válce započaly také stavební obnovy města. Zcela nezbytné bylo alespoň částečně zakonzervovat stav jedné z nejvýznamnějších chebských památek arciděkanského kostela sv. Mikuláše. Ten byl těžce poškozen během náletů 20. dubna 1945. „Dne 20. t. m. následovaly za sebou nálety hloubkových amerických letců na město. Arciděkan Vilém Doppl a vrchní církevní rada Hugo Gerstberger žádaly u starosty a vojenského velitele, aby se nepokračovalo v ničení města. Velitel Geisler, který byl obklopen svými SS důstojníky, byl nepřístupný těmto slovům a pohrozil oběma duchovním zatčením. Mezi 15. a 16. hodinou zazněly ve městě pojednou velké detonace. Arciděkanský chrám byl zasažen zápalnou bombou. Střecha vzplála ihned velkým plamenem. Bylo vyrozuměno hasičstvo, ale bezvysledně. Nikdo nemohl proti plamenům zakročit. Hloubkoví letci kroužili nad hořícím chrámem a odstřelovali osoby, které se chtěly přiblížit. Za hodinu shořela celá střecha a hořící střechy věží spadaly po částech na Kostelní náměstí. Kromě střechy a dvou věží byl poškozen i vnitřek. Okna chrámu utrpěla teprve později, když byl vyhozen do vzduchu silniční most přes řeku Ohři.“²⁵⁵

V červenci 1945 byly stavebním úřadem MNV podniknuty první kroky k renovaci arciděkanského kostela sv. Mikuláše. Tentýž úřad podnikl v srpnu prohlídku města a všech poškozených domů za účelem vyčíslení škod. Názor byl takový, že k obnově města bude potřeba předběžná částka 155 milionů Kčs, ve kterých ovšem nebyly zahrnuty řemeslné práce.²⁵⁶ Z 2000 obytných domů bylo zničeno 350, čímž se také velmi ztížila bytová situace. Bylo nutně zapotřebí alespoň 700 bytů, aby nově příchozí čeští obyvatelé bydleli v přijatelných podmínkách. Kostel sv. Mikuláše utrpěl převážně na střešní krytině, která byla zničena s krovu. Střecha byla po provizorní opravě pokryta

---

²⁵² Např. Steingasse – Kamenná ulice.

²⁵³ Náměstí r. Edvarda Beneše – dnes Náměstí krále Jiřího z Poděbrad.

²⁵⁴ Třída Maršála Stalina – dnes Třída Svobody.

²⁵⁵ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁵⁶ Tamtéž.

dehtovou lepenkou. Tento stav ale řešil pouze nejnnutnější nedostatky a během srpnových dešťů v roce 1945 voda prosakovala až do základů stavby, což kostel vážně narušovalo. Bylo proto nutné vyčlenit MSK alespoň půl milionu Kčs, aby střecha mohla být přikryta krytinou.

V listopadu 1945 se situace ohledně chebského chrámu stala velmi vážnou. Střecha kostela byla přikryta prozatímním krytem, který si vyžádal částku devět set tisíc korun. Kostel byl tak alespoň dočasně zachráněn. V září roku 1946 bylo přistoupeno k pokrytí střechy kostela břidlicí. Celkem bylo zapotřebí 11 vagónů krytiny.²⁵⁷ V prosinci pak byly renovací práce na kostele skončeny. Střecha byla pokryta a veškeré klempířské práce skončeny. Ministerstvo školství věnovalo Chebu na opravu kostela subvenci půl milionu Kčs, které část nákladů pokryly. Kvůli nedostatku financí získaly během těchto oprav věže kostela sv. Mikuláše pouze provizorní sedmimetrové helmice. Ty se staly provizoriem na dalších 63 let. V roce 2008 byly věže kostela obnoveny do původní předválečné novogotické podoby věží z roku 1869 (Příloha č. 5.).

Souběžně s obnovou kostela sv. Mikuláše bylo nutné začít s opravami rozbitých domů v blízkosti vlakového nádraží a starého městského centra. Na ulicích a také některých místech se nacházela rumiště, případně hořela ohniště a také jiné nakupené zbytky z dob dočasného ubytování odsunovaných Němců. Na těchto místech byla v květnu 1945 prováděna čistka. Rumiště byla odstraňována také tam, kde vozovku porušily bomby z dob náletů. Nejhorší přístup byl do okolí chebského nádraží, které bylo téměř zničeno.

Stavební úřad MNV učinil prohlídku města. Na alespoň částečnou obnovu a rekonstrukci byla nutná částka 155 miliónů Kčs. V srpnu 1946 se v Chebu začalo jednat o stavebních plánech města. Otázkou se stalo, co bude s některými významnými budovami, silně poškozenými válečnými událostmi. V roce 1945 byla stržena budova chebské Střelnice,²⁵⁸ která po válce sloužila jako skladiště nábytku z bytů po

---

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Městskou stavbou, která vznikla pod hradem v místě zvaném Rahm v roce 1828 opět podle plánů V. Pröckla, se stala nová střelnice. Stará střelnice před Horní branou, jednoduchý přízemní dům, byl příliš malý a ještě k tomu zchátralý, takže byl nahrazen větší a reprezentativnější budovou. Následně vznikla také tato stavba v dobovém klasicistním slohu, jednopatrová s hlavním rizalitem a frontispisem, avšak biedermaierovsky majestátní a zdobená elegantními empírovými tvary. Když v roce 1858 rozhodla městská rada o jejím rozšíření a zvýšení, stal se z původní budovy poplatně tehdejšímu již změněnému romantickému dobovému slohu pseudogotický zámeček podle anglického vzoru. Rám rizalitu tvořily nyní gotické cínové věže s rohovými věžičkami, mezi kterými se otevírala přízemní vstupní místnost. Průčelí štítu směrem k řece bylo zakončeno rovněž zuby cimbuří a věžičkami. Podélná stěna byla dále členěna okny s lomenými oblouky s kulatými volskými oky. Stylisticky nasvědčuje tato přestavba bez

německých obyvatelích.²⁵⁹ Staré a poničené domy v centru také měly být zbořeny. Jejich obnova byla v roce 1945 kvůli omezeným financím města zcela vyloučená. Do této otázky byla angažována i vláda, protože MNV odmítl nést odpovědnost za poválečný stav města.²⁶⁰ „Na schůzi MNV Cheb byla projednávána 5. září otázka záchranu starého města. Jak prohlásil technický referent: nemůže v budoucnu město nésti za dezolátní stav starého města zodpovědnost. Za tím účelem, bylo sděleno, přijede do Chebu znalec fondu národní obnovy z oblastní úřadovny v Plzni, aby věc prozkoumal. Zodpovědnost za stav starého města nese fond národní obnovy, který může ze svých ze svých příjmů věnovati určitou částku na záchranu starého města. Podle jiných informací by se měla do této záležitosti zainteresovat vláda. Záležitost bude rovněž přednesena ministru techniky při jeho návštěvě Chebu.“²⁶¹ Při přestavbě centra po roce 1945 zmizela asi třetina starobylé a naprosto unikátní gotické zástavby města.

V srpnu 1946 se rozhodovalo také o osudu budovy hotelu Viktoria, který stál v těsné blízkosti nádraží na rohu třídy Maršála Stalina a Žižkovy ulice (Příloha č. 6.). Hotel Viktoria měl velmi pohnutou minulost. Ve 30. letech 20. století, kdy se v Chebu rozmohlo henleinovské hnutí, byl hotel Viktoria zvolen za okresní sídlo sudetoněmecké strany (SdP) a mezi veřejností byl hotel nazýván „Hnědý dům“ podle hnědé barvy, která byla symbolem německých nacistů. Během dubnových náletů v roce 1945 byla budova hotelu Viktoria velmi silně poškozena zápalnými bombami a úplně vyhořela. Zdiva budovy proto byla v srpnu 1946 stržena a z „Hnědého domu,“ někdejší chlouby města, zbyla pouze hromada cihel.²⁶²

Podobný osud potkal také Stará kasárna²⁶³ na Kasárním náměstí v blízkosti kostela sv. Mikuláše. Tato budova, nazývaná místními obyvateli „Dům hrůzy“ zřejmě

---

pochyby na dílo stavitele Adama Haberzettla. V roce 1870 byla střelnice rozšířena o volně stojící, jednoduchou nezdobenou budovu sálu, který byl ještě jednou v roce 1927 zvětšen a nově vybaven. Obě budovy byly v roce 1945 zničeny.

²⁵⁹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kulturní záležitosti.

²⁶⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Další klasicistní budova vznikla v letech 1835-1839 pod kostelem sv. Mikuláše v opuštěném areálu roku 1773 sekularizované jezuitské koleje. Majestátní stavba kasáren postavena podle plánů J. Fischera, byla po poškození za druhé světové válce stržena. Tento podkovovitě otevřený komplex se středním traktem se rozprostíral po celé délce farního kostela a dosahoval svými čtyřmi podlažími až k jeho oknům tak, že ve středověku vzniklý prostor ze vznešeného svatostánku a nízké zdi byl narušen a kostelu tak byla vzata jeho výsostná pozice. Fasáda byla na všech stranách bez ozdob. Členěna byla pouze horizontálně pomocí římsy a páskového vzoru. Přízemí orientované fasádou ke Kasárnímu náměstí bylo akcentováno pomocí nízkého a překladového oblouku, vystupujícího ze zdiva jako rustika. V. Prökl si stěžoval, že tato stavba byla od sklepa až po půdu postavena proti všem zvyklostem tehdejších stavebních mistrů a hned od začátku proto byla vlhká. Protože kasárna zabírala pouze jižní část dřívější jezuitské koleje, zůstala po stržení vysoké klášterní zdi směrem k Smetanově ulici velká proluka, která se po

kvůli špatnému stavu, byla do roku 1947 používána jako skladiště starého nábytku, který zůstal v bytech po odsunutých Němcích. V polovině června 1947 začalo vyklízení budovy kasáren a stavba byla postupně bourána.²⁶⁴ V městské kronice se píše: „Po skončení přípravných prací, které se provádějí prostřednictvím zemského národního výboru v Praze, bude na Kasárním náměstí v dohledné době snesena budova bývalých vojenských kasáren a na jejich místě je proponována moderní hygienická potravinářská tržnice města. Tržnice má být pouze dvouposchodová ze strany Kasárního náměstí a přízemí od Kostelního náměstí. Podle připravovaných stavebních náčrtků má tržnice obsahovat prodejní místnosti pro potraviny, jakož i skladiště a lednice pro uskladnění potravin. Podle připravovaného programu se má započítí s bouráním v srpnu t. r., což bude záviset od získání pracovních sil. Při bourání bude zapotřebí asi 30 dělníků po dobu dvou měsíců.“²⁶⁵ Městská tržnice ale zůstala pouze v projektové verzi. Postavena nebyla.

Rekonstrukce čekala také zcela zničené chebské nádraží. To bylo slavnostně otevřeno až roku 1961. Do té doby zůstaly nepříliš zdařilými imitacemi novodobé městské brány provizorní dřevěné boudy, které díky svému vzezření sdělovaly návštěvníkům Chebu téměř vše o městě, do kterého právě přijížděli. Během bombardování 1945 byla také zničena pěvecká hala v Poohří, stojící původně na louce pod hradem. Hala byla postavena v roce 1935 u příležitosti chystané pěvecké slavnosti.²⁶⁶ Válečnými událostmi utrpělo mnoho reprezentativních chebských budov,

---

zbourání kasáren a nové zástavbě monotónními panelovými domy na východní straně rozevívá před dnes částečně dorovnaným náspem, na němž ční jako na umělém podstavci kostel sv. Mikuláše.

²⁶⁴ Dnes se v místě, kde stávala Stará kasárna, nachází schodiště, které spojuje Kasární a Kostelní náměstí.

²⁶⁵ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁶⁶ Po zakoupení louky pod hradem, zvané Brühlwiese, městem Chebem v květnu 1898 bylo rozhodnuto postavit zde pro nadcházející spolkovou pěveckou slavnost českých Němců pěveckou halu. Během několika týdnů zde stavitel Josef Turner postavil za 6 351 zlatých první halu o rozloze 2400 m² a v srpnu zde již vystoupili první pěvci. U příležitosti velké zemědělsko-lesnické výstavy v roce 1923 byla hala přestavěna a propojena krytým průchodem s další výstavní halou. V lednu 1931 bylo rozhodnuto, že pro připravovanou sudetoněmeckou pěveckou slavnost v létě téhož roku v Chebu bude podle plánů městského architekta ing. Otty Schütze postavena nová hala. Koncem února byla stará hala stržena a v březnu zahájil stavitel Klarner stavbu základů pro novou halu. Vlastní konstrukci z 43 metrů širokých dřevěných nosníků vyrobila firma Tektum z Prahy ve spolupráci s chebským tesařským mistrem Blohmannem. Nová hala byla 96 metrů dlouhá, 43 metrů široká, 13 metrů vysoká a zakrývala plochu o rozloze 4 200 m². Na celou konstrukci se spotřebovalo 600 kubiků dřeva a 10 000 kg šroubů. 15. dubna 1931 byla zahájena montáž nosné konstrukce a za 6 týdnů byla hrubá stavba dokončena. Hlavní vstup do haly z výstaviště měl 5 dvojitých bran. Celkem měla hala 38 vstupů. Pro vnější nátěr byla zvolena slavnostní modrá barva. Vnitřní konstrukce zůstala nezakryta a její uspořádání odpovídalo požadavkům dobré akustiky. Na čelní západní stěně bylo stupňovitě jeviště pro 3000 pěvců a v hledišti lavice pro 6000 posluchačů. Celkové náklady na stavbu pěvecké haly ve výši 550 000 korun byly z poloviny kryty půjčkou. Během války byla hala demontována a postavena jako výrobní hala na chebském letišti. Na jaře roku 1945 byla hala při bombardování zničena.

kteře vypořídaly o kulturním životě místních obyvatel. Některé stavby byly opraveny nebo později obnoveny, ale mnoho z těch, které nálety nepřezily, jsou dnešním obyvatelům Chebu již zcela neznámý a o jejich dřívější existenci nevědí.

Společně s demolicí poškozených budov začalo město přemýšlet o stavbách nových. Nejednalo se pouze o budovy, ale také o zázemí pro sportovní vyžití, jako byla např. dětská hřiště, zdravotnická zařízení nebo veřejné osvětlení. Místním obyvatelům měla např. zpřijemnit den hudba, která hrála pomocí amplionů v centru města „Místní městský rozhlas, který má tlampače na hl. náměstí a po tř. Maršála Stalina vysílal ihned po osvobození jen české informace. V červenci se k informacím přidružila i česká reprodukováná hudba, která obyvatelům měla zpřijemnit volné chvíle.“²⁶⁷

V říjnu 1945 se město začalo zabývat otázkou zřizování sportovišť a dětských hřišť. Jedno takové vzniklo v parku u Městského divadla, na které ONV v Chebu přispělo částkou 20 000 Kčs a 10 000 Kčs bylo vyčleněno na jeho udržování. Bylo také nutné zrekultivovat oblast Poohří, kde měl vzniknout Národní park. Na velké schůzi MSK, zástupců katastrálního a osidlovacího úřadu t. m. byly projednávány vhodné pozemky pro vznik dětských hřišť, parků, cvičišť, sportovního stadionu a rekreačních zařízení. Rozhodnuto bylo také o tom, že v Poohří vzniknou tenisové dvorce,²⁶⁸ hřiště na odbíjenou, lázně, plovárnu a dětská hřiště. Dále, aby zde byl postaven multifunkční stadion, pro všechna sportovní odvětví.²⁶⁹ Zachována měla být také restaurace Mlýnek, blízko níž byla již v roce 1945 plánována výstavba přehrady Skalka. Tato restaurace byla ovšem při stavbě přehrady zatopena.²⁷⁰ Pro místní obyvatele se tak otevřela nová možnost zábavy a sportovního vyžití. Tato skutečnost významně zlepšila kulturní úroveň života chebských obyvatel.

V roce 1946 byl vyhlášen dvouletý stavební plán také pro Chebsko. Stavební úřad MNV se co nejvíce snažil zkvalitnit život v Chebu. Začal připravovat větší stavební plány mimo rámec obnovy starého města. Počítáno bylo s postavením nové čistící stanice, na kterou byla vyčleněna částka 100 000 Kčs.²⁷¹ Dále se počítalo s pětiletým plánem na rekonstrukci vodovodu. Opravit se měla také školní budova Rudolfiny a do

---

²⁶⁷ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Vybrané kulturní akce 1945–1951.

²⁶⁸ Ty se v Poohří skutečně nacházely až do roku 2006, kdy proběhla rekultivace pravého břehu Ohře. Vznikla zde Krajinná výstava, která v roce 2013 navázala na tradici rekultivací levého břehu Ohře.

²⁶⁹ Obnovu sportovního stadionu v Poohří přinesla Krajinná výstava 2013.

²⁷⁰ Restaurace Mlýnek se dnes nachází pod hladinou přehrady Skalka. Název restaurace se odvozuje podle mlýnu, který byl při stavbě také zatopen a kde se nacházela jedna z nejstarších papíren na našem území.

²⁷¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

její opravy mělo být investováno 4 140 000 Kčs.²⁷² Opraven byl také zničený most přes řeku Ohři, který pomohli opravit američtí vojáci, proto je také dnes nazván mostem Americkým. „V sobotu 1.dubna byla dokončena práce na novém silničním mostě přes Ohři na tř. Čs. legií, že se mohlo jezdit již jedním směrem. Otevření mostu zahájili dva chebští kameníci, kteří podle staré tradice mají přinést mostu štěstí. Otevření se zúčastnili zástupci úřadů s předsedou MNV Dr. Adámkem, za kterými pochodovala ženijní rota. Na této polovině mostu byl pak hned zahájen provoz. Most má ocelovou konstrukci, která se může složit. Je to most provizorní, ale může sloužit několik let svému účelu.“²⁷³ Zachráněno bylo také městské koupaliště a to opravou jezu v květnu 1947. Již v červnu t. r. byla městská plovárna připravena pro první návštěvníky. Hladina řeky byla natolik zvednutá, že koupaliště bylo znovu otevřeno. Nutné bylo také opravit a zmodernizovat veřejné osvětlení a to zvláště v centru města.

Důležitým kulturním prvkem v obnově města Chebu bylo také zahájení činnosti místního kina Apollo. Kino Apollo se nacházelo na Rooseveltově třídě²⁷⁴ a svou činnost zahájilo 22. září 1945. Zapojilo se tak do chebského kulturního života. Prvním filmem, který zde byl promítán, byl sovětský film s názvem „Ona brání vlast.“²⁷⁵ Budova kina byla velmi poškozená zápalnou bombou, ale i přes značné potíže bylo kino v krátké době opraveno a schopno provozu. V listopadu 1945 se v kině promítal film „Osvěčím.“ Z řad MNV vzešel názor, aby film povinně viděli všichni chebští Němci. Tento nápad byl záhy proměněn ve skutečnost. Byla tak učiněna opatření a výjimku ze zhlédnutí filmu získali pouze Němci, pracující na obnově nádraží.

Správce kina Apollo R. Taubitz také v listopadu provedl menší skandál, který zasáhl celou chebskou společnost: „Správce kina Apollo R. Taubitz, jak bylo vyšetřeno, zastavil koncem listopadu provoz kina Apollo. Učinil tak o své újmě z důvodu, že mu nebylo vyhověno a neuvolněn byt ve vile, ve které bydlel dřívější provozovatel kina Apollo, německé národnosti Seidl. Poněvadž jeho jednáním byly ohroženy důležité kulturní zájmy, byl zmocněn předseda MSK v Chebu, aby se ujal správy kina a po provedení zajištění všech přístrojů uvedl opět kino do provozu. Kromě toho OSK

---

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Dnes ulice Májová. Kino Apollo se jmenovalo dříve kino Oko a dnes se na stejném místě nachází městské kino Svět.

²⁷⁵ Sovětský válečný film z roku 1943 v režii Friedricha Ermlera.

v Chebu zakázal dosavadnímu správci Taubitzovi přístup a jakékoliv vměšování se do provozování a vedení kina Apollo.²⁷⁶

Budova kina sloužila také k nejrůznějším slavnostním oslavám. V roce 1945 zde bylo slaveno výročí vzniku Československa 28. října. Slavnostně zde byly slavnostně recitovány básně žáky reálného gymnázia a měšťanských škol. Promítnut zde byl také film: „Ze života TGM: Léto dvou prezidentů.“²⁷⁷ Kino se tak stalo velmi oblíbenou městskou atrakcí. Dokázalo zprostředkovat obyvatelům města zábavu a rozptýlení.

Ač bylo město Cheb velmi poničeno válečnými událostmi, na jeho obnově se začalo záhy pracovat. Nadšení a vědomí kolektivní spolupráce je pro chebské pohraničí této doby velmi typické. Bylo jim prodchnuto ovzduší doby a také dobové výzvy ze strany vedení města. Započaly odklízecí práce a z Chebu se opět pomalu stávalo výstavní město, jako tomu bylo před druhou světovou válkou. Po práci se místní obyvatelé chtěli odreagovat od běžného života, proto jim musela být nabídnuta určitá forma zábavy, ať už se jednalo o plovárnu, hřiště nebo kino. Tato obnova se prosto stala prioritou města pro následující roky.

4.8 Oslavy státních svátků a slavností

Oslavy svátků i jiných slavností se staly výrazným prvkem v kulturním životě obyvatel Chebu a okolí. Oslavy a slavnosti lidí odjakživa spojují a to hlavně díky společnému pocitu sounáležitosti a sdílené radosti. Důvodů k nim může být celá řada, ať už společná, dobře odvedená práce, historické kořeny, které skupinu lidí spojují nebo třeba společné vítězství. Takovýchto lidových veselí a oslav se v Chebu v poválečných letech konalo mnoho. Je tedy zřejmé, že lidé se rádi veselili i v těžkých dobách a oslavy byly pro sociální život v narušeném regionu nezbytné.

První poválečná oslava se odehrála již v dubnu 1945. Uspořádali jí američtí vojáci na dnešním Hvězdoslavově náměstí. Slavnostně byla vyvěšena americká vlajka a obyvatelům zahrála také americká dechová hudba (Příloha č. 7.). Mezi další nejvýznamnější oslavy v poválečných letech, patřily oslavy osvobození republiky 8. května, pak také především osvobození města 26. dubna a vznik Československa 28. října, který se na Chebsku slavil naposledy v roce 1937. V roce 1945 proběhly

---

²⁷⁶ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁷⁷ Tamtéž.

oslavy 28. října ještě vcelku v malém měřítku. Jejich, jak se píše v místní kronice: „Důstojný a slavnostní ráz“²⁷⁸ byl podpořen tím, že se jednalo o první říjnové oslavy na Chebsku po osmi letech. Slavilo se jak v místním kině Apollo, kde žáci místních škol slavnostně recitovali básně, tak i v Městském divadle, které pro tuto příležitost nacvičilo hru: „M. D. Rettigová.“ Oslava byla zakončena tryznou za první chebské padlé, kteří v roce 1938 bránili chebské nádraží.

Říjnové oslavy o rok později se již nesli v organizovanějším duchu, který ovšem vyjadřoval spíše nejrozličnější druhy povzbuzení a to ať již v projevech zástupců města, tak také sousedskou výpomocí či oporou během sklizní a potřebných pracích, spíše než velkolepou veselící. Můžeme se o nich dočíst: „Oslavy státního svátku byly zahájeny již v pátek 25. t. m v Městském divadle a to slavnostním zasedáním MNV za účasti veřejnosti. Referenti podali zprávy o své činnosti a vytýčili svou práci do budoucna v rámci dvouletého vládního programu. - V sobotu 26. t. m. si občané sami zametli ulice a odvezli smetí, neboť město má pro tyto práce naprostý nedostatek zaměstnanců. Zametali i zástupci lidu z MNV. – V neděli 27. t. m scházeli se již za ranních hodin dobrovolníci na národní směnu. Zaměstnanci průmyslových podniků pracovali ve všední den ve svých závodech a ostatní vyjeli do okolí, aby pomohli sklídit zaměstnancům brambory, řípu, zelí apod. Téhož dne v 18. hodin vzpomněl okresní osvětový referent Kubias v městských sadech obětí naší národní revoluce. Ve 20. hodin se konalo slavnostní představení Jiráskovy Lucerny, které nastudoval ochotnický spolek Budil v režii Dr. Weise. 28. říjen byl zahájen budíčkem a v 9 hodin se seřadili členové všech spolků na Stalinově třídě a pochodovali v mohutném průvodu městem ještě se členy vojska a SNB. Na náměstí Dr. Beneše provedl nový velitel posádky přehlídku shromážděných branných jednotek a přečetl po vztyčení státní vlajky armádní rozkaz generála Svobody k 28. říjnu. Po přísaze nováčků předstoupili příslušníci národního odboje z druhé světové války, aby byli v uznání své činnosti vyznamenáni. Dekorování provedl velitel chebské posádky a předal československé vyznamenání dvěma příslušníkům armády a dvěma příslušníkům SOPV.“²⁷⁹

Týden před oslavami 28. října v roce 1947 byl MNV v Chebu vyhlášen Týden čistoty. Tato ojedinělá akce se v Chebu konala vícekrát a to z důvodu nedostatku pracovních sil pro úklid města. Obyvatelé si taky sami zametli ulice a uklidili město. Do samotných oslav se pak zapojil také herecký spolek „Budil“, který v předvečer oslav

²⁷⁸ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁷⁹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

vedl v Městském divadle „dramatickou hru o třech dějstvích „Kamarádství“ od chebského autora Jaroslava Strnada.“²⁸⁰

Dalším významným výročím, které bylo důvodem k lidovým oslavám, byl 6. červenec, tedy Den upálení Mistra Jana Husa. Oslavy 6. července se tradičně konaly na Zlatém vrchu pod vyhlídkovým pavilonem,²⁸¹ odkud byla dobře a daleko vidět zapálená vatra, která měly symbolizovat krutou smrt národního hrdiny. U zapálené hranice bylo zazpíváno také několik národních písní. Manifestaci v roce 1945 uspořádal místní svaz SČM za spoluúčasti všech složek českého obyvatelstva. Účast na této oslavě byla „hojná“²⁸²

O rok později v roce 1946 proběhly oslavy Dne upálení Mistra Jana Husa velmi podobně. „V předvečer mučednické smrti Mistra Jana Husi 5. t. m. se konaly v Chebu oslavy spojené s průvodem, který vyšel z Rooseveltovy třídy. Pochodovali v něm hasiči se státní vlajkou, vojenská hudba, čestná vojenská četa a ostatní občané. Na Zlatém vrchu byla pod vyhlídkovým pavilonem zapálena hranice s proslovem p. Blahouta. Oslava byla zakončena státní hymnou.“²⁸³ V roce 1947 oslavy 6. července neprobíhaly v intimním duchu, ale byly zakončeny lidovou veselící na nádvoří chebského hradu, kde se celá slavnost odehrávala. O průběhu této oslavy se můžeme dočíst: „Místní rada osvětová v Chebu za spoluúčasti všech kulturních složek a spolků uctila v sobotu 5. t. m. na chebském hradě památku Mistra Jana Husi. Posádková hudba přednesla v úvodu oslavy chorál, který se dojemně rozléhal hradním nádvořím, kde stálo s obnaženými hlavami na 500 osob. Následoval proslov faráře českobratrské evangelické církve Jana Barthelliho z Chebu zaměřený na citát: Stůjte v jednotě a nedejte se ničím na světě rozdělit, obsažený v dopise Mistra Jana adresovaný Lounským. Recitační kolektiv SČU přednesl Tomanův „Svatý stín strážný bdí“ nám nad domovem a následovalo přečtení manifestu k Husovu dni. Při písni Hranice vzplála, kterou za doprovodu vojenské hudby zpívali účastníci, byla zapálena hranice.“²⁸⁴ Oslavy Mistra Jana Husa byly jakousi duchovní poutí, zakončenou trachtací, která byla nezbytnou částí téměř všech lidových oslav.

Velmi významný svátek a jeden z neoblíbenějších a nejvíce slavených bylo také výročí svátku práce 1. května a osvobození města, respektive republiky od nacistické nadvlády

---

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tento pavilon dnes už nestojí. Na Zlatém vrchu ale i dnes můžeme nalézt jeho základy a část rozhledny.

²⁸² SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

26. dubna, respektive 8. května. V roce 1946 mělo první výročí osvobození Chebska velmi slavnostní vojenský ráz. Slavnost pořádal Svaz osvobozených vězňů společně s OSK a MSK. Oslav se zúčastnil také ministr zdravotnictví Dr. Adolf Procházka,²⁸⁵ který tímto způsobem jednal v zastoupení prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. Slavnost byla zahájena slavnostním položením věnců u kenotafu padlých, poté následovala vojenská přísaha nováčků. MSK svolala také slavnostní schůzi, na které byl prezident Beneš zvolen čestným občanem města Chebu.²⁸⁶ Oslavy poté pokračovaly ve slavnostním duchu: „Následovalo položení základního kamene k pomníku padlým americkým vojákům. Slavnostní poklep učinil v zastoupení předsedy vlády ministerský rada Dr. Stašek, zástupce československé armády plukovník Janda, Rudé armády major Alex Trošín, americké armády kapitán Woodward. V Městském divadle bylo pak uskutečněno slavnostní představení *Prodané nevěsty*, provedené souborem Národního divadla z Prahy. Současně byly přejmenovány ulice a náměstí a to náměstí Dr. E. Beneše, tř. Maršála Stalina, Tř. Rooseveltova, tř. Britská. V neděli 28. t. m. byl na náměstí Dr. Beneše po odpolední vojenské přehlídce čestné roty předán zástupcem ministra divisním generálem Satoriem historický prapor 33. pěšího pluku Doss'Alto veliteli pluku plukovníku Šebestovi. Divisní generál Satorius vyznamenal americké a československé důstojníky válečnými vyznamenáními. Starobylé chebské hlavní náměstí, které tonulo v množství našich a spojeneckých praporů, skýtalo jedinečný slavnostní ráz. Následoval projev MSK v Chebu předsedy Šafuse, který uvedl, že MSK v Chebu v uznání zásluh politických vězňů za činnost v době revoluční, bylo správou města rozhodnuto, dekorovati ty, kteří utvořili první revoluční MSK v Chebu v čele s Dr. Staškem, a ty, kteří se ujmulí města až do příchodu úředních činitelů, záslužnou medailí města Chebu. Slavnostním řečníkem po dekorování byl Dr. Stašek, který stál v čele prvních budovatelů českého Chebu. Po jeho projevu následoval slib věrnosti. Slavnostní výročí osvobození Chebu byly zakončeny přehlídkou posádky, hasičského sboru, Junáka a krojované družiny.“²⁸⁷ Podobný mohutný průběh oslav mělo výročí osvobození Chebu také v roce 1947. Opět se konaly slavnostní průvody, přednášky,

---

²⁸⁵ Adolf Procházka (5. 8. 1900 Napajedla, Rakousko-Uhersko – 8. 5. 1970 New York, USA) byl český a československý, právník, vysokoškolský učitel, poválečný politik Československé strany lidové, poslanec Prozatímního Národního shromáždění a Ústavodárného Národního shromáždění, ministr československé vlády a manžel významné lidovecké političky Heleny Koželuhové. V únoru 1948 v době komunistického puče podal spolu s ostatními demokratickými ministry demisi. Po vítězství komunistů uprchl spolu s manželkou a dětmi za dramatických okolností do zahraničí.

²⁸⁶ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁸⁷ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

položeny byly věnce u památníku padlých hrdinů. Za československou vládu byl oslavám tentokrát přítomen ministr zahraničí Jan Masaryk.²⁸⁸

Oslavy 1. máje proběhly v Chebu poprvé po druhé světové válce v roce 1946. Měly velmi slavnostní ráz a změnily se v manifestaci lidu, který horoval za lidově demokratickou republiku.²⁸⁹ Již za časných ranních hodin byl uspořádán budíček dechovou hudbou, který uspořádala místní KSČ. Ten se odehrál na náměstí Dr. E. Beneše. Budíček dechovou hudbou pořádá 1. května místní KSČM na dnes již náměstí Krále Jiřího z Poděbrad dodnes. Pořádány byly také průvody zástupců politických stran²⁹⁰, kterých se účastnili chebští obyvatelé podle politické příslušnosti. O rok později, v roce 1947, už dominantní úlohu v oslavě Svátku práce naprosto sehrála místní KSČ, jejíž zástupci pronesli nejplamennější a nejvýraznější politické projevy. Průvodů se zúčastnily také alegorické vozy s nápisy: „Pevná důvěra v čínorodou práci, je základem pokroku a blahobytu.“²⁹¹

V Chebu se pořádaly ale také oslavy, které nebyly podmíněny celostátním svátkem. Jednalo se např. o sportovní aktivity, jakou byl Dny tělovýchovy, pořádané SČM. Ty se konaly ve dnech 8. a 9. září 1945 a byly zahájeny vodáckými závody. Večer se konala zábava v sále restaurace Svobody.²⁹² Na pořadu zde bylo utkání v košíkové, stolním tenisu, ukázky vzpírání a zápasu. Turnaje ve stolním tenisu se zúčastnil také mistr světa v lukostřelbě František Hadaš.²⁹³ Tomu se v Chebu zjevně zalíbilo natolik, že se zde v září 1945 rozhodl usadit jako národní správce, což ocenili zejména chebští lukostřelci.²⁹⁴ Druhý den Dny tělovýchovy pokračovaly: „Dopolední oslavy včetně průvodu se zúčastnili všechny složky ve stejnokrojích, jakož i hojně místního obyvatelstva. Dopoledne doplnili ještě lehcí atleti, hráči házené a odbíjené. Odpolední pořad byl v Poohří zahájen vojenskými prostnými, ukázkami cvičení na

---

²⁸⁸ Jan Masaryk, také Jan Garrigue Masaryk, (14. 9. 1886 Královské Vinohrady – 10. 3. 1948 Praha-Hradčany) byl syn prvního československého prezidenta T. G. Masaryka a jeden z nejvýznačnějších československých diplomatů první poloviny 20. století. Byl mimo jiné velvyslancem v Londýně (1925–1938), ministrem zahraničí Benešovy exilové vlády a nakonec taktéž ministrem zahraničí ve vládě Klementa Gottwalda. V únoru 1948 odmítl odstoupit s ostatními demokratickými ministry. Několik dní poté za nevyjasněných okolností zemřel.

²⁸⁹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁹⁰ Průvod pořádala každá strana zvlášť, jednalo se o Československou stranu národně socialistickou, Komunistickou stranu Československa, Československou stranu sociálně demokratickou a Československou stranu lidovou.

²⁹¹ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁹² Kulturní centrum Svoboda bylo nově vybudováno na stejném místě a 31. 12. 2011 slavnostně otevřeno.

²⁹³ František Hadaš, český lukostřelec. Mistr světa v celkové klasifikaci jednotlivců v roce 1938, mistr světa 1938, 1949 (družstva). Vicemistr světa 1946 (družstva), 1949 v soutěži jednotlivců.

²⁹⁴ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

koních, na hrazdě a ženy pak na bradlech. V přestávce utkání v kopané byly kulometné štafety, zatímco na vedlejším hřišti předváděl mistr světa v lukostřelbě Hadaš své jedinečné ukázky. Pořad byl zakončen ukázkou jezdeckého umění vojska místní posádky. Nebyla to jen manifestace tělovýchovy, ale i národní slavnost celého Chebu, projevem jednotné vůle všech obyvatel, kteří zde s vynaložením veškerých sil budují domov pro naše příští pokolení.²⁹⁵

V Městském divadle probíhaly také různě zaměřené tematické večery. Dne 23. října 1945 to byl např. I. sovětsko-český večer, na kterém vystoupili čeští i sovětsí umělci.²⁹⁶ Dne 2. července se konala výroční oslava bitvy u Zborova. Bylo připomenuto 29. výročí bitvy v kasárnách U Horní brány.²⁹⁷ Oslavy se zúčastnili zástupci všech městských úřadů, následovala přísaha vojenských nováčků a předání československého válečného kříže in memoriam vdově po nadporučíku v záloze ing. Janu Vašratovi, který se v roce 1939 podílel na obraně Chebu.

Časté byly také oslavy, pořádané jednotlivými spolky nebo organizacemi. Dne 7. října 1945 pořádal Československý aeroklub a SČM slavnost, během níž se na náměstí Dr. E. Beneše objevily dva kluzáky, které si mohla veřejnost prohlédnout. Tato slavnost byla uspořádána jako sbírka na novou československou leteckou armádu. Večer se poté v sále Svobody konala lidová veselice.²⁹⁸ Podobné typy oslav pořádala také organizace hasičů, Ochrana matek nebo chebský Autoklub, který uspořádal v Městském divadle v květnu 1946 vystoupení známé komediální skupiny Kocourkovských učitelů.²⁹⁹ Bylo to jejich 1000. vystoupení.

---

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Dnes se v místě bývalých kasáren nachází obchodní centrum Dragoun.

²⁹⁸ SOkA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

²⁹⁹ Kocourkovští učitelé, původním názvem Pěvecké sdružení učitelů kocourkovských (neboli PSUK) zkráceně zvané též Kocouři bylo poloprofesionální pěvecké sdružení, jež působilo na scéně české populární hudby prakticky od konce 1. světové války až do roku 1957. Jednalo se o komické, satirické, humoristické a recesistické pěvecké sdružení, které původně vzniklo jako čistě amatérská studentská legrace, jež původně chtěla humornou formou pouze parodovat někdejší škrobenost velkých učitelských pěveckých sborů. Parta studentů původem z Rychnova nad Kněžnou se již v roce 1914 rozhodla, že založí parodické pěvecké sdružení, nicméně jejich záměry přerušila 1. světová válka, pokračovat mohli až po jejím skončení během svých studií v Praze. Svá první profesionální vystoupení poprvé a s úspěchem uskutečnili ve slavném pražském kabaretu Červená sedma, kde působili prakticky až do jeho zániku. V roce 1926 své působení opět obnovili, tentokrát již natrvalo. Vtipný, inteligentní, vkusný, laskavý a osobitý humor se divákům velice líbil, popularita souboru prudce rostla. Soubor s úspěchem často koncertoval doma i v zahraničí, nahrával na gramofonové desky značky Ultraphon, účinkoval v několika českých filmech, připravovali svoji vlastní operetu. Nicméně novému komunistickému režimu po roce 1948 tento typ humoru vůbec nevyhovoval, pro pracující masu byl málo budovatelský a málo angažovaný, do nových společenských poměrů se vůbec nehodil. Sdružení v polovině 50. let 20. století zaniklo definitivně (prameny uvádí rok 1954 nebo rok 1957). V roce 1960 umírá vůdčí postava skupiny MUDr. Josef Káš.

Významným důvodem k oslavám byly také dožínky, které na Chebsku proběhly ve slavnostním duchu. Ty byly v roce 1946 slaveny poprvé po 2. světové válce 15. září. Účast na nich byla opravdu hojná. Chebští obyvatelé tak oslavili sklizeň i přesto, že jim příliš nepřálo počasí. Na oslavě se objevily také oblíbené alegorické vozy, mezi kterými byli nejčastěji zastoupeni zemědělci z Lubů. Dožínková slavnost byla zahájena obligátním vztyčením státní vlajky a proslovem předsedy ONV v Chebu R. Dvořáka. Pak byli uvítáni noví osídlenci ze Slovenska, kterým bylo popřáno, aby „se jim na Chebsku hodně líbilo a vytvořili si zde šťastný domov“³⁰⁰ O rok později nebyly dožínky tak radostné. Léto roku 1947 bylo ve znamení velkého sucha. Úroda byla proto menší, odhaduje se, že oproti předchozímu roku asi o 10%.

Jednou z největších společných lidových slavností ne v pravém smyslu slova, pak byly Vánoce. O prvních poválečných Vánocích v roce 1945 se v místní kronice píše: „Před vánočními svátky se děly přípravy na umístění vánočního stromu republiky na náměstí Dr. E. Beneše a o jeho osvětlení. Byl proto vybrán krásný strom a vyzvány všechny úřady, korporace a vojsko, aby se zúčastnili této první významné oslavy vánočního stromu republiky v Chebu, což bylo také splněno a nemalou měrou kvitováno i u ostatního chebského obyvatelstva.“³⁰¹

Oslavy jsou příležitostí, kdy se mohou lidé vzájemně lépe seznámit. Zvláště, pokud se jednalo o nevelké město, jakým byl Cheb. V sociálním životě hraje sdružování pod jakoukoli záminkou důležitou roli pro navazování vztahů sousedských, rodinných, osobních nebo milostných. V Chebu se mezi lety 1945–1948 našlo mnoho takových příležitostí, které obyvatele sdružily a posílily v nich pocit sounáležitosti s místem, které se stalo jejich novým domovem. Je zřejmé, že se v Chebu ihned po válce rozvinul čilý kulturní život. Zábavy pořádaly nejrůznější organizace od SČM, který se podílel také na tanečních zábavách, nejrůznější spolky i samo město. Přínosné je také dozvědět se přímo z archivních materiálů, že sportovní dny, divadelní představení i lidové veselice mívali hojnou účast, že lidé chtěli žít kulturně a sociální symbióze s lidmi, které považovali za své sousedy.

---

³⁰⁰ SOKA Cheb, MNV Cheb 1945–1971, Kronika města Cheb 1945–1947.

³⁰¹ Tamtéž.

Závěr

Ač mezi koncem druhé světové války a nastolením komunistického režimu v Československu uplynuly pouhé a necelé tři roky, je toto období z hlediska proměn jednotlivých území republiky velmi důležité. Největší změnu bezesporu prodělalo pohraničí, území bývalých Sudet, kde se velmi rychle vyměnilo obyvatelstvo starousedlé za obyvatele nové, příchozí z nejrůznějších částí vnitrozemí, ale i zahraničí.

Město je Cheb a jeho blízké okolí plně reprezentuje území, jež po válce velkou změnu prodělalo. Většinu obyvatel tvořili Němci, kteří byli v prvních poválečných měsících vysídleni. Bylo nezbytné co nejrychleji nahradit pracovní sílu a to ať už v zemědělství, průmyslu nebo ve službách. Ustanovit se musela také nová správa města, která se potýkala s problémy v podobě požadavků amerických představitelů, kteří Cheb osvobodili.

S ustanovením politického života bylo nutné obnovit také život kulturní. Cheb byl po roce 1945 velmi sociálně a kulturně poničeným územím. Původní kultura, která se na tomto území vyvíjela po téměř 900 let, byla potlačena a jako kultura německá odsouzena k zániku. Na Chebsko přicházeli obyvatelé, kteří neměli k chebské kultuře žádný vztah, přinášeli tradice a zvyky ze svých domovů. Co ale bylo společné, byl zájem o obnovení města a kulturních institucí, které by sloužily k všeobecnému prospěchu. Rychle tak bylo obnoveno školství, oprava zničených budov, kontrola chebských památek, otevřena byla Městská knihovna, divadlo a také kino, vycházet začaly místní noviny, které informovaly obyvatele města a okolí o dění v republice.

Dobu let 1945 – 1948 charakterizuje nadšení při obnově republiky. Po dlouhých letech války a potlačení českého národa přišla doba uvolnění. To sebou samozřejmě přinášelo také negativní zkušenosti v podobě svévolného jednání Revolučních gard nebo tzv. zlatokopů, kteří se přicházeli do pohraničí obohatit. Tato zkušenost se nevyhnula ani Chebu. Na druhou stranu se jednalo také o dobu vzájemných výpomocí a brigád a také solidarity, entuziasmu a zodpovědnosti, která obyvatele pohraničí dokázala lidsky sjednotit.

Ke sdružování chebských obyvatel sloužily také nově obnovené spolky. V nich se lidé sdružovali podle svých zájmů. Výrazným prvkem v životě obyvatel Chebu a okolí byly také nejrůznější oslavy. Především se jednalo o oslavy státních svátků, jejichž průběh se postupem času ustálil do jednotné formy. Nejvýznamnějšími dny se stalo

výročí osvobození města 26. dubna, oslavy svátku Mistra Jana Husa a oslavy 1. máje
a Vánoc – „první významné oslavy vánočního stromu republiky v Chebu.“

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivní prameny

Státní okresní archiv v Chebu, fond 266 (Okresní národní výbor)

Státní okresní archiv v Chebu, fond 314 (Městský národní výbor)

Národní archiv v Praze, fond 753/2 (Zemský národní výbor 1945 – 1949)

Noviny a časopisy

Dnešek (1946 – 1948)

Kritický měsíčník, (České divadlo nového života 1945)

Chebsko (1945 – 1947)

Tvorba (1945 – 1946)

Literatura

Odborná literatura

ARBURG, Adrian von, *Poválečné přesuny obyvatelstva v českých zemích. Otázka jejich vztahu k sídelně-politickým opatřením z předchozích období a dopadu na společenskou transformaci*, in: České křižovatky evropských dějin 1938, Praha 2010, s. 291 – 315.

ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951 II/1. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*, Středokluky 2011.

BAUER, Michal, *Ideologie a paměť*, Jinočany 2003.

BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav, *Rozumět dějinám*, Praha 2002.

BOHÁČ, Jaromír, *Cheb – město*, Cheb 2007.

BOHÁČ, Jaromír – SALAMANCZUK, Roman, *Zmizelé Chebsko*, Cheb 2007.

BRENNER, Christiane, *Cesta do hlubin revoluce. Reisereportagen aus dem tschechischen Grenzland 1945 – 1948*, in: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 3, Opava 2010, s. 179 – 196.

- ČAPKA, František, *Několik poznámek k otázce nezemědělského osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*, in: Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody, Praha 2005, s. 204 – 208.
- ČAPKA, František, *Přiblížení průběhu osídlování jednotlivých pohraničních oblastí českých zemí po druhé světové válce*, in: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd č. 21, Brno 1996, s. 39 – 51.
- FLAŠKA, Martin, *Chebsko po květnu 1945*, Diplomová práce PF JČU, České Budějovice 2009.
- HEROLDOVÁ, Iva, *Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí*, Český lid 64, č. 4, 1978, s. 195 – 205.
- HEROLDOVÁ Iva, – VANČÍK, František, *Vytváření domova v novoosídlenické pohraniční vesnici*, Český lid 42, č. 5, 1955, s. 193 – 200.
- HOUŽVIČKA, Václav, *Návrat sudetské otázky*, Praha 2005.
- HROMADA, František, *Historie chebského divadelního života 1410 – 2011*. Egerer Theatergeschichte 1410 – 2011, Cheb 2011.
- CHMELÍKOVÁ, Jitka, *Osvobození – Cheb*, Cheb 2005.
- JANOUSEK, Pavel, *Dějiny české literatury I. (1945 – 1948)*, Praha 2007.
- JECH, Karel – KAPLAN, Karel (edd.), *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*, Brno 2002.
- JIRŮ, Václav, *Kupředu levá*, Praha 2008.
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945 – 1948*, Praha 1991.
- KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu 1945 – 1948*, Praha 1990.
- KUSÁK, Alexej, *Kultura a politika v Československu 1945 – 1956*, Praha 1998.
- MAREK, Jindřich, *Oblastní velitelství čs. armády na Chebsku v roce 1945*, in: Sborník Chebského muzea 1999, Cheb 2000.
- NOSKOVÁ, Helena, *Výzkum osídlenických skupin na Chebsku se zaměřením na integrační procesy probíhající v rámci rodiny*, Český lid 66, č. 1, 1979, s. 21 – 29.
- PLEVNÁ, Markéta, *Český spolkový život v Chebu (1938 – 1945)*, in: Sborník Chebského muzea 2002, Cheb 2002, s. 208 – 216.
- STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, Praha 1991.
- STANĚK, Tomáš, *Vysídlení Němců z Československa*, Ostrava 1992.
- TOPINKA, Jiří, *Zapomenutý kraj. České pohraničí 1948 – 1960 a takzvaná akce dosídlení*, Soudobé dějiny XII., č. 3 – 4, 2005, s. 535 – 585.

VOTROUBKOVÁ, Iva, *Chebsko a reemigranti v letech 1947 – 1948*, in: Sborník Chebského muzea 2000, Cheb 2000, s. 71 – 76.

VOTROUBKOVÁ Iva, *Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku 1945 – 1958*, in: Sborník Chebského muzea 1999, Cheb 1999, s. 56 – 62.

Beletrie

ŘEZÁČ, Václav, *Nástup*, Praha 1952.

Internetové zdroje

Porta fontium, Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů

Kronika města Chebu 1945 – 1947

<http://www.portafontium.cz/chronicle/soap-ch/00314-mesto-cheb-1945-1947>

Kronika města Chebu 1947 – 1949

<http://www.portafontium.cz/chronicle/soap-ch/00314-mesto-cheb-1947-1949>

Interaktivní encyklopedie města Chebu

<http://encyklopedie.cheb.cz/cz/>

Turistické infocentrum města Cheb

Cheb v zrcadle času

<http://www.tic.mestocheb.cz/historie-mesta/d-150211/p1=26918>

Seznam zkratk

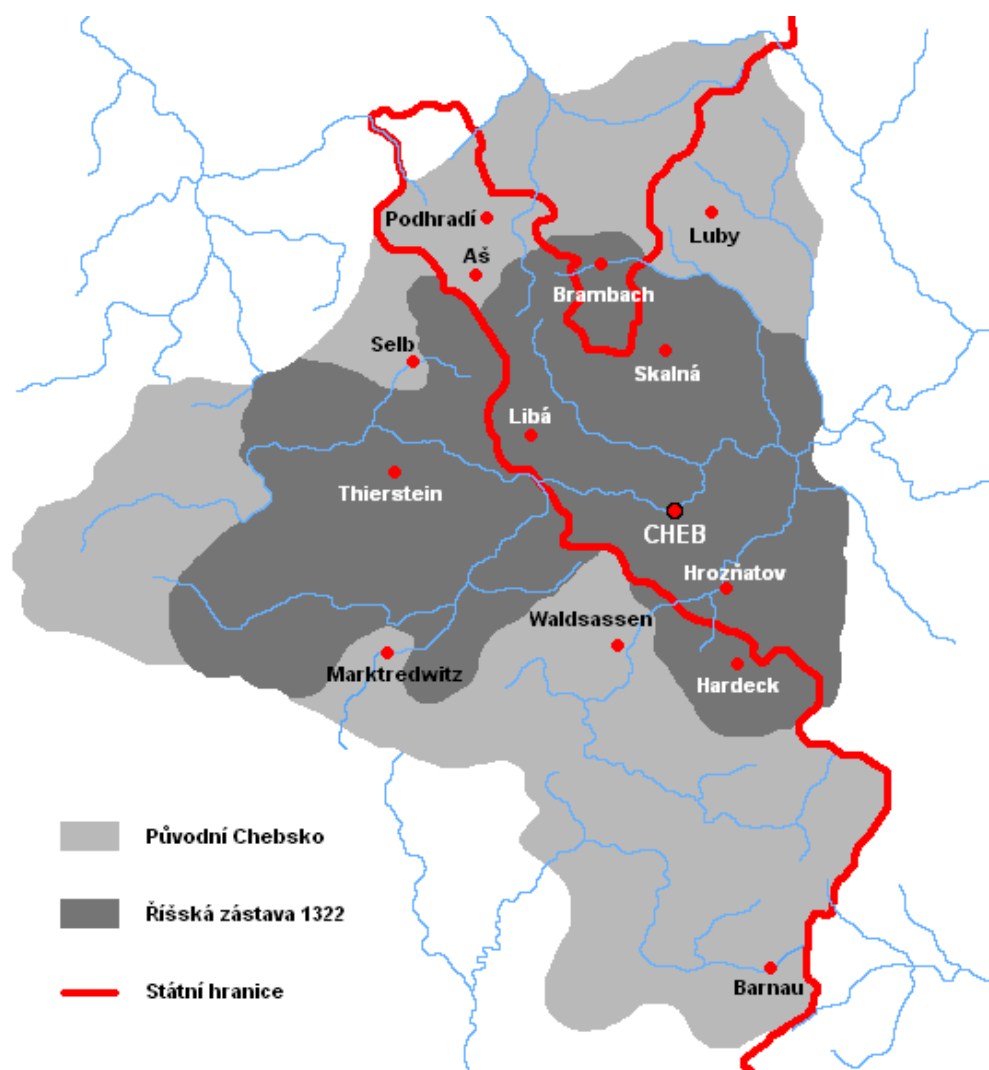
ČNS	Československá národní stráž
ČSD	Československé dráhy
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MLS	Městské loutkové studio
MNV	Místní národní výbor
MSK	Místní správní komise
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá strana dělníků
ONV	Okresní národní výbor
OSK	Okresní správní komise
SA	Sturm-abteilungen, Úderné oddíly
SČM	Svaz československé mládeže
SDP	Sudeten Deutsche Partei, Sudetoněmecká strana
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SS	Schutzstaffel, Ochranné oddíly
SOkA	Státní okresní archiv
SOPV	Svaz osvobozených politických vězňů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UPOS	Úřad pro osídlování Sudet
USA	Spojené státy americké
ZNV	Zemský národní výbor

Seznam příloh

1. Mapa historického Chebska, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Egerland.PNG>.
2. Seznam německých spolků v Chebu, jimž byla v roce 1945 zastavena činnost - fotografie. SOkA Cheb, fond 266.
3. Seznam spolků v Chebu, které vznikly nebo byly obnoveny po roce 1945.
4. Seznam spolků ve Františkových Lázních, které vznikly nebo byly obnoveny po roce 1945.
5. Kostel sv. Mikuláše ve stavu v roce 1945 a po rekonstrukci, fotografie. <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/kostel-sv-mikulase>; <http://coco-choc.blog.cz/0908>.
6. Hotel Viktoria, stojící v blízkosti chebského nádraží, zničen nálety v roce 1945. <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=120732>.
7. Oslava, pořádaná americkými vojáky v dubnu 1945 – fotografie, z dokumentu Co viděly americké kamery v Čechách (7). <http://www.ceskatelevize.cz/porady/873537-hledani-ztraceneho-casu/210522161510007-co-videly-americke-kamery-v-cechach-7/>.

Přílohy

Příloha č. 1.

Příloha č. 2.

Seznam zastavených spolků v Chebu.

1. Briefmarken-Sammler-Verein "Egerland" sídlo Eger
sdbočka Reisbund der Philatelisten e. V. Königsberg i. Pr.
Orselmstrasse 14.
2. Fischerei-Verein Eger Stadt u. Umgebung sídlo Eger
sdbočka Landesfischereiverband Sudetenland e. V. Leitmeritz
3. Kleingärtnerverein "Junkerbühl" e. V. sídlo Eger
sdbočka Landesbund Sachsen der Kleingärtner e. V. in Reichsbund
Deutscher Kleingärtner e. V. in Berlin Berlin
4. Deutscher Heimatbund - Landschaftsverein "Egerland" sídlo Eger
sdbočka den Deutschen Heimatbund, Düsseldorf, Gauverein Sudeten-
land, Reichenberg.
5. Kleintierzüchterverein sídlo Eger
sdbočka Reichsverband Deutscher Kleintierzüchter e. V. Berlin.
6. Schülerförderungsverein an der Lehrerinnenbildungsanstalt und der
ihr angeschlossenen Bildungsanstalt für Haushaltungslehrerinnen,
sídlo Eger
sdbočka den Gauverband Sudetenland der Schülerförderungsvereine
e. V. Reichenberg.
7. Kanarienzüchterverein "Edelroller" sídlo Eger
sdbočka d. Reichsfachgruppe Kanarienzüchter e. V. im Reichsver-
bande Deutscher Kleintierzüchter Berlin
8. Deutsche Kneippvereinigung e. V. sídlo Eger
sdbočka die deutsche Kneippvereinigung e. V. München 27,
Bad Brunnthal 3.
9. Schülerförderungsverein an der Oberschule für Mädchen i. B. -
Mädchenrealgymnasium i. B. sídlo Eger
sdbočka den Gauverband Sudetenland der Schülerförderungsvereine
e. V. Reichenberg
10. Kleintierzüchterverein V 151 Kaninchenzüchter sídlo Eger
sdbočka ~~Kleintierzüchterverein~~ Reichsverband Deutscher Kleintier-
züchter e. V. Berlin.

Seznam zastavených německých spolků v Chebu.
-----

11. Deutscher Schützenverein im NSRL, sídlo Eger
edbečka Gauverband Sudetenland des Deutschen Schützenverbandes
im NSRL
12. Mieterverein sídlo Eger
edbečka "Bund Deutscher Mietervereine e. V." Berlin-Zehlendorfer,
Waldtraustrasse 34.
13. Gesangsverein "Volks-Chor," sídlo Eger
edbečka des Deutschen Sängerbund e. V. Berlin-Wilmersdorf,
Westfälische Strasse 88.
14. "Schülerförderungsverein an der Kreisberufsschule", sídlo Eger
edbečka Gauverband Sudetenland der Schülerförderungsvereine
e. V. Reichenberg.
15. "Egerer Männerchor" sídlo Eger
edbečka des Deutschen Sängerbund e. V. Berlin-Wilmersdorf,
Westfälischestrasse 88.
16. "Fotagruppe Verein Lichtbild in Eger" sídlo Eger
edbečka des Reichsbund Deutscher Amateurfotografen e. V.
Berlin-Lichterfelde, Kamillenstrasse 4.
17. "Egerländer Pferde-Versicherungsverein" sídlo Eger
18. "Schülerförderungsverein an der Lehrerbildungsanstalt in Eger"
edbečka des Gauverband Sudetenland der Schülerförderungsvereine
e. V. Reichenberg.
19. "Unterstützungsverein für Gefelgschaftsmitglieder der Firma
Egerländer Fleischer vereinigung und Margarinfabrik e. G. m. b. H.
in Eger"
edbečka
20. "Egerer Männergesangsverein 1848" sídlo Eger
edbečka des Deutschen Sängerbund e. V. Berlin-Wilmersdorf,
Westfälische Strasse 88.

Seznam zastavených spolků německých v Chebu.
-----

21. "Haus und Grundbesitzerverein" sídlo Eger
odbočka Gauverband Sudetenland des Reichsbundes der Haus-und Grundbesitzer e. V. Berlin-W 8, Mohrenstrasse 33.
22. "Verein der Musikfreunde" sídlo Eger
odbočka die Fachschaft Konzertveranstalter in der Reichsmusikkammer Berlin NW 40, Alsenstrasse 7.
23. Brieftaubendächterverein 08834 für Eger und Umgebung sídlo Eger
odbočka den Reichbund für Brieftaubenwesen e. V. Berlin NW 87, Altonaerstrasse 31.
24. Gartenbauverein in Eger sídlo Eger
odbočka den Landesverband sudetenländischer Gartenbauvereine e. V. Aussig a. E.
25. Verein "Gesellschaft Creditreform" in Eger sídlo Eger
odbočka Verband der Vereine "Creditreform" e. V. Leipzig
26. Schülerförderungsverein am Gymnasium sídlo Eger
odbočka den Gauverband der Schülerförderungsvereine e. V. Reichenberg
27. Schülerförderungsverein an der Wirtschaftsoberschule, Wirtschaftsschule u. Kaufm. Berufsschule in Eger. sídlo Eger
odbočka Gauverband Sudetenland der Schülerförderungsvereine e. V. Reichenberg. Reichenberg
28. Schülerförderungsverein an der Oberschule für Jungen in Eger. sídlo Eger.
odbočka den Gauverband der Schülerförderungsvereine e. V. Reichenberg
29. Schülerförderungsverein an der Staatsgewerbeschule, Ingenieurschule für Maschinenbau in Eger. sídlo Eger.
odbočka den Gauverband der Schülerförderungsvereine e. V. Reichenberg.
30. Verein "Eghalanda Gmoi" in Eger sídlo Eger
odbočka dem Deutschen Heimatbund Gauverein Sudetenland

Seznam zastavených německých spolků v Chbu.
-----

31. Kreisrinderzuchtverein sídlo Eger
odbočka des Landesverband der Rinderzüchter Sudetenland
Reichenberg
32. Bund Eghalanda Gmoj" Sitz Eger früher Bodenbach sídlo Eger
odbočka Selbständig früher war der Sitz des Bundes in Bodenbach
a. d. Elbe
33. Kriegerkameradschaften I - X Eger u. Matzelbach sídlo Eger

Příloha č. 3.

Nově vzniklé nebo obnovené spolky - Cheb

Autoklub Cheb – 1946

Česká národní aeroklub, odb. Cheb – 1946

Český sportovní klub - 1945 – 1946

Dělnická tělocvičná jednota – 1946

Dramatický kroužek „Budil“ – 1945 – 1946

Hasičský sbor – 1946

Jednota invalidů

Junák, odbor skautské výchovy ve Svazu české mládeže v Chebu – 1945 – 1946

I. klub československých kuželkářů – 1946

Klub fotografů amatérů – 1946

Odbor národní jednoty severočeské pro Cheb a okolí – 1946

Okresní bytový a stavební spolek pro Cheb a okres chebský – 1946

Okresní myslivecký spolek – 1945

Pěvecký a hudební spolek „Hraničář“ – 1946

Poštovní sportovní klub – 1946

ROH, Svaz zaměstnanců v dopravě, Závodní skupina poštovní úřad – 1946

Rybářský spolek pro Cheb a okolí – 1945 – 1946

Sdružení chebských Čechů za doby okupace pro Cheb a okolí – 1945

Sdružení katolické mládeže – 1946

Spolek Československého červeného kříže – 1946

Spolek zahrádkářů – 1946

Svaz české mládeže, místní skupina - 1945 – 1946

Svaz lidových hudebníků v ČSR, odbor Cheb – závodní hudba ČSD – 1946

Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu, pobočka
Cheb – 1945 – 1946

Svaz přátel SSSR, odbor. Cheb - 1945 – 1946

Šachový klub – 1946

Tělocvičná jednota Sokol – 1946

Tělovýchovný a sportovní klub železničářů – 1946

Ústředí jednoty českých lékařů – 1946

Včelařský spolek – 1945 – 1946

Židovská náboženská obec – 1945 – 1946

Příloha č. 4.

Nově vzniklé nebo obnovené spolky – Františkovy Lázně

Arcidiecézní svaz katolické charity – 1946

Hasičský sbor - 1946

Odbor národní jednoty severočeské pro Františkovy Lázně a okolí – 1946

ROH svaz zaměstnanců vnitřní a zahraniční správy – 1946

Sdružení národních správců – 1946

Spolek divadelních ochotníků „Lucerna“ – 1946

Sportovní klub – 1946

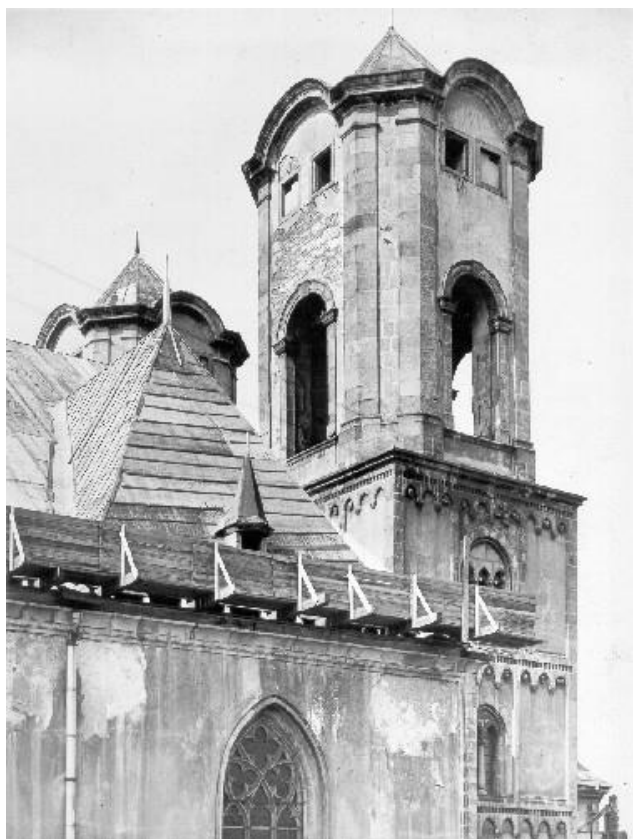
Svaz české mládeže, místní klub – 1945 – 1946

Svaz osvobozených politických vězňů, odbor Františkovy Lázně- 1946

Svaz přátel USA – 1946

Tělocvičná jednota „Sokol“ – 1946

Příloha č. 5.

Příloha č. 6.

Příloha č. 7.

